

IX / 3,4

IGU

INŠTITUT ZA GEOGRAFIJO UNIVERZE
V LJUBLJANI

GOSPODARSKO GEOGRAFSKI PROBLEMI OBČINE
LJUBLJANA - BEŽIGRAD

Ljubljana, 1967

LJUBLJANA, Aškerčeva cesta 12

Inštitut za geografijo univerze v Ljubljani

Priloga 1

univ. prof. dr. Svetozar Kavelja, dipl. geog. Boris Inkovc

4

Priloga 2

Boris Inkovc (Priloga elementi in faktorji demografske

GOSPODARSKO GEOGRAFSKI PROBLEMI OBČINE BEŽIGRAD

avtor: Boris Inkovc (poslabno-geografska analiza terena
Bežigrad in Brinja)

Boris Inkovc - razprava o vpraševanju v zvezi s temi Ljubljani
poslabnih krajev občine Bežigrad in Brinja
vse občine glede na njihovo vlogo v
občini

Območni sodelavci

- Marijan Avčenko
- Julijana Bar
- Milena Antonič

Ljubljana 1967

Nosilci teme

univ.prof.dr.Svetozar ILEŠIČ, dipl.geog.Borut INGOLIČ

Sodelavci

Borut INGOLIČ (Prirodni elementi in faktorji, demogeografske značilnosti, gospodarstvo)

dr.Matjaž JERŠIČ (Socialno-geografska analiza naselij Beričevo in Brinje)

--

Borut Ingolič (zmanjševanje vpliva mesta Ljubljane v posameznih krajih severnega dela bežigrajske občine glede na njihovo oddaljenost od mesta)

Tehnični sodelavci

Marijan Avsenak

Julijana Bar

Božena Antonič

K A Z A L O

1. UVOD	str.	1
PRVI DEL		
2. PRIRODNI ELEMENTI IN FAKTORJI	str.	3
Reljef in geološka osnova	str.	3
Podnebje	str.	5
Hidrografske razmere	str.	7
Prst	str.	8
3. DEMOGEOGRAFSKE ZNAČILNOSTI	str.	10
Oblika naseljenosti in naselij	str.	10
Gibanje prebivalstva	str.	11
4. GOSPODARSTVO	str.	16
Kmetijstvo	str.	16
Gozdarstvo	str.	22
Industrija	str.	23
Obrt	str.	26
Promet	str.	27
DRUGI DEL		
5. SOCIALNO GEOGRAFSKA ANALIZA NASELIJ BERIČEVO IN BRINJE	str.	31
Položaj naselij	str.	31
Prirodne osnove	str.	32
Socialno posestne razmere	str.	33
Zaposlitvena struktura	str.	34
Stopnja polkmečke strukture	str.	36
Učinek spreminjanja socialne strukture na izrabo zemljišča	str.	32
Izraba njivskih površin	str.	44
Ostale razvojne tendence v naselju	str.	48
Zaključek	str.	49

TRETJI DEL

6. ZMANJŠEVANJE VPLIVA MESTA LJUBLJANE V POSAMEZNIH NASELJIH SEVERNEGA DELA BEŽIGRAJSKE OBČINE GLEDE NA NJIHOVO ODDALJENOST OD MESTA
Str. 51
- Gibanje prebivalstva str. 52
- Številčno gibanje hiš med leti 1953 in 1965 in posamezna razmerja med številom poseljenih hiš in gospodinjstev ter številom prebivalcev str. 69
- Rast prebivalstva, zaposlenega v kmetijstvu, glede na čimvečjo oddaljenost od Ljubljane str. 76
- Aktivno prebivalstvo po panogah gospodarske dejavnosti str. 86
- Dnevna migracija industrijske delovne sile severnega dela bežigrajske občine str. 97
- Spreminjanje usmerjenosti nakupa in drugih potreb glede na čimvečjo oddaljenost od mesta str. 109
- Zaključne misli in ugotovitve str. 117
7. SEZNAM KART IN TABEL str. 125
8. LITERATURA IN VIRI str. 128

U V O D

Bežigrajska občina, poleg "pravih" mestnih delov s strnjeno in gosto naseljeno aglomeracijo neagrarnega prebivalstva obsega tudi več naselij in zemljišč, kjer po svojih fiziognomskih svojstvih prevladuje agrarna pokrajina.

Meja med "pravim" mestnim in polagrarnim ali celo agrarnim delom občine seveda ni ostra oziroma čista. Več nekdanjih samostojnih naselij, ki svojo agrarno funkcijo deloma še vrše, se s svojim zemljiščem v skladu s širitvijo mesta bolj ali manj staplja ali meša z že povsem mestnimi deli. Nekdanja samostojna naselja: Ježica, Stožice, Mala vas, Savlje, Kleče, Tomačevo, Črnuče, katerih prvotna povsem agrarna funkcija je nesporna, so danes upravno že vključene v mesto Ljubljano, čeprav njih agrarna funkcija še živi. Izven "mestnega" teritorija pripada bežigrajski občini še 12 naselij, ki so po svojem izvoru izrazito agrarna (Ježa, Nadgorica, Sv. Jakob, Podgorica, Brinje, Beričevo, Videm, Dol pri Ljubljani, Kleče, Zaboršt pri Dolu in Zajelše). (1 str.341-344, 2 str. 88-92).

Čeprav so v območju teh naselij, zlasti v izrabi tal, agrarni elementi še vedno dominantni, so naštetna naselja že izgubila nekdanjo življenjsko odvisnost od neposrednega izkoriščanja pripadajočega zemljišča. Z rastjo mestnih funkcij so postajali, oziroma postajajo vse močnejši stiki med mestom in temi naselji. V skladu s temi stiki se večja delež tistega prebivalstva, ki mu nudi mesto osnovne in poglobitne življenjske vire.

Stiki med Ljubljano in naštetimi naselji imajo važen vpliv na razvoj teh naselij in na izrabo okolnega zemljišča, zaradi česar njih poznavanje odkriva tendence in problematiko razvoja teh "obmestnih" področij.

Prav zato je včasih težko govoriti o agrarnem delu bežigrajske občine, pa čeprav je tu še agraren element dominanten. Zato tudi nazivamo v naši raziskavi ta del ljubljanskega obmestja kot severni del bežigrajske občine, saj bi naziv "agrarni del" ne zadoščal oziroma bi povedal premalo. Ker

leži obenem severni del bežigrajske občine na obrobju Ljubljane in s tem spada v pravo obmestje našega glavnega mesta, smo temu predelu posvetili vso pozornost in večino raziskave.

Potek naše raziskave smo usmerili tako, da smo v prvem delu elaborata podali splošen pregled severnega ozemlja bežigrajske občine z analizo prirodno in družbeno geografskih faktorjev. V drugem delu je podana podrobna analiza ene katastrske občine (Beričevo). V tem delu smo na primeru dveh naselij (Brinja in Beričevega) skušali prikazati nekatere spremembe, ki se pojavljajo z naglim razvojem Ljubljane in njenega vplivnega območja, kakor tudi spremembe, ki so posledica našega vsesplošnega razvoja in ki se odražajo tako v spremembi strukture tamkaj živečega prebivalstva, kakor tudi v spremembi le tega do odnosa do zemlje in njenega izkoriščanja. V tretjem delu pa smo skušali prikazati na primeru severnega dela bežigrajske občine problem obmestja. Skušali smo ugotoviti, kolikšen je vpliv mesta Ljubljane na tem ozemlju in kako se le ta zmanjšuje v posameznih naseljih z njihovo oddaljenostjo od ljubljanske mestne aglomeracije.

Že v začetku je treba poudariti, da terjajo take in podobne raziskave razmeroma veliko časa, zato datirajo statistični podatki in tisti podatki, ki smo jih zbrali na terenu, iz različnih let. Saj datirajo nekateri zadnji podatki iz leta 1965, nekateri edinole dostopni statistični podatki in pokazatelji pa iz leta 1961 ali pa še nekoliko prej.

Menimo, da ta časovna razlika le ni tako velika, da bi bistveno vplivala na vrednost raziskave, pa čeprav se zavedamo, da je naš razvoj, ki se kaže v spreminjanju nekaterih elementov in zakonitosti tako nagel, da pomeni že nekaj let nazaj preteklost. Večino elementov, ki smo jih obravnavali in analizirali, smo skušali tudi kartografsko upodobiti, saj nam marsikdaj karta nazorneje predoči kak element ali proces, ki je opazen v pokrajini, a je iz teksta ali pa tabele premalo razviden.

PRVI DEL:

PRIRODNI ELEMENTI IN FAKTORJI

1. Reljef in geološka osnova
2. Podnebje
3. Hidrografske razmere
4. Prst

DEMOGEOGRAFSKE ZNAČILNOSTI

1. Oblika naseljenosti in naselij
2. Gibanje prebivalstva

GOSPODARSTVO

1. Kmetijstvo
2. Gozdarstvo
3. Industrija in obrt
4. Promet

PRIRODNI ELEMENTI IN FAKTORJI

Relief in geološka osnova

Severni del bežigrajske občine leži na levem bregu Sava, njegov vzhodni del spada večinoma v sklop Kamniške ravnine. Južni del je nasuta ravan, ki jo je nasula v dolgih letih nasipavanja Sava. Edine mikroreliefne spremembe so terase, ki so tu bolj ali manj ohranjene, in gramozne jame, ki so antropogenega nastanka. Nad ježo, te največje terase, leži večina vasi in tudi večina obdelovalnega površja se nahaja severno od te terase, medtem ko se med teraso in Savo razprostira bolj ali manj sklenjen kompleks vlažnih travnikov in slabega gozda.

Na ozemlju med Črnučami in Podgoro naletimo na tri večje reliefne spremembe. Prva je Stražni hrib, ki se strmo spušča proti cesti Ljubljana-Celje. Visok je 368 metrov in se v slemenu vleče proti severozahodu, kjer je v najvišji vzpetini visok 369 metrov. Proti potoku Gmajni (severovzhod) se v blagih strminah spušča do poplavljenega, z glino napolnjenega terena. Vzhodno od potoka Gmajne se ozemlje dviga do višine 391 metrov. Tudi ta nekoliko večja vzpetina kot Stražni hrib se strmo spušča proti nekdanji samostojni vasi Podboršt.

Vas Nadgorica stoji ob vznožju Oljske gore, katere pobočja se enakomerno dvigujejo do višine 407 metrov.

Vasi Beričevo in Videm ležita na nasuti ravnini, ki jo je večinoma nasula Kamniška Bistrica. Tudi tu je niz večjih in manjših teras, le-te pa so mnogo manj izrazite in mikroreliefno manj pomembne kakor Savske. Zadnja, a tudi največja reliefna sprememba - Ajdovščina leži na skrajnem vzhodnem delu obravnavanega ozemlja in je visoka 496 m, to je že strnjen začetek Posavskega hribovja. Pod njo so se stisnila naselja Zajelše, Zaboršt in Podgora.

Če v grobih potezah preletimo reliefno razgibanost, ugotovimo, da leži večina naselij na nasuti ravnini s približno enakim nivojem. Površje prepleta niz teras in je skrb-

no obdelano. Medtem ko so Stražni hrib, Oljska gora, Ajdovščina manjše hribine.

Najstarejše kamenine na tem področju so peščeni skrilavci in skrilavi peščenjaki karbonske starosti. Sestavni deli teh kamenin so kremen, sljuda, glina in grafitne-organske luske. Oba hriba na skrajni zapadni in severni strani Črnuč sta podvržena hitremu preperevanju predvsem zaradi glinastih primesi in razpokanosti ter predstavljata skrajne zapadne odrastke severnega hriba litijske antiklinale, torej spadata v tektonsko enoto posavskih gub.

Ostali predeli pripadajo najmlajši kvartarni dobi oziroma pleistocenski in holocenski dobi.

Najmlajše plasti so na nizki savski terasi in ob potokih. Nizko savsko teraso južno od železnice sestavlja peščen savski prod. V strugah potokov je prod, glina ter mulj skriljavcev in peščenjakov.

Na vzhodu omejuje ta teritorij Bistriška ravnina. V času diluvialne poledenitve je Bistrica iz Alp nanosila fluvio-glacialni prod ter z njim na debelo prekrila svojo dolino, obenem pa tudi spodnje dele dolin svojih pritokov. Bistriški prod je pritokom zavrl odtok, zato je ob njih aluvialno dolinsko dno povsod vlažno in celo močvirnato.

V strukturi plasti globokih izkopov lahko opazimo izmenični nanos debelega materiala in gline. Po prvem odlaganju gline je nad njo naložena plast šote. Iz tega sklepamo, da je segalo včasih močvirje celo do sredine Črnuč.

Vpogled v strukturo tal nam razkriva izkop pri opekarni, ki kaže:

od 0,0 do 1,0 m	- nasutje bivše opekarne
od 1,0 do 2,0 m	- šota z glino
od 2,0 do 4,0 m	- siva glina s plastmi proda, skrilavcev in šote.

Nosilnost tal je na tem teritoriju različna. Odvisna je od lege in sestave tal. Tako je bil še do nedavnega predel južno od železnice do Ježe ob velikih poplavalah pod vodo. Gričevnati svet vzhodno od Nadgorice je nagnjen k vsadom.

Sestavljajo ga glinasti in peščeni skrjavci ter kremenovi peščenjaki. V globini preko 1 m so plasti trdnjše in so relativno dobro nosilne, saj je dopustna obremenitev tal okrog 2 kg/cm^2 . Najvišjo dopustno obremenitev tal ima področje višje savske terase. V globini 2 m znaša cca $3-6 \text{ kg/cm}^2$. Večja ali manjša nosilnost zavisi od primesi peščenih in glinastih frakcij ter od zgoščenosti oziroma zbitosti terena. Podtalna voda je ugotovljena v globini 3-8 m.

Glina v Črnučah predstavlja eno izmed najbolj razprostranih nahajališč v Sloveniji. Glede kvalitete je glina neoporečna. Raziskane plasti se vlečejo v širini 300-500 m in debelini 14 m celih 5 km v dolžino. Zelo verjetno pa je, da se pod to plastjo nahaja še ena plast, ki se vleče prav do Rašice. Glina je po količini skoro neizčrpna in zagotavlja nemošten proces proizvodnje opečnatih izdelkov za razmeroma dolgo dobo. Ker se te plasti gline nahajajo prav na pragu Ljubljane, so izredno pomembne ne le za same Črnuče, temveč za vsa gradbišča v mestu in okolici. Glino v Črnučah izkorišča tamkajšnja opekarna.

Mivka predstavlja drugo slično, zelo pomembno rudno bogastvo v Črnučah. Nahaja se na prostranih skladih ob Savi. Z mivko iz savskega brega v Črnučah se oskrbuje približno 60% vseh gradilišč v Ljubljani. Skladi so doslej le deloma izkoriščani, gradbišča v Ljubljani pa jo bodo v perspektivi še bolj eksploatirala.

Gramoz se nahaja na bregovih Save v velikih količinah v debelejših plasteh, vendar je njegova eksploatacija omejena zaradi zavarovanja savskih bregov pred poplavami, kakor tudi zaradi gospodarsko neutemeljenih izkopov v nekdanjem poplavnem področju.

Podnebje

Fizikalni činitelji, ki določajo podnebje Ljubljane in njene ožje okolice, so naslednji: Ljubljana leži po svojem geografskem položaju v območju takozvanih zapadnih vetrov splošne cirkulacije ozračja. Iz tega bi sledilo, da je glavni

oziroma najbolj pogosti vir vremenskih dogajanj nad Atlantikom, ki v svoji skupnosti tvori najmočnejši klimatski faktor Ljubljane, njene okolice in s tem tudi našega področja.

Posebno klimatsko poglavje tvori učinek orografskih činiteljev, ki povzročajo močne deformacije ciklonskih sistemov, kar daje specifično fiziognomijo ljubljanski klimi. Pri tem je treba omeniti medsebojni učinek tople jadranske morske kotline z obrobniim visokogorskim in alpskim svetom, kar ustvarja fizikalne pogoje za razvoj jadranskih depresij in severnega fena. Prve so nosilke padavin, druge pa lepega vremena. Pri priloženih podatkih sta dana dva podatka in sicer za Ljubljano (postaja Bežigrad) in za Kamnik. Zdelo se nam je namreč nujno potrebno, da navedemo podatke dveh krajev, ki ležita južno in severno od obravnavanega področja, saj lahko dobimo le na ta način vsaj približno sliko trajanja vegetacijskega obdobja.

Ljubljana: trajanje in število dni 245 dni, začetek - 17. marca
konec - 17. nov.

Kamnik: trajanje in število dni 234 dni, začetek - 24. marca
konec - 13. nov.

K boljši ilustraciji naj navedem podatke za trajanje, začetek in konec, obdobja s temperaturo lo stopinj.

Ljubljana: začetek 20. april, konec 14. oktober

Kamnik: začetek 25. april, konec 9. oktober.

Kakor vidimo, tudi pri "desetih stopinjah" odstopa Kamnik od Ljubljane, saj je njegov povprečni začetek 5 dni kasneje in konec 5 dni prej. Za kmetijstvo je nemajhne važnosti obdobje oblačnosti in sončnega sevanja. Naj navedem nekaj podatkov, ki smo jih dobili na meteorološki postaji Bežigrad. Srednje število dni s srednjo dnevno oblačnostjo je za daljše obdobje naslednje: Januar -1,2; Februar -4,1; Marec -3,9; April -2,9; Maj -3; Junij -4,1; Julij -6,9; Avgust -4,5; September -2,4; Oktober -1; November -0,4; December -1,1.

Kakor je razvidno iz podatkov, imajo meseci november, oktober, december in januar najmanjšo oblačnost, medtem ko jih poletni meseci, predvsem junij, julij in avgust močno presegajo. K temu pač pripomorejo poletne nevihte, ki vsaj z

del dneva pooblačijo nebo.

Hidrografske razmere

Sava priteče na Ljubljansko polje med Šmarno goro in Medenskim hribom. V Tacnu teče po dolini iz permokarbonskih škriljavcev. Pri Črnučah se na levem bregu približa karbonskim plastem, ki sestavljajo Stražni hrib.

Ljubljanska Sava s svojim poplavnim področjem, visokimi in nizkimi vodami, odlaganjem proda in napajanjem talne vode ima odločujoč vpliv na razvoj naselij, ki leže ob njej ali v njeni neposredni bližini.

Sava je bila regulirana na odseku Tacen-Črnuče-ustje Kamniške Bistrice v letih 1892 do 1905 v dolžini 16 km. Dno je bilo široko le 50 m. Posledica preozkega dna in povečanega padca istočasno z regulacijskimi deli je bilo poglobljanje, ki se je vršilo vse do leta 1922, ko je Sava povzročila popoln propad te regulacije.

Katastrofalna Sava se ceni na 2.200 m³/sek, srednja voda na 210 m³/sek in nizka voda na 75 m³/sek. V načrtu je regulacija Save od Črnuč do Sv. Jakoba. Odsek od Črnuškega mosta navzdol v dolžini 1,7 km je že reguliran. Kljub temu je potrebno tudi v bodoče upoštevati sedanjo širino poplavnega področja. Poplavno področje katastrofalne Save je pod Črnučami široko 1800 m.

Zaradi poglobitve dna in vedno večje propustnosti korita se bodo torej področja poplav bolj zmanjševala in se usposabljala za pašnike, travnike in njive.

V potrditev teh navedb naj služijo sledeči podatki.

Leto	Stanje vode
1923	277,40 (katastrofalno visoka voda)
1940	276,89 (katastrofalno visoka voda)
1948	276,67 (katastrofalno visoka voda)
1952	276,28 (katastrofalno visoka voda)
1956	274,63 (katastrofalno visoka voda)

Stanje visoke vode se konstantno znižuje vsako leto.

Podatki veljajo za vodostaj Sv. Jakob, sestavljeni so bili leta 1957.

Kamniška Bistrica

Bistrica izvira kot kraški izvir na notranjem vznožju Kamniških Alp. S pomočjo svojih pritokov nosi obilo drobirja iz visokih gora (A. Melik: Posavska Slovenija II/3, Lj. 1959). V času diluvialne poledenitve je naplavila velike množine fluvioglacialnega proda. S tem velikim nasipavanjem je odrinila ostale pritoke, ki zato zavlačujejo svoj izliv v njo. Bistrica je še danes burna gorska reka, ki po večjem deževju hudourniško naraste in vali s seboj obilico peska in proda. Šele v svojem južnem toku se nekoliko umiri. Z regulacijo Save in izliva Kamniške Bistrice so se močno omejile pomladanske in jesenske poplave, ki so najhuje prizadele predvsem vasi: Beričevo, Videm in Dol (podatki Hidrometeorološkega zavoda v Ljubljani).

Ostali potoki

Večina potokov se izliva v Kamniško Bistrico, katera s svojo močno vodo in obilico drobirja ovira njihov izliv, tako da je ozemlje okoli njih zaradi oddajanja obilice talne vode pogostokrat močvirno. (Melik: Posavska Slovenija, str. 126, 127, 128)

Prst

Na levem bregu Save so bile izvršene pedološke raziskave na ozemlju od Črnuč do Dola in Kleč. Raziskano področje leži ob litijski karbonski antiklinali in zajema aluvialno ravnino.

Raziskave na terenu so pokazale naslednje talne enote:

1. Plitka, ilovnata prodnata tla
2. Ilovnata peščena tla s prodrom v globini 40-70 cm
3. Ilovnata peščena tla s prodrom v globini pod 70 cm.
4. Peščena tla ob Savi
5. Globoka, oglašena ilovnata peščena tla.

Plitka, ilovnato prodnata tla so najbolj razširjena in zavzemajo največje areale. Množina prodnikov v tleh je različna. Tudi velikost prodnikov je različna, njihova velikost je 7 do 10 cm. Povsod, kjer je prod močno zastopan, je rast posevkov izredno slaba. Proizvodnja brez namakanja je na teh tleh zelo tvegana, v zelo sušnih letih pa je skoraj povsem nemogoča.

Precejšen del plitkih, ilovnato prodnatih tal je pod gozdom in pašniki.

Ilovnato peščena tla s prodom v globini 40-70 cm

Ta talna enota se javlja dokaj pogosto, vendar v majhnih arealih. Tla so srednje humusna, humus je dobre kvalitete. Vsebujejo zelo malo lahko dostopnega fosforja in kalija.

Fizikalne lastnosti tal so ugodne. Tla so zračna in v celem profilu rahla. Voda in zrak imata neoviran dostop. Imajo nekoliko večjo sposobnost zadrževanja vlage kot plitka, ilovnato prodnata tla in manj trpijo od suše. Tla so lahka za obdelavo. Ta tla omogočajo uspešen razvoj vseh glavnih kmetijskih rastlin, tako žitaric, kakor tudi ostalih posevkov.

Ilovnato peščena tla s prodom v globini pod 70 cm

Sestoje se iz peščene ilovice, svetlo rjavega ilovnatoga peska, humusa in mivke. Tla so suha in drobljiva. So humozna in humus je dobre kakovosti. Humozni horizont je globok. Reakcija tal je slabo alkalna ter z globino narašča. Zelo malo je v tleh fosfora, kalija je nekoliko več, vendar ne dovolj.

Fizikalne lastnosti tal so ugodne. Tla so v celem profilu lahko drobljiva in dobro zračna ter propustra. Z globino narašča delež peščenih delcev. Ta tla so ugodna za obdelavo in primerna za gojenje vseh glavnih kmetijskih rastlin.

Peščena tla ob Savi

To so mlada, neizrazita tla, kemijski in fizikalni procesi so šele v začetni fazi. Vsebujejo zelo malo glinastih delcev in neznatno količino humusa. Tla so primerna za vrbišče in topole.

Globoka, ogljena ilovnato peščena tla

Prisotnost trajno visoke vode se manifestira v profilu tal s pojavo gleja. Vegetacija je močvirska (Carex, Scirpus sp. itd.).

Kemijske lastnosti ogleⁿih, ilovnato peščenih tal so slične globokim, ilovnato peščenim tlom s prodom pod 70 cm globine.

Tla so v površinskem horizontu srednje humozna, z globino pa količina humusa postopno pada. Reakcija tal je nevtralna, z globino pa čedalje bolj alkalna.

Fizikalne lastnosti so zaradi visoke talne vode slabe. Zrak nima dostopa in rastline zaradi obilice vode hirajo. V sedanjem stanju uspeva le močvirna vegetacija (*Carex Scirpus* sp.), ki ji voda ne škodi. Kakor hitro pa bi se odstranil vpliv potokov in znižal nivo talne vode, bi bila tla zelo ugodna za poljedelsko proizvodnjo. Večji del teh tal najdemo ob pritokih Kamniške Bistrice in ob njej sami.

DEMOGEOGRAFSKE ZNAČILNOSTI

Oblika naseljenosti in naselij

Pri proučevanju naselij, ki tvorijo severni del bežigrajske občine, vidimo, da imajo od vseh 13 naselij le tri naselja več kot 300 ljudi. Od vseh teh naselij so največje Črnuče z 2194 prebivalci, saj od števila prebivalcev odpade samo na Črnuče 42% od celotnega števila prebivalstva v severnem delu bežigrajske občine.

Podgorica s 452 prebivalci je drugi večji kraj. Od vseh prebivalcev odpade na Podgorico približno 8,68%. Več kot 300 prebivalcev, točno 318, šteje še naselje Beričevo. V Beričevem živi od kmetijstva skoraj tri četrtine prebivalstva. Poleg kmetovanja gojijo tudi obrt, in sicer mizarstvo, sedlarstvo in jermenarstvo ter se ukvarjajo s pridobivanjem kamna, gramoz in mivke, prevažanjem in izdelovanjem papirne galanterije.

V naseljih z manj kot cca 300 prebivalci živi 2243 ljudi ali 43%. Izmed teh naselij je največja vas Ježa z 275 prebivalci. S kmetijstvom se preživlja tu približno le ena tretina ljudi, ostali pa so zaposleni v Črnučah in v Ljubljani. Sosednja Nadgorica šteje 250 prebivalcev, od katerih se približno dve petini bavi s kmetijstvom. Izmed ostalih naselij je naj-

večji Sv. Jakob z 260 prebivalci, sledi naselje Videm 191 prebivalcev, Dol 175 prebivalcev, Kleče 159 prebivalcev, Brinje 120 prebivalcev, Podgora 96 prebivalcev, Zaboršt 91 prebivalcev in Zajelše 68 prebivalcev.

V tlorisu vasi prevladujeta predvsem dva tipa in sicer gručasti in obcestni. Najbolj tipična gručasta vas v severnem delu bežigrajske občine je Nadgorica, obcestna pa Ježa. V ostalih naseljih se je prvotni tloris mestoma že močno zabrisal in to predvsem po zaslugi novejših gradnje, ki le malo upošteva zemljiško razdelitev.

Gibanje prebivalstva

Podatki se nanašajo na ugotovitve uradnih štetij. Iz tabele je razvidno, da je število prebivalcev v Črnučah doseglo v zadnjih 60 letih 4-kratno povečanje prvotnega števila. Pri tem moramo upoštevati posledico obeh svetovnih vojn, kakor tudi začetno obdobje uveljavljanja industrije.

Pri opazovanju porasta števila prebivalstva v posameznih obdobjih pridemo do zanimivih ugotovitev. Tako se je od leta 1900 do 1948, torej v 48 letih število prebivalstva dvignilo za dvakratni obseg prvotnega stanja, v nadaljnjih 12 letih pa skoraj za prav tolikokrat. Tempo porasta števila prebivalcev je bil v zadnjih 12 letih skoraj 4-krat večji kot v obdobju od leta 1900 do 1948.

Tako hiter tempo razvoja števila prebivalcev je posledica nove vloge, ki je razvidna spričo lege v neposredni bližini Ljubljane. Razen Črnuč, ki imajo po popisu prebivalcev 31.III.1961 leta 2192 prebivalcev, sta še dve naselji z več kot 300 prebivalci, to sta Beričevo s 318 in Podgorica z 452 prebivalci.

V preteklih 10 letih je ugotovljen v merilu bežigrajske občine sledeči vsakoletni prirast števila prebivalstva po posameznih letih od leta 1953: /TABELA 1/

Tabela je sestavljena na osnovi podatkov Zavoda za statistiko SRS. Všteta so še naselja Pšata, Dobrava, Dragomelj. Podatki v oklepajih niso točni, ker so bili interpoli-

TABELA 1

Leto	Začetno stanje	Živo-rojeni	Umrli	Priseljeni	Odse-ljeni	Število preb. ob koncu leta
1953	4204	74	25	(224)	(263)	4214
1954	4214	96	47	(247)	(281)	4229
1955	4229	94	27	244	199	4341
1956	4341	93	26	237	169	4476
1957	4476	94	35	245	182	4598
1958	4598	97	28	231	173	4725
1959	4725	84	29	276	164	4892
1960	4892	(23)	(8)	(62)	(44)	4925
1961	4925	(93)	(26)	(278)	(155)	5115
1962	5115	(90)	(31)	(243)	(210)	5207

rani ob upoštevanju analogije ocene. Vsi podatki so medsebojno odvisni. Račun pokaže, da je od leta 1953 znašal naravni prirast skupaj 556 ljudi, migracijski prirast je v istem obdobju zajel 447 novih ljudi. Iz navedenih podatkov torej sledi, da je poraslo število prebivalstva za 1003 ljudi v razdobju od leta 1953 do leta 1962.

Naravni prirast je relativno zelo visok ter presega republiško povprečje za 0,3 do 0,4%. Visoki procent prirastka je treba pripisati predvsem vplivu večjega dotoka novozaposlene delovne sile. Novi priseljenci so pretežno mladi ljudje, ki pomembno prispevajo k številu novorojencev.

TABELA 2

Koeficient prirasta števila prebivalcev za povprečno leto:

Obdobje	V ostalih naseljih sev.dela bežigrajske občine	V naselju Črnuče
Od leta 1900-1910	+ 0,003	- 0,26
1910-1931	+ 0,63	+ 2,37
1931-1948	+ 0,63	+ 1,64
1948-1953	+ 2,23	+ 6,19
1953-1960	+ 2,29	+ 4,73
1948-1960	+ 2,26	+ 5,34
1900-1960	+ 0,92	+ 2,34

Zelo velik prirast prebivalstva je opaziti v obdobju od leta 1948 do 1953. Nastal je kot posledica novih delovnih mest v takrat ustanovljenih podjetjih. Delavci, ki so se zaposlili v teh podjetjih, so si poiskali stanovanje v Črnučah, obenem pa se je razmahnila tudi individualna gradnja. (TABELA 3)

Iz tabele poklicne strukture prebivalstva severnega dela bežigrajske občine je razvidna dokaj enostranska zaposlenost tamkajšnjega prebivalstva. Večina prebivalstva je zaposlenega v industriji, medtem ko so ostale predvsem terciarne panoge zastopane dokaj slabše. Izmed primarnih panog gospodarstva je omembe vredno le kmetijstvo, medtem ko je v ostalih panogah zaposlen le majhen delež prebivalstva. (TABELA 4)

TABELA 5

Prebivalstvo severnega dela bežigrajske občine

Naselja	M o š k i		Indeks 1953=100	Ž e n s k e		Indeks 1953=100
	1.1953	1.1961		1.1953	1961	
Beričevo	139	154	90	137	164	120
Erinje	52	63	121	45	57	126
Črnuče	566	1079	162	786	1115	142
Dol	65	89	132	71	86	121
Ježa	98	130	127	117	145	124
Kleče	75	80	107	78	79	101
Nadgorica	105	110	105	117	140	120
Podgora	43	45	105	48	51	106
Podgorica	232	210	91	239	242	101
Šent Jakob	111	124	111	118	136	115
Videm	81	88	109	107	103	97
Zaboršt	41	40	98	53	51	96
Zajelše	36	33	92	40	35	88

Skupno 1744 2245 1956 2404 118

=====

Če primerjamo posamezne indekse med moškim in ženskim prebivalstvom, vidimo, da se je v agrarnem delu bežigrajske občine število moškega prebivalstva od leta 1953 do leta 1962 bolj povečalo kot število ženskega prebivalstva za isto

TABELA 3

Razvoj prebivalstva v agrarnem delu bežigrajske občine (po naseljih)

	1900		1910		1931		1948		1953		1960		Popis 1961	
	indeksi													
Beričevo	264	100	271	111	250	102	263	108	276	113	308	126	313	
Brinje	64	100	59	92	78	122	87	136	97	151	107	167	120	
Črnuče	501	100	488	97	815	163	1075	214	1452	290	2007	402	2194	
Dol	138	100	128	93	150	109	109	79	136	99	162	117	175	
Ježa	82	100	79	96	145	117	175	214	215	262	248	313	275	
Kleče	158	100	151	95	138	88	132	84	153	97	164	104	159	
Nadgorica	187	100	188	100	192	103	215	115	222	119	241	129	250	
Podgora	129	100	145	112	237	183	270	209	91	70	96	74	96	
Podgorica	325	100	325	100	372	114	436	134	471	145	447	137	452	
Sv. Jakob	114	100	121	106	114	100	160	140	229	201	254	223	260	
Videm	123	100	130	106	160	130	193	157	188	153	199	162	191	
Zaboršt	112	60	106	95	101	90	88	79	94	84	85	76	91	
Zajelše	73	100	61	84	60	82	70	95	76	104	65	89	68	
	2270	100	2382	94	2812	121	3273	138	3700	155	4383	181	4649	

Podatki prebivalstva severnega dela bežigrajske občine po poklicu

Naselja	Skupaj	Poljed gozd.delavci	Rudarji, ind. in obrt.del.osobje	Prometno del.osobje	Trg. osob.	Usluge	Ostali	Osebe z last.doh.	Vzdrževa- ni
Beričevo	318	52	73	2	13	9	10	7	152
Brinje	120	8	28	2	2	3	1	5	71
Črnuče	2194	25	644	60	74	94	266	142	889
Dol	175	15	45	3	3	5	18	12	74
Ježa	275	12	68	12	7	11	20	26	119
Kleče	159	14	40	4	-	3	7	17	74
Nadgorica	250	26	72	7	8	6	13	18	100
Podgora	96	15	16	-	3	3	6	8	45
Podgorica	452	31	130	6	9	19	28	27	202
Sv. Jakob	260	24	53	5	15	12	16	18	117
Videm	191	20	62	2	5	7	6	13	76
Zaboršt	91	13	28	2	2	2	3	4	37
Zajelše	68	8	15	-	-	2	-	6	37
Skupaj	4649	263	1274	105	141	176	394	303	1993

obdobje. To dejstvo je verjetno posledica migracije, ki v večjem številu zajema moško kot žensko prebivalstvo.

GOSPODARSTVO

Kmetijstvo

Od skupne površine odpade na njive, vrtove in sadovnjake 545,18 ha ali 28,3%, na travnike in senožeti 471,9 ha ali 24,6%, na pašnike 213,06 ha ali 10,3%, na gozdove 673,41 ha ali 32,9%, na močvirni svet 19,49 ha ali 0,9% in na nerodovitni svet 55,35 hektarjev. Vsi ti podatki se nanašajo le na kmetijska gospodarstva, ki živijo na ozemlju severnega dela bežigrajske občine. Izvzeta so torej tista zemljišča, katerih lastniki živijo v drugih krajih ali pa so družbena lastnina. (Karta: Izraba tal severnega dela bežigrajske občine za leto 1963)

Celotna občina, torej tudi tisti del, ki leži južno od Save, pa obseja 4628 ha, od česar odpade na njivske in vrtnne površine 1375 ha ali 29,7%, na sadovnjake 97 ha ali 2,3%, travnike 896 ha ali 19,3%, pašnike 330 ha ali 7,1%, gozd 1142 ha ali 24,6% in na nerodoviten svet 788 ha ali 17,0%.

Pod obdelovalno zemljišče spadajo njive, vrtovi, sadovnjaki in travniki. Vse obdelovalne površine, ki je v privatni lasti in katere lastniki bivajo na obravnavanem ozemlju, je 1015,08 ha.

Neobdelanega zemljišča, to je pašnikov, gozdov in nerodovitnih površin je v agrarnem delu bežigrajske občine 1775,0 ha, od tega v privatni posesti 961,31 ha. Največ neobdelanega zemljišča odpade na Črnuče, in sicer kar 177 ha, kar je pripisati dejstvu, da je 159 ha samega gozda.

Iz popisa kmečkih gospodarstev 1960. leta je razvidno, da imajo kmečka gospodarstva v lasti 74,84 ha močvirnega in nerodovitnega sveta. Od vsega neproduktivnega zemljišča je 72% v družbeni lasti in le 28% v privatni. Največ neproduktivnega zemljišča se razprostira na levem savskem bregu, kjer se nahajajo savska naplavina, prod. Le-tega izkoriščajo samo za kopanje peska. Zemljišče je devastirano. (TABELA 6)

TABELA 6

Obseg zemljišč kmečkih gospodarstev

	Njive, vrtovi sadovnj.	Trav- niki	Paš- niki	Močvir- ja	Gozdo- vi	Nerodo- vitno	Skupaj
Beričevo	75,67	66,53	56,86	3,58	35,44	11,96	250,04
Brinje	26,22	16,40	28,00	-	10,67	4,62	85,91
Črnuče	81,73	84,61	6,41	4,97	158,94	7,04	343,70
Dol	26,58	29,61	14,55	-	40,84	4,45	116,03
Ježa	35,97	30,78	5,66	-	40,71	2,75	115,87
Kleče	29,51	27,48	24,37	0,38	43,44	3,14	128,32
Nadgorica	59,98	49,06	21,86	-	87,15	6,43	224,48
Podgora	22,21	13,40	0,11	5,17	48,19	1,71	90,79
Podgorica	66,20	62,13	2,78	4,24	61,24	5,01	201,60
Sv. Jakob	45,91	33,10	43,03	0,20	40,90	4,88	168,02
Videm	31,27	22,17	9,89	-	22,21	2,04	87,58
Zaboršt	25,00	25,82	7,50	-	47,32	3,51	109,15
Zajelše	16,93	10,81	0,08	0,95	36,34	0,91	66,02
Skupaj	543,18	471,90	213,06	19,49	673,41	55,35	1987,4

Na vsem ozemlju gojijo žita. Perspektiva je, da se bodo žita počasi opuščala in gojila vrtnina, ki ima vse pogoje za razvoj. Pospešuje jo predvsem velika potreba in dobra prodaja na trgu. Prav dobro uspeva zelje, ki so ga že pred II. svetovno vojno izvažali. Prav tako se na račun zmanjšanja proizvodnje žit povečuje pridelovanje krmnih rastlin za živinorejsko proizvodnjo. Tako je bilo pod krmnimi rastlinami leta 1963 649 ha, leta 1964 pa že 707 ha. Ta sprememba v velikosti površin, ki so pod krmnimi rastlinami, gre na račun kolobarjenja, v neki meri pa na račun povečanja živinoreje in s tem nujnega povečevanja krmnih rastlin.

Industrijskih rastlin pridelajo prav malo in sicer le na 0,62 ha zemljišča, ki je v kmečki lasti in kateri lastniki

bivajo na ozemlju agrarnega dela bežigrajske občine. Da je industrijskih rastlin tako malo, je posledica dejstva, da ni nobena predelovalna industrija locirana na tem teritoriju. Med sadnim drevjem prevladujejo jabolane, ki jih je največ v Beričevem in Črnučah. V drugih naseljih jih je znatno manj.

TABELA 7

Popis kmečkih gospodarstev v ha

Naselje	Žita	Ind.rastl.	Vrtnine	Krmne rastl.	Praha št.jabl.	Sadjarstvo št.sliv
Beričevo	25,02		19,23	23,02		946 36
Brinje	9,07		6,23	8,42		209 4
Črnuče	27,06	0,10	22,67	22,38		941 113
Dol	7,36		7,05	8,89		378 28
Ježa	12,66		7,44	12,74		353 43
Kleče	9,56		7,64	9,40		432 5
Nadgorica	19,81	0,28	11,75	23,96	0,43	391 29
Podgora	6,41		4,85	6,34		254
Podgorica	17,70		19,65	21,94		428 62
Sv.Jakob	13,20	0,04	12,55	15,60	0,68	429 35
Videm	8,60	0,15	7,62	8,42		428 43
Zaboršt	6,93	0,05	6,99	6,08		436 22
Zajelše	5,27		4,04	4,69		171 4

Njivske površine so zastopane najmočnejše v k.o.Podgorici -30,9% in k.o. Beričevo 30,4%, najslabše pa v k.o.Podgora 23,6%. Gozda ima največ k.o.Podgora 53,8%, sledijo pa ji k.o.Črnuče 46,2% in k.o.Podgorica. Najmanj ga ima k.o. Beričevo 13,7%. Velike površine travnikov in pašnikov v nekaterih katastrskih občinah gredo nedvomno na račun bližine Save. Ker je bila Sava pri Črnučah najpreje regulirana, se je večina močvirnih pašnikov in logov že spremenila v travnike. Čimbolj pa sledimo Savi proti vzhodu, tembolj se večja procent pašnikov in travnikov. Tako zavzemajo v k.o.Beričevo kar 25,2% celotne

površine, travniki pa 24,7%. Nerodovitnega in močvirnega zemljišča je malo, največ ga je v k.o. Podgora 3,9%, in k.o. Dol 3,1%.

Na ozemlju severnega dela bežigrajske občine živi brez zemlje samo v Črnučah približno 36% prebivalcev. Od vseh naselij imajo Črnuče največ takih prebivalcev, ki imajo le do 2 ha zemlje. Največ prebivalcev ima zemljo v naseljih Zajelše (kar 88%), sledijo Videm z 87%, Brinje z 85%, Podgora z 84%.

Če razdelimo vse prebivalce, ki imajo zemljo, v 7 velikostnih posestnih skupin (I. od 0-0,5ha, II. od 0,5-2ha, III. od 2-3ha, IV. od 3-5 ha, V. od 6-8 ha, VI. od 8-10 ha, VII. nad 10 ha), je v vseh katastrskih občinah največji procent prebivalstva, ki ima posest veliko do 0,5 ha (Črnuče 69,7%), najmanj pa v k.o. Podgori 22,9%. Ljudje s posestjo do 0,5 ha so večinoma zaposleni v industriji ali pa so upokojenci, ki posedujejo poleg hiše še majhen vrt. Ostale kategorije so zastopane razmeroma v enakem številu, izjema je le VI., katere procent je v vseh katastrskih občinah majhen. (Katastrske mape in posestni listi za leto 1962).

Na vsem ozemlju severnega dela bežigrajske občine obstoji le en družbeni obrat. Pravzaprav niti tega ne moremo v celoti šteti k bežigrajski občini, saj segajo njegove meje preko v tem elaboratu načrtanega ozemlja. Državno posestvo Pšata se bavi z živinorejo, zlasti za pridobivanje mleka in mesa. Vse operativne naloge v gozdarstvu izvršuje gozdno gospodarstvo Ljubljana.

Ves odkup lesa in kmetijskih pridelkov gre preko kmetijske zadruge Črnuče, leta nima lastne zemlje, je le v kooperaciji z zasebniki.

V severnem delu bežigrajske občine Črnuče ne predstavlja kmetijstvo v Črnučah velikega gospodarskega pomena, saj se vse bolj uveljavlja industrija in druge gospodarske in negospodarske panoge, medtem ko je kmetijstvo v ostalih naseljih mnogo bolj pomembno.

Samo s kmetijstvom se preživlja približno 360 kmetijskih gospodarstev. Vendar ni to čisto samooskrbno kmetijstvo, ker hodijo hčere in sinovi kmetov v službe, živijo v skupnem

gospodinjstvu in v prostem času pomagajo staršem pri delu. Nekaj kmetovalcev je tudi takih, ki od časa do časa delajo tudi izven gospodarstva, takih je bilo leta 1960 ob popisu kmečkih gospodarstev 24. Samooskrbnega kmetijstva, ki bi bilo kombinirano s kakršno koli specialno proizvodnjo, pa v privatnem sektorju ni.

Kljub tlom so polja rodovitna. Prebivalstvo prideluje žito in druge poljske pridelke, zelenjavo, zlasti zelje. Največ pridelajo krompirja in vrtnin; od vrtnin pa v glavnem zelje in kumarice za kisanje. Kislo zelje so že pred II. svetovno vojno pošiljali daleč naokoli. Poleg krompirja in zelenjave se specializirajo tudi na živinorejo, predvsem na pridobivanje mleka. Nosilci komercializiranega kmetijstva so poleg Državnega posestva Pšate še zasebna kmetijska gospodarstva. V bližnji bodočnosti pa se bo razširil družbeni sektor na ves levi breg Save.

Živinoreja ima v teh krajih prav vse možnosti za razvoj. Po popisu kmečkih gospodarstev l. 1960 redijo na teritoriju agrarnega dela bežigrajske občine 1094 odraslih govedi, 828 krav, 382 glav delovne živine, 257 prašičev in 3880 komperutnine. Reja živine je tradicionalna. Na državnem posestvu v Pšati redijo živino že na industrijski način za trg v Ljubljani in za predelavo.

Od vseh naselij odpade na 1 kmetovalca največ delovne živine v Dolu, in sicer 0,87 delovne živine, sledi mu naselje Zajelše z 0,65 delovne živine na 1 kmetovalca.

Prodaja blaga

Prodaja blaga se vrši neposredno na trg v Ljubljani, ki je velik odjemalec vseh pridelkov, in pa kmetijski zadrugi v Črnučah. Vzporedne prodaje pridelkov izven ljubljanskega tržnega območja ni. Prodaja krompirja, vrtnin, zlasti kislega zelja in kumaric v Istro in obmorska mesta posreduje Kmetijska zadruga Črnuče. Prav tako pa prodaja Kmetijska zadruga Črnuče še kislo zelje v druge države.

Oblika kooperacije med zasebnim in družbenim sektorjem

V območju proizvodnje se odvija kooperacija med zasebnimi gospodarstvi in Kmetijsko zadrugo Črnuče za krompir in vrtnine. Zadruga da kmetiskim gospodarstvom le produkcijski material, to je seme, umetna gnojila in strokovno službo. V območju nabave in odkupa pa kooperira Kmetijska zadruga Črnuče z Vinocetom. Kmetijska zadruga nabavlja in odkupuje od zasebnikov sadje in zelenjavo, ki ga pošilja Vinocetu, ljubljanskim trgovskim podjetjem in na Reko.

Interni transport

Kmetje in privatniki opravljajo transport s kmečkimi vozovi, Kmetijska zadruga v Črnučah pa uporablja traktor s prikolicami in en kamion. Kakovost dostopa do zemljiških parcel s prevoznimi sredstvi je dokaj različna. Odvisna je od lege parcele, sestave tal in od vremena. Poti so toliko široke, da se lahko pride po njih z vozovi. Kmetijske parcele so zelo raztresene. Dostop do parcel je nekje prav slab, drugje pa spet boljši.

Z obstoječo kmetijsko mehanizacijo je Kmetijska zadruga izvršila v pogodbenem sodelovanju s kmetijskimi proizvajalci 80% oranja, brananja in kultiviranja njiv ter škropljenja žit, krompirišč in sadnega drevja. Traktorski park ni bil vse leto popolnoma izrabljen. V konicah kmetijskih del se je pokazalo, da je bilo premalo traktorjev. Če pa primerjamo delo traktorjev skozi vse leto, ugotovimo, da na 1 traktor odpade le 40% del v kmetijstvu. Ostala zmogljivost traktorjev v nekmetijski sezoni pa je bila izkoriščena s prevozi, s katerimi se je v glavnem krila amortizacija in vzdrževanje traktorjev.

Leta 1961 je Agrokombinat sklenil, v avgustu 1963 pa predlagal lastnikom parcel na levem bregu Save na področju Sv. Jakoba, da pristanejo na odkup ali zamenjavo. Živinski obrat Zadobrova potrebuje za svoje krave mlekarice zemljo za pridobivanje živinske krme in za pridelovanje žita za Tovarno močnih krmil, na površini približno 580 ha. Kompleks na levem bregu Save je povezan z desnim bregom s šentjakobskim

mostom. Predlagana zemljišča predstavljajo po tipu tal borovino (aluvialna tla), ki omogočajo proizvodnjo beljakovinskih krmilnih rastlin, predvsem lucerne.

Sedaj izkoriščajo ta tla kmetje precej ekstenzivno, in sicer predvsem za košnjo sena. Površine v pretežni meri niti ne gnojijo niti ne urejajo. Približno 20% površin je zarasel z grmičevjem in posameznimi drevesi.

Na posameznih parcelah kopljejo lastniki pesek in s tem uničujejo zemljišče in onemogočajo formiranje večjih parcel.

Zaradi tega je smotrno omogočiti prehod v družbeno lastnino, kjer bo proizvodnja pet- do desetkrat višja. Teh 580 ha zemljišč za arondacijo se nahaja na ozemlju občine Ljubljana-Bežigrad in Ljubljana-Moste. Agrokombinat predlaga zato arondacijo zemljišč za razširitev svojih parcel v k.o.Kleče, k.o.Dolu, k.o.Beričevo, k.o.Podgorica, k.o.Nadgorica in k.o. Črnuče.

Gozdarstvo

Površina pod gozdom obsega 956 ha. Od tega je večina gozda v zasebnem sektorju (941 ha), medtem ko je v lasti družbenega sektorja le približno 15 ha. Lesna zaloga znaša okrog 123,50 tisoč m³, od tega je 87,6 tisoč m³ iglavcev in 35,8 listavcev. Vidimo, da so zaloge iglavcev, glavnega tehničnega lesa več kot dvakrat večje od listavcev, kar daje pozitivno sestavo gozdov.

Letni prirastek na ha je znašal v družbenem sektorju 1,68, v zasebnem pa 2,10 m³. V primerjavi z letnim povprečkom za kvalitetne gozdove, ki znaša 3,15, je prirast gozda precej slab. V letu 1964 je bilo skupno posekano 1560 bruto m³ lesa, prirastek pa je znašal 1,965 m³. Torej posekano je nekaj manj kot 75% prirastka, kar priča o pravilnem gospodarjenju z gozdom.

Pretežni del gozdov je zarasel s slabimi, izčrpanimi sestoji, ki so po večini rezultat velike razparceliranosti posesti in raznolikega načina izkoriščanja. V glavnem so borovi gozdovi raznodobne strukture. Radi zelo intenzivnega

steljarjenja so ti gozdovi močno prosvetljeni in z razmeroma majhno lesno zalogo. Zato se mora posvečati posebna skrb pogozdovanju kvalitetnih in naravnim pogojem primernih drevesnih vrst.

Površine, pogozdene s hitro rastočim drevjem, so rentabilnejše, zato je bil na nekaterih predelih, predvsem na poplavnih površinah ob Savi, posekan del starega gozda in uveden nasad plantažnih topolov.

Industrija

Industrija je najmočnejša gospodarska panoga v občini Bežigrad. V severnem delu bežigrajske občine je 5 večjih industrijskih obratov, ki s svojo dejavnostjo dajejo zaslužek veliki večini tamkaj živečega prebivalstva. Pa ne samo teh pet obratov, tudi ostali industrijski obrati v delu bežigrajske občine, ki ležijo južno od Save, zaposluje velik del prebivalstva, živečega severno od Save.

Poleg opekarnе v Črnučah (gradbeni material), Elame v Črnučah (elektroindustrija), Energoinvesta v Črnučah (elektroindustrija) sta v ostalih naseljih še dva industrijska obrata, Belinka v Podgorici (kemična industrija) in Jub v Dolu (kemična industrija).

1. Opekarna Črnuče

Podjetje Opekarna Črnuče je bilo ustanovljeno leta 1928. Po II. svetovni vojni je bilo podjetje večkrat rekonstruirano, najobširneje leta 1959.

Podjetje proizvaja votlake, votle bloke, zidake in stopnjake. Proizvodnja je enostavno specializirana.

Z reprodukcijskim materialom se oskrbuje podjetje neposredno iz lastnega glinokopa, elektriko in premog pa dobi s prosto nabavo preko trgovskih podjetij. Letno porabi opekarna približno 20.000 ton surovin. Surovinska baza pa je 5 km dolga in 14 m debela plast gline v širini 300-500 m. Pri sedanji proizvodnji 6 milijonov opečnih enot letno bo sedanja zaloga gline, ki jo ima opekarna v lasti, trajala še kakih 50 let. Da so locirali opekarno v Črnuče, so vplivali proizvodno-

tehnični razlogi in bližina trga. Lokacija je idealna, saj se nahaja na ležišču rude in 95% proizvodnje prodaja v Ljubljano.

Delovna sila je skoro vsa od drugod, ki odhaja ob času remonta za 2 meseca domov, se pa nato redno vrača na delo. Torej je del delovne sile ob industriji, del je sezonskih delavcev in le 5 se jih dnevno vozi na delo v Opekarno Črnuče.

2. "Elma", tovarna elektromateriala

Podjetje je ustanovljeno leta 1948 in izdeluje učinkske transformatorje, termične aparate, likalnike, instalacijski material, izolacijski material in opravlja razne usluge.

Podjetje dobiva surovine od domačih kooperantov in podjetij ter z uvozom. Delno oviro pri oskrbi reprodukcijskega materiala predstavljajo težave s kooperanti zaradi nerednih dobav polizdelkov.

Podjetje prodaja svoje izdelke trgovski mreži, pa tudi mnogo izveža. Izvoz se je dvignil od leta 1961 za 136% in znaša sedaj 152 milijonov dinarjev (1.1963). Največ izvažajo v Egipt, nekaj v Avstralijo, S. Arabijo in Indijo.

Da se je Elma locirala prav na levem bregu Save v Črnučah, je vplivalo dejstvo, da potrebuje veliko število delovne sile, in pa zamisel, da bi vso elektroindustrijo locirali v Črnuče. Torej so bili razlogi za lokacijo proizvodno-organizacijski. Delovna sila je mešana iz vse Jugoslavije. Delovno silo vozita na delo 2 avtobusa iz agrarnega zaledja ob Savi, medtem ko vozi en avtobus pisarniško osebje iz Ljubljane. Sezonskih delavcev Elma nima. Delovna sila se nahaja ob industriji in dnevno doteka.

3. Energoinvest Sarajevo, Tovarna transformatorjev Ljubljana-Črnuče

Energoinvest, prej "Jambor" se je leta 1961 pridružil Energoinvestu iz Sarajeva. Energoinvest izdeluje vijačno blago, učinkske transformatorje, razklopne aparate, instalacijski

material in daje usluge drugim podjetjem.

Energoinvest v Črnučah prodaja svoje izdelke sam, v glavnem pa preko matičnega podjetja Energoinvest Sarajevo, kar je za podjetje zelo ugodno, ker ima matično podjetje svoje predstavnike v vseh večjih mestih po državi in tudi v inozemstvu.

4. Belinka, tovarna elektrokemičnih izdelkov, Sv. Jakob ob Savi

Podjetje je bilo ustanovljeno leta 1948 z odločbo Vlade LRS. Poslovni predmet podjetja je proizvodnja vodikovega peroksida, boratov in perboratov. Tovarna je bila zgrajena leta 1957. Proizvodnja je enostavno specializirana. S prodajo tovarna nima problema, ker njenih izdelkov domači industriji primanjkuje. Potrebe odjemalcev so zelo velike in pri sedanji kapaciteti nedosegljive.

Na lokacijo Belinke v Sv. Jakobu so vplivali proizvodnotehnični razlogi, predvsem kvalitetna voda, ki je nujno potrebna za kemično industrijo. Delovne sile je dovolj, glede tržišča pa tovarna nima problemov, ker jo dobra cesta veže z železnico in s tem z gospodarskimi organizacijami, katerim direktno prodaja svoje proizvode kot surovino za nadaljnjo predelavo.

Delovna sila se nahaja ob industriji, dnevno prihaja iz Ljubljane le visoko kvalificirana delovna sila. Glede delovne sile ima tovarna le ta problem, da njeni delavci niso pravi delavci, saj večina njih poseduje nekaj zemlje in je zato njihova storilnost v poletnih mesecih predvsem ob lepem vremenu manjša. Ta problem pa se pravzaprav pojavlja povsod, kjer se nahaja industrija v ruralnem okolju.

5. Jub, tovarna barv, Dol pri Ljubljani

Prvi začetki tovarne barvil segajo v dobo, ko je bila ukinjena vodna pot po Savi. Kmetje so se bavili s prevozom po Savi in z mlinarstvom. Ko zgraditvi železnice je prevozništvu propadlo in z njim številni kmetje. Nekateri so začeli mleti oker, ki ga je bilo dovolj. Pozneje se je osnovala to-

varna. Proizvajajo suhe barve, steklarski kit, sintetično lepilo, egalit, jubocolor, jubno lužilo in kalcit. Proizvodnja je enostavno specializirana. Oker dobiva podjetje iz Moravč, kalcit iz Stahovice in deloma barit iz Škofljice. S preskrbo z reprodukcijskim materialom iz okolice tovarna nima problemov.

Distribucija blaga se vrši po vsej državi, in sicer le preko grosistov. Od vse proizvodnje izvozi tovarna barv Jub le 5,5% in sicer v izven evropske dežele. Razlog za lokacijo tovarne barv prav pri Dolu je bil proizvodno-tehnični. Jub je razširil svoje tržišče na vse ozemlje Jugoslavije in na izvoz v Azijo, Afriko in J. Ameriko. Delovna sila doteka iz bližnje okolice ob industriji.

4. Obrt

Ekonomski razvoj posameznih naselij je bil tesno povezan z odgovarjajočim razvojem obrti. Novejše tendence razvoja obrti v razvitih državah kažejo, da se obrtništvo razvija tudi vzporedno z rastočo industrijsko proizvodnjo, pri čemer se razvija uslužnostna obrt hitreje od ostale obrti.

Pri današnjem razvoju proizvodnje in proizvodnih odnosov ugotavljamo, da ima obrt ogromen pomen za dvig življenjskega standarda in da si brez razvite obrti ne moremo zamisliti primernega življenja v mestih in na deželi.

Kako ogromen je bil nekoč gospodarski pomen obrti pri nas, dokazuje ugotovitev, da je l. 1929 dosegla obrt v Sloveniji polovico vrednosti celokupne kmetijske proizvodnje.

Primerjava razširjenosti in jakosti obrti v severnem delu bežigrajske občine z drugimi politično-teritorialnimi enotami nam pokažejo sledeči podatki:

V	Število zaposlenih oseb na 1000 prebivalcev	Število prebival. na 1 osebo zaposleno v obrti
Črnučah	41	24
Bežigrajski občini	36	28
Bivši OLO Ljubljana	51	20
SRS	33	30

Stanje obrti je bilo leta 1960 v Črnučah nad republiškim povprečjem, saj je bilo v Črnučah zaposlenih v obrti 24% več oseb kakor sorazmerno v ostali Sloveniji. V primerjavi s povprečjem v merilu bivšega OLO Ljubljana pa ugotavljamo, da je bilo v Črnučah število zaposlenih na 1000 prebivalcev za 20% nižje. Kljub temu, da je koncentracija obrti utemeljena zaradi bližine Ljubljane, je mnenje o močno razviti obrti v Črnučah po tej primerjavi le nekoliko preveč optimistično.

Vendar ima obrt v Črnučah in nekaterih naseljih severnega dela bežigrajske občine velike možnosti razvoja, saj so prometne zveze naselij z Ljubljano in ostalimi sosednjimi kraji razmeroma ugodne, leže v bližini tržišča, in tudi možnosti dobave surovin za proizvodnjo so dokaj dobre.

Z obrtjo se ukvarja 88 privatnih proizvajalcev, od tega: s proizvodno obrtjo 25. Izmed ostalih 63 obrtnikov jih deluje s stacioniranim deloviščem 39, z disperznim pa 24.

V celotni bežigrajski občini je še več večjih in manjših družbenih obrtnih podjetij, v severnem delu so le štiri tovrstna podjetja in od teh so tri v Črnučah in eno v Dolu. Pri proizvodni obrti družbenega sektorja so najštevilnejša tista, katerih glavna dejavnost je v gradbeništvu, v uslužnostni obrti pa so največja podjetja svtomehanične stroke.

5. Promet

Železniška postaja za tovorni in osebni promet v Črnučah je od glavnega kolodvora v Ljubljani oddaljena 6 km. Obseg njenega tovornega prometa je v primerjavi s sosednjimi postajami relativno velik, vendar če izvzamemo promet gradbenega materiala (opeka, gramoz) je ostali promet zelo skromen. V pojasnitev so zbrani podatki za še dve bližnji postaji, pa čeprav ležita izven obravnavanega področja. (TABELA 8)

Velike spremembe v obsegu tovornega prometa so odraz vsakokratnih gospodarskih razmer. Največ se uveljavljajo surovine (premog) in gradbeni material.

TABELA 8

Tovorni promet po posameznih postajah v tonah

Postaja	Naloženo blago		Razloženo blago	
	1958	1959	1958	1959
Črnuče	69.789	24.688	18.592	13.075
Trzin	3.994	1.341	3.610	2.911
Domžale	46.510	48.393	55.159	61.132

Nesporno je, da je celotni obseg tovarnega prometa v Črnučah, kakor tudi obremenitve prog odraz naraščanja oziroma stagnacije vse proizvodnje in gospodarske politike v tem gospodarskem področju. Zelo velikega pomena je tudi prometna lega postaje. Tako je ugotovljeno, da beležijo postaje, ki ležijo v ozkih dolinah ob manj pomembnih cestnih zvezah, vsakoletno naraščanje tovarnega in osebnega prometa, medtem ko postaje ob dobrih cestnih zvezah zaznamujejo celo padec obsega železniškega tovarnega in osebnega prometa. Med take postaje lahko štejemo tudi Črnuče.

V Črnučah je bilo leta 1958 povprečno na dan 103 odhajajočih potnikov leta 1959 povprečno na dan 98 odhajajočih potnikov. To število se postopoma manjša zaradi delovanja številnih faktorjev: uvajanja novih avtobusnih zvez, nabava lastnih prevoznih sredstev, visoke železniške tarife za prevoz na kratkih relacijah in podobno. S podaljšanjem trolejbusne proge od Ježice preko Save do Črnuč pa je osebni železniški promet dejansko zamrl.

Ceste

Magistralna cesta je tranzitna cesta Ljubljana-Celje-Maribor, ki predstavlja zelo važen narodnogospodarski faktor, obenem je pomembna tudi iz mednarodnega vidika kot najbližja zveza s Trstom. Njena trasa je iz tehničnega vidika najprimernejša prehodna varianta v smeri od jugozahoda proti severovzhodu. Še več gospodarskih kvalitiet ji daje spojitve z

alpsko longitudinalno cestno smerjo v Ljubljani.

Danes ima obstoječa magistrala dvojni pomen: tranzitni in lokalni. Slednji bi v procesu razvoja števila vozil mogel resno zavirati tranzitni promet. Posebno problematična bi postala tista mesta, kjer preidejo lokalne ceste na magistralo. Zaradi tega je v načrtu gradnja nove ceste, ki bi se izognila naselju Črnuče. Od številnih idej sta se izkristalizirali dve. Ena naj bi obkrožala Stražni hrib, vodila skozi Črnuče in se priključila na staro cesto, tako bi bila alpska cesta neposredno spojena s Štajersko. Ta zamisel bi bila zelo težko izvedljiva zaradi ozke doline ob Savi. Druga naj bi se od sedanje Titove ceste odcepila in vodila čez Savo že veliko prej kot sedanja cesta. Speljana naj bi bila na ozemlju med sedanjo cesto in Savo. Tudi ta ima pomanjkljivosti, predvsem zato, ker je teren za gradnjo izredno slab.

Pozitivne posledice izgradnje nove ceste mimo Črnuč so očitne. Obstoječa trasa bi potem služila predvsem za lokalni promet, iz tranzitnega vidika pa ne bi Črnuče ničesar izgubile, saj se zaradi bližine Ljubljane tudi sedanji tranzitni promet ne ustavlja v Črnučah.

Cesta III.reda Črnuče-Sv.Jakob je asfaltirana in služi za lokalni promet. Močno je obremenjena predvsem v poletnih mesecih, ko jo v veliki meri uporebljajo koristniki bazena v tovarni Belinka. V zadnjih letih je bila ta cesta podaljšana in modernizirana do Dolskega, njena trasa poteka po useku stare železniške proge. Tako je ta nova cesta prevzela tranzitno vlogo stare ceste drugega reda, ki je povezovala naselja severnega dela bežigrajske občine z Litijo in Ljubljano.

Del stare ceste II.reda Sv.Jakob-Litija je dobil le lokalni značaj in služi le kot bližnjica med posameznimi naselji bežigrajske občine; je neasfaltirana in slabše obremenjena. Cesta III.reda Sv.Jakob-Domžale je asfaltirana in služi lokalnemu prometu.

Povprečna dnevna obremenitev naših cest ne predstavlja neko karakteristično oznako vsake ceste, temveč niha vsako leto v skladu z ekonomskim razvojem področij, ki jih cesta

povezuje. Toda dejstvo je, da obremenitev obstoječih cest kaže tendenco naraščanja, s še večjo obremenitvijo pa je treba računati ob predvidenem razvoju motorizacije. Dvig družbenega standarda v splošnem se v nekem oziru odraža tudi v porastu števila motornih vozil in s tem v zvezi tudi proporcionalnim povečanjem obremenitve cest.

DRUGI DEL

SOCIALNO - GEOGRAFSKA ANALIZA NASELIJ BERIČEVO IN BRINJE

1. Položaj naselij
2. Prirodne osnove
3. Socialno posestne razmere
4. Zaposlitvena struktura
5. Stopnja polkmečke strukture
6. Učinek spreminjanja socialne strukture na izrabo zemljišča
7. Izraba njivskih površin
8. Ostale razvojne tendence v naselju
9. Zaključek

SOCIALNO - GEOGRAFSKA ANALIZA NASELIJ BERIČEVO IN BRINJE

Učinke večanja mestnega vpliva, torej večanje vpliva Ljubljane, na izrabo zemljišča v nekdanj povsem agrarnem področju, smo podrobneje raziskali na primeru katastrske občine Beričevo, ki obsega dve naselji in sicer Beričevo in naselje Brinje. Obe ti naselji ležita nekako v sredi severnega dela bežigrajske občine.

Položaj naselij

Naselji Beričevo in Brinje sta oddaljeni 8 do 9 km od središča mesta Ljubljane, oziroma dobre 4 km od sklenjenega mestnega področja. Teritorialna ločitev med mestom in obravnavanima naseljema pa je fiziognomsko še izrazita, k čemer je pripomoglo predvsem dvoje:

- a) vmesna prirodna meja struga Save,
- b) prometna lega. Železniška postaja je oddaljena 6 km vstran od naselij. Cesta Ljubljana-Litija, ki je do nedavnega potekala skozi naselji, niti cesta Ljubljana-Št. Jakob-Domžale, ki poteka en do dva kilometra vstran od obeh naselij, nista imele toliko pomembne prometne vloge, da bi prinesle naseljema novih funkcij.

Obe do II. svetovne vojne makadamski cesti sta v najnovejši dobi z razvojem cestnega prometa pridobile na pomenu. Asfaltiranje obeh cest, povečanje števila avtobusnih zvez (leta 1936 sta imeli naselji z Ljubljano dvakrat dnevno avtobusno zvezo, leta 1966 pa šestkratno) je močno olajšalo stike z mestom, kar je vplivalo predvsem na pospešeno vsakodnevno odhajanje na delo v "mestno" področje.

Prirodne osnove

Obe naselji ležita "v vrsti", nad ježo glavne savske terase. Do regulacije leta 1886 je Sava tekla tik pod naseljema, nato pa se je struga prenesla pol do en kilometer vstran od obeh naselij. Po regulaciji se je precej povečal obseg obema naseljema pripadajočih rodovitnih površin.

Rob med terasama pomeni tudi mejo med njivskimi površinami, ki leže na višji terasi, in travniki oziroma pašniki, ki so omejeni predvsem na nižjo teraso. Taka razporeditev zemljiških kategorij odgovarja talnim pogojem. Nižjo teraso sestavlja prodni nasip Save z nerazvitimi ali slabo razvitimi tlemi. Kemični in fizikalni procesi v njih so večinoma šele v začetni fazi. Vsebujejo zelo malo glinastih delcev in neznatno količino humusa.

Drugi del k.o. Beričevo leži na višji savski terasi z ilovnato peščenimi tlemi, s prodrom v globini pod 50 ali 70 cm. Ta tla so propustna, zračna, vsebujejo pa tudi humus, vsled česar so ugodna za kmetijsko izrabo.

Približno polovica obravnavane katastrske občine ima torej talne pogoje, ki omogočajo intenzivno njivsko izrabo. Prirodnih talnih pogojev torej ne moremo smatrati kot pomembne negativne dejavnike v smislu zmanjševanja ali stagnacije agrarnega gospodarstva v tej prostorski enoti.

DEMOGRAFSKE IN SOCIALNO POSESTNE RAZMERE

Socialno posestne razmere

Pri raziskovanju funkcijskih sprememb v strukturi prebivalstva smo morali upoštevati predvsem to, da se obravnavani naselji razvijata iz povsem agrarnih. Zato smo morali demografsko strukturo obravnavati paralelno s socialnopoestno.

TABELA 9

Socialno-posestne razmere leta 1880, 1960 in 1965

Posestna skupina	Štev. posest. ha, a	Areal %	Štev. posest. ha a	Areal %	Štev. posest. ha a	Areal %
0-0,5	I 14	2,89	1,64	13	2,82	0,75
0,5-2	II 10	11,34	6,44	17	16,91	4,50
2-3	III 6	14,92	8,48	8	21,33	5,68
3-5	IV 10	36,59	20,81	10	38,16	10,19
5-8	V 6	35,55	20,22	15	101,47	27,03
8-10	VI 2	16,83	9,58	5	56,32	15,00
nađ 10	VII 4	57,72	32,83	9	138,36	36,85
Skupaj		52175,84	100,00	76	375,37	100,00
						78
						292,63
						100,00
						(4,5,6,11)

Numerična primerjava o spremembah socialnopoestne strukture kaže, da so se le-te med obdobji 1880, 1960 in 1965 precej močno spreminjale. Vendar leže vzroki teh sprememb predvsem v dveh večjih posegih. Tako je bila, kot omenjeno, leta 1886 regulirana struga Save, s čimer se je iz do tedaj nerodovitnih površin pridobilo precej novih obdelovalnih površin. (1 str. 342). Ker so le-te iz dotedanjega skupnega lastništva prešle v zasebno, se je socialnopoestna struktura okrepila. Na ponovno zmanjševanje površin pripadajočih zasebnikom in s tem tudi na slabitev posestne strukture, pa je vplivala predvsem gradnja raziskovalnega atomskega reaktorja na tem

področju po letu 1960.

V zadnjih dveh letih se je postopek zmanjševanja zasebnih zemljišč še stopnjeval v zvezi z načrtom o ureditvi državnega posestva na najnižji savski terasi. Postopek združabljanja zemlje, ki je bil v teku, pa je zaradi pomanjkanja investicijskih sredstev zastal, vsled česar se trenutno lastniški odnosi zaradi teh posegov ne menjajo. (6)

Socialno posestne razmere so se poleg navedenih vzrokov spreminjale deloma tudi zaradi večanja števila posestnikov, zlasti skupine z do 2 ha zemlje. Toda večanje števila teh posestnikov, kot kaže relativni delež njim pripadajočih površin, ni pomembneje spremenilo posestnih razmer. Primeri propada ali prodaje kmetije zaradi posebnih socialnih momentov, pa so bili v zadnjem stoletju le sporadični.

Večina gospodinjstev, ki je posedovala zemljo ob začetku 20. stoletja, jo je ohranila do danes; zaradi že navedenih vzrokov seveda v relativno zmanjšanem obsegu.

Struktura vseh gospodinjstev, glede na zemljiško posest, je bila v k.o. Beričevo, leta 1965, naslednja:

14 gospodinjstev je bilo brez vsake zemljiške posesti

23 gospodinjstev je imelo le obhišni vrt ali manjšo njivsko parcelo,

55 gospodinjstev pa je posedovalo več kot 50 arov obdelovalne zemlje in je torej bila bolj ali manj povezana s kmetijsko izrabo. (6)

Za proučitev odnosa in odvisnosti posameznih gospodinjstev od izkoriščanja kmetijskega zemljišča na eni strani, ter vpliva mesta na drugi strani, pa moremo medsebojno ovrednotiti niz drugih pokazateljev.

Zaposlitvena struktura

Podatki o številu prebivalstva v posameznih obdobjih kažejo, da imamo opravka z naseljema, ki od srede prejšnjega stoletja nista doživljali dinamičnejšega razvoja. Od leta 1868 do 1948 je na primer število prebivalstva poraslo od 320 na 350 ali za komaj 9,4%. Šele med letom 1948 do 1965 je poraslo za pomembnejši delež 22,8%. (7)

Porast prebivalstva v najnovejši dobi je v skladu z ekonomsko aktivnostjo v tem razdobju. Povečanje zaposlitvenih možnosti v neagrarnih dejavnostih tako v Ljubljani kot njenem obmestju in istočasno izboljšane prometne vezi, so omogočile višku kmečke delovne sile, da je lahko ostajal v naselju ter vsakodnevno hodil na delo izven naselja.

Leta 1965 je 55,3% vseh aktivnih prebivalcev hodilo vsak dan na delo izven obeh naselij. V Ljubljano (s predmestjem) je hodilo na delo 68,9% vseh migrantov. Ostali (31,9%) pa so hodili na delo v obmestje Ljubljane in v Domžale. Vpliv mesta Ljubljane torej odločilno vpliva na zaposlitveno strukturo prebivalstva. Pri tem ni nepomembno, da mnogoterost funkcij v Ljubljani omogoča zaposlitev v različnih dejavnostih. Tako je naprimer v industriji zaposlenih 57,4%, v terciarnih panogah pa ne mnogo manj - 42,6%. (7)

Razdalja od bivališča do zaposlitvenih mest znaša pri večini zaposlencev, ki hodijo na delo v mestno območje, 6 do 10 km. V bližini manj kot 3 kilometrov pa je zaposlen le neznaten del tistih prebivalcev, ki hodijo na delo izven naselja.

Gravitacijska moč Ljubljane je bila močnejša na naseljema bližnji strani. Zato večina migrantov hodi na delo v mestna območja, ki so bližja bivališču. To kaže razpored zaposlitvenih mest prebivalcev Beričevega in Brinja v posameznih občinah.

Izven naselja zaposleni prebivalci so leta 1965 odhajali vsakodnevno na delo v podjetja, ki se nahajajo v naslednjih občinah:

TABELA 10

V občini	V industrijska p.			V neindustrijska p.			
	m.	ž.	skupaj	m	ž	Sk	Šk
Ljubljana-Bežigrad	20	10	30	5	1	6	36
Ljubljana-Moste	15	6	21	7	5	12	33
Ljubljana-Center	2	-	2	11	8	19	21
Ljubljana-Šiška	3	-	3	4	1	5	8
Ljubljana-Vič	-	-	-	1	-	1	1
Ljubljana-Domžale	5	3	8	3	-	3	11
Skupaj	45	19	64	31	15	46	110 (6.)

Iz navedenega lahko izluščimo naslednje ugotovitve:

1. Na zaposlitveno dejavnost prebivalstva izven kmetijstva najpomembneje vpliva mestno območje Ljubljane.
2. Zaradi raznovrstnih zaposlitvenih možnosti se lahko zaposluje tako moška kot ženska delovna sila.
3. Večino v naselju zaposlenih prebivalcev predstavljajo zasebni kmečki delavci.
4. Glede na bližino Ljubljane pa je relativni delež kmečkih prebivalcev še sorazmerno visok:

Leta	Aktivni kmečki p.		Aktivni nekmečki p.	
1953	57	35,6%	103	64,4%
1961	64	29,1%	156	70,9%
1965	62	27,6%	163	72,4% (6,8)

5. Predhodne navedbe kažejo na tipično mešano delavsko-kmečko strukturo kot posledico funkcijskih zvez z Ljubljano. Le-ta pa se ne odraža v kmečkih gospodinjstvih na eni strani oziroma nekmečkih na drugi, temveč v mešani strukturi članov znotraj posameznih gospodinjstev.

Stopnja polkmečke strukture

Število kmečkih, polkmečkih in nekmečkih gospodinjstev posameznih socialno-posestnih skupin leta 1960 in 1965

TABELA 11

Posestna skupina z	Kmečka		Polkmečka		Nekmečka	
	1960	1965	1960	1965	1960	1965
0-0,5 ha	-	-	3	1	10	22
0,5-2 ha	-	-	15	12	2	2
2-3	1	1	5	6	2	1
3-5	2	1	8	12	-	1
5-8	4	1	10	4	1	-
8-10	2	3	3	2	-	1
nad 10	3	4	6	4	-	1
Skupaj	12	10	50	41	15	27

(3,6)

TABELA 14

1960

Posest. skupina	Štev. gospo- dinjstev	Štev. oseb vseh	Štev. oseb aktivn.	Osebe, ki delajo pretežno v kmetij. (vključene gospodinje)		Zaposleni izven kmet. vsi
				M	Ž	
I	13	56	20	-	8	10
II	17	81	47	2	19	26
III	8	30	22	2	7	13
IV	10	41	27	4	11	12
V	15	71	43	12	17	14
VI	5	23	13	5	5	3
VII	9	48	29	8	14	7

Čistih kmečkih gospodinjstev je bilo l. 1965 še 17,8% od vseh gospodinjstev z nad 0,5 ha zemlje. Delež zemljišč, ki so ga posedovala ta gospodinjstva, pa je znašal 34,2%.

Toda stopnja procesa polproletarizacije ali deagrari-
zacije s temi relacijami ni dovolj opredeljena. Šele ob
upoštevanju "gospodinj", ki so po statističnih kriterijih
"opredeljene" kot vzdrževano prebivalstvo, postane polagrarn-
na struktura realneje podana, saj pri večini gospodinjstev
nižjih socialno-posestnih skupin, ravno od gospodinj zavisi
redno vzdrževanje in obstoj kmetij. Večina v nekmetijstvu
zaposlenih članov gospodinjstev z zemljo sicer še sodeluje
pri kmečkem delu, toda brez stalnih kmečkih prebivalcev in
gospodinj bi bil obstoj mnogih "polagrarnih" gospodinjstev
nemogoč.

Po statističnih podatkih je bilo leta 1961 v obrav-
navanih dveh naseljih 63 aktivnih kmečkih prebivalcev. Toda
če prištejemo k tem še gospodinje, ki so bile statistično
opredeljene kot vzdrževane osebe, vendar pa so redno oprav-
ljale kmečko delo (poleg gospodinjstva), se število kmečkih
prebivalcev zveča na 114 oseb ali za 80,9%. Tudi leta 1965
je bilo v naseljih 64 aktivnih kmečkih prebivalcev, toda
skupaj z "vzdrževanimi" gospodinjami je 92 oseb redno o-
pravljalo kmečka dela. (43% oseb več). (5,6)

Zemljiške površine kmečkih, polkmečkih in nekmečkih gospodinjstev socialno-posestnih skupin leta 1960 in 1965

TABELA 12

Posestna skupina z	Kmečka gospodinjstva 1965	Polkmečka gospodinjstva 1965	Nekmečka gospodinjstva 1965
	ha, a	ha, a	ha, a
0-0,5 ha	-	0,25	4,21
0,5-2	-	14,66	2,20
2-3	2,70	16,85	2,82
3-5	4,00	42,19	4,30
5-8	7,20	24,05	-
8-10	24,96	17,25	7,50
nad 10	61,46	45,50	10,53
Skupaj	100,32	160,75	31,56

(6)

Razmerje med aktivnimi prebivalci gospodinjstev z zemljo zaposlenimi v kmetijstvu in izven kmetijstva (leta 1960 in 1965)

TABELA 13

1965

Posest. skupina	Štev. gospo- dinjstev	Štev. oseb vseh	Štev. oseb aktivn.	Osebe, ki delajo pretežno v		Zaposleni izven kmet. gospodinje) vsi
				M	Ž	
I	23	71	25	-	2	25
II	14	59	37	1	11	24
III	8	40	21	4	9	10
IV	14	67	41	5	16	21
V	5	22	15	3	3	6
VI	5	24	14	5	7	3
VII	9	44	33	10	14	7

Za prikaz odnosa gospodinjstev z zemljo do izrabe kmetijskega zemljišča je to pomemben pokazatelj, ki kaže, da je ohranitev kmetijskega gospodarjenja v današnjih oblikah, zlasti na manjših posestvih odvisna od gospodinj. To nam pojasnjuje spodnja tabela o razmerju med moško in žensko delovno silo pri gospodinjstvih z zemljo (1965):

TABELA 15

Posest-Št. na sk.gosp.oseb	Št. oseb	Osebe, ki delajo v kmetijstvu		Povprečno na l gospo-izven kmetijstva		Zaposleni izven kmetijstva		Povprečno na l gospodinjstvo		
		sk.	ž.	sk.	ž.	sk.	ž.	sk.	ž.	
I	23	96	2	2	0,1	0,1	39	13	1,7	1,6
II	14	59	12	11	0,9	0,8	24	4	1,7	0,3
III	8	40	13	9	1,6	1,1	10	2	1,3	0,3
IV	14	67	21	16	1,5	1,1	21	7	1,5	0,5
V	5	22	6	3	1,2	0,6	6	1	1,2	0,2
VI	5	24	12	7	2,4	1,4	3	-	0,6	-
VII	9	44	24	14	2,7	1,5	7	2	0,8	0,2

(6)

V večini gospodinjstev, katera posedujejo zemljo in to vsaj 0,5 ha, gospodinja ni zaposlena izven kmetije. To stanje nam karakterizira tudi tabela o številu in zaposlitvi oseb ženskega spola v okviru gospodinjstev z zemljo (leta 1965).

TABELA 15 A

Posest. skupina	Štev. gospodinjev	Ženske, ki o- pravljajo samo gospod. dela	Ženske, zaposl. izven kmetij. stava	Ženske, ki poleg gospodinjstva re- dno oprav. kmeč. dela
I	23	12	12	-
II	14	3	4	11
III	8	2	2	7
IV	14	6	7	14
V	5	-	1	4
VI	5	2	2	5
VII	9	-	2	8

(6)

Posledica vseh razčlenjenih elementov je prevlada polkmečkih gospodinjestev tako po številu, kot po pripadajočem zemljiškem arealu.

Nadaljnje tendence kažejo na skorajšnjo popolno polkmečko strukturo, saj je polovica sedanjih čistih kmečkih gospodinjestev "čistih" le zato, ker so to gospodinjstva z le po dvema aktivnima članoma (kar je minimum potreben za vzdrževanje kmetije), medtem ko so ostali člani teh gospodinjestev otroci ali ostarele osebe. Ta trditev velja za šest (po stanju iz leta 1965) od skupno desetih čistih kmečkih gospodinjestev.

To stanje pa nam nadalje kaže tudi starostna struktura prebivalcev, ki jim je kmetovanje poklic, in tistih gospodinjev, ki opravljajo pretežno kmečka dela (leta 1965):

TABELA 16

Starost	Moški	Zenske	Skupaj
60 let	8	14	22
50-60 let	13	24	37
pod 50 let	7	24	31
Skupaj	28	62	90

(6)

Ta pregled izraža postopno zmanjševanje števila kmečkih prebivalcev zlasti moških v aktivnih letih, ponovno pa tudi že ugotovljeno pomembno vlogo gospodinjev pri kmečkem delu.

Predhodne ugotovitve lahko strnemo v naslednjih ugotovitvah:

1. Možnost zaposlitve v neagrarnih dejavnostih zlasti po II. svetovni vojni je iz obeh naselij pritegnila mlajšo moško ter žensko in srednjo moško generacijo tudi tistih gospodinjestev, ki posedujejo zemljo.

2. Le pri gospodinjstvih z več kot 5 ha zemlje so pri kmečkem delu ostali (razen izjem) moški srednje in starejše generacije.

3. Za vzdrževanje kmetije je morala doma ostati vsaj 1 oseba. To funkcijo so prevzele pri manjših posestvih (do 5 ha) gospodinje. Zato se je v neagrarnih dejavnostih zaposlila v glavnem le mlajša ženska generacija - gospodinjstev z zemljo.

Število gospodinjstev v poseljenih socialno-poseselnih skupinah z vsaj 5 ha zemlje, ki jo posedujejo (leta 1955)

TABELA 17

Socialno-poseselna skupina	Število gospodinjstev, ki posedujejo konje	
	1 do 2	brez konj
I	21	22
II	7	12
III	2	6
IV	11	3
V	2	-
VI	4	1
VII	1	1
Skupaj	48	55

UČINEK SPREMINJANJA SOCIALNE STRUKTURE NA IZRABO
ZEMLJIŠČA

Formiranje polagrarne strukture zmanjšuje odvisnost od lastnih kmetijskih virov. S tem pa se lahko prične proces sprememb v načinu izrabe zemljišča. Z dostopnimi pokazatelji smo želeli ugotoviti te spremembe in tendence, ki jih lahko pričakujemo v slučaju nadaljevanja začetega procesa.

Metode kartiranja in anketiranja, katere smo uporabili, kažejo relativno majhne spremembe v načinu izrabe zemljišča povzročene pod vplivom družbeno-ekonomskih procesov. To pomeni, da trenutno večini gospodinjstev z zemljo kmetovanje še pomeni bolj ali manj interesanten življenjski vir. Kakšno vlogo imajo ta kmečka in polkmečka gospodinjstva in kaj nudijo lastnikom, ki so se deloma že preusmerili v neagrarne dejavnosti, nam nazorno kaže struktura gospodinjstev glede na živinorejsko usmerjenost.

Število gospodinjstev posameznih socialno-posestnih skupin glede na število živine, ki jo posedujejo
(leta 1965)

TABELA 17

Soc. pos. dinjstev	Štev. gospo- poseduje	kravo:			Štev. gospo- brez krave	Število gospodinjstev, ki poseduje konje	
		1:	2:	3 ali več		1 do 2:	brez konj
I	23	2	-	-	21	1	22
II	14	11	-	-	3	2	12
III	8	3	1	1	3	2	6
IV	14	4	7	2	1	11	3
V	5	-	2	3	-	5	-
VI	5	-	1	3	1	4	1
VII	9	-	-	8	1	8	1
Skupaj	78	20	11	17	30	33	55

Število gospodinjstev z živino:

20	gospodinjstev	poseduje	1	kravo
11	"	"	2	kravi
8	"	"	3	krave
4	"	"	4	krave
5	"	"	5	ali več krav
<hr/>				
18	gospodinjstev	poseduje	1	konja
15	"	"	2	konja
<hr/>				

(6)

Od skupno 78 gospodinjstev z zemljo jih je leta 1965-48 gojilo govedo. Toda če upoštevamo le gospodinjstva z nad 0,5 ha zemlje, (teh je bilo leta 1965-54) jih ni gojilo govedi le 6. Večina gospodinjstev, ki poseduje zemljo, jo torej tudi izkorišča. Toda iz podatkov o številu govedi, ki jih posedujejo posamezna gospodinjstva, je očitno, da služi vsaj polovici teh gospodinjstev govedo le za zadovoljevanje lastnih potreb, saj od lastnikov z eno kravo pač ni pričakovati pomembnejših tržnih viškov.

Bolj presenetljiv in za odnos posameznih gospodinjstev do kmetovanja pomemben je podatek o številu konj. Relativno visoko število gospodinjstev s konji je posledica dosedanjih možnosti, ki so omogočale s stalnim ali priložnostnim prevozništvom ustvarjati dodaten zaslužek. Torej tudi visoko število konj odraža bolj pol-kmečko strukturo kot pa stopnjo interesa za kmetijsko gospodarjenje. Kot lahko sklepamo iz podatkov o strukturi gospodinjstev, glede na število živine, ki jo goje, približno tridesetim ali polovici gospodinjstev prinaša kmetovanje omembe vredne tržne viške. (to so gospodinjstva, ki goje 2 ali več krav in ki zrede letno 2-3 teleti). Ostali polovici pa služi reja živine skoraj samo za zadovoljevanje potreb v lastnem gospodinjstvu.

Izraba njivskih površin

Pri proučevanju izrabe njivskih površin smo želeli ugotoviti ali je zmanjšana odvisnost od kmetijskih virov vnesla v dotedanji polikulturni sistem bistvene spremembe. Primerjava kartiranja njivskih površin v letih 1963 in 1965 kaže na proces spreminjajoče se vloge njivskih površin, toda do sedaj brez bistvenih transformacij. Polikulturni sistem se je namreč le deloma prilagodil:

- a) pomanjkanju časa oziroma pomanjkanju delovne sile za opravljanje kmečkeškega dela
- b) trenutno boljšim možnostim prodaje živinorejskih viškov.

Te trditve so razvidne iz analize o številu glavnih kultur na posameznih njivskih parcelah v letu 1960 in 1965:

Na 148 (1960) parcelah in 144 (1965) je bila posejana 1 kultura

Na 54 (1960) parcelah in 59 (1965) sta bili posejani 2 "

Na 24 (1960) parcelah in 23 (1965) so bile posejane 3 "

(9,10)

Iz druge numerične primerjave, ki prikazuje raznovrstnost kultur na posameznih parcelah, pa je razviden še vedno precej izrazit polikulturen način gospodarjenja, v katerem so ostale sorazmerno močno zastopane žitarice.

TABELA 19

1) Na parcelah z eno kulturo je bilo posejano naslednje število deležev glavnih posevkov:

	Pš	DT	Ko	kr	Nv	Ostala	Ntr.	Sk
1960	44	41	7	31	5	12	8	148
1965	27	40	16	29	13	5	14	144

2) Na parcelah z dvema kulturama je bilo posejano naslednje število deležev glavnih posevkov:

1960	21	15	13	22	20	12	5	54
1965	22	24	14	27	13	7	11	59

3) Na parcelah s tremi ali več kulturami je bilo posejano naslednje število deležev glavnih posevkov

	Pš	Dt	Ko	kr	Nv	Ostala žita	Ntr	Sk
1960	8	13	7	24	24	4	-	24
1965	12	12	10	34	23	4	-	23

4) Na vseh parcelah so bili posejani naslednji deleži glavnih kultur (1,2,3):

1960	73	69	27	77	49	28	13	226
1965	61	76	40	90	49	16	25	226

Razli-								
ka	-12	+7	+13	+13	-	-12	+12	

(9,10)

TABELA 20

Število gospodinjstev z in brez posejanih žitaric leta 1960

Posestna skupina	Število gospodinjstev	
	s posejanimi žiti	brez posejanih žit

I	13	3	10
II	17	11	6
III	8	6	2
IV	10	10	-
V	15	15	-
VI	5	5	-
VII	9	9	-

(5)

Pš = pšenica
 Dt = detelja
 Ko = koruza
 Kr = krompir
 Nv = njivski vrt
 Ost.ži = ostala žita
 Ntr = njivski travnik

Upadanje števila deležev posejanih s pšenico in povečevanje deležev zasejanih z deteljo, koruzo in krompirjem v obdobju dveh let (od 1963 do 1965) pa vendarle kaže na postopno prilagajanje polikulturalnega sistema novim pogojem. Toda v ugotovljenih tendencah se ne izraža prehajanje na popolno specializacijo, na preusmeritev na trg in podobno. Pri večini gospodinjstev namreč pridelava tržnih viškov ni poglaviten indikator kmetijskega gospodarjenja, temveč je prav tako ali pri manjših kmetijah še celo pomembnejši interes za pridelavo kultur za lastne potrebe. To končno kaže tudi podatek, da večletna direktna prodaja zelenjave na ljubljanskem trgu ne pridobiva bistveno na pomenu in se tudi njivske površine s temi kulturami ne širijo.

Leta 1965 je naslednje število gospodinjstev vozilo tržne viške na ljubljanski trg:

TABELA 2o/a

Posestna skupina	Štev. gospodinjstev	Vozilo na trg	
		stalno	občasno
I	23	-	-
II	14	1	3
III	8	3	1
IV	14	3	3
V	5	3	-
VI	5	2	1
VII	9	1	5
SK	78	13	13

(6)

Na osnovi navedenih analiz tudi ni mogoče opredeliti eventualno jakost tendenc ekstenzifikacije njivskih površin v zadnjem razdobju. Število travnih parcel na njivskih površinah se je med leti 1963 do 1965 resda povečalo od 13 na 25, toda v celotnem njivskem kompleksu predstavlja to trenutno še nebistven delež.

Bolj jasni so v tem pogledu rezultati ankete. Iz teh rezultatov smo ugotovili:

1. Da so po letu 1962-3 gospodinjstva opustila kmetovanje. Ta gospodinjstva so pripadala nižji soc.posestni skupini. Glavni vzrok opustitve kmetij leži v zmanjšanem interesu za dodatni dohodek od kmetovanja zaradi solidnih življenjskih pogojev v nekmetijskih dejavnostih zaposlenih članov.
2. Ve relativno močnejši kmetiji kažeta v zadnjih letih postopno nazadovanje in opuščanje zaradi odselitve mlajših članov, ki so se zaposlili v nekmetijskih dejavnostih.
3. Več lastnikov zemlje mora za opravljanje kmečkega dela občasno iskati delno pomoč izven svojega gospodinjstva.
4. Nekateri lastniki zemlje so na njivah povečali delež z deteljo posejanih površin na račun drugih kultur. To povečanje je trenutno predvsem odraz pomanjkanja časa za opravljanje kmečkega dela. (Število deležev posejanih z deteljo se je od leta 1963-1965 povečalo od 27 na 40).
5. Anketni odgovori pa navajajo tudi primere dokupovanja krme. Nekatera sicer sporadično manjša gospodinjstva z zemljo žele rediti več živine kot pa jim dopušča zemljiška posest.

(6)

V naštetih anketnih rezultatih sicer niso zajeti vsi primeri, ker zaradi osebnih interesov ni bilo mogoče dobiti vseh ustreznih odgovorov. Toda ob navedenih primerih lahko ugotovimo, da na izrabo zemljišča vplivajo spremenjene ekonomske možnosti prebivalstva. Toda ta proces je potekal dosedaj postopoma, saj:

- a) deloma preslojena gospodinjstva še niso dosegla ekonomske stopnje, pri kateri se kmetovanje ne bi več izplačalo
- b) na kmetijah je trenutno še toliko starejše kmečke generacije in gospodinj, da ni prišlo do splošne ekstenzifikacije agrarnih zemljišč.

Ostale razvojne tendence v naselju

Pregled gibanja števila prebivalstva in števila hiš kaže stagnacijo oziroma neznatno rast vse od leta 1868 do konca II. svetovne vojne. (Število prebivalstva se je v razdobju 1868 do 1936 povečalo od 320 na 328 oseb).

Večji del odvečne delovne sile kmečkih gospodinjestev, ki se je zaposlovala v neagrarnih dejavnostih do konca II. svetovne vojne, se je istočasno tudi odseljeval iz vasi. Po II. svetovni vojni pa je več mladih prebivalcev, ki so se zaposlovali v neagrarnih dejavnostih, ostajal na vasi. V prvi povojni fazi do leta 1960 so ostajali predvsem doma, v drugi fazi po letu 1960 pa so si nekateri od njih pričeli v naselju graditi tudi svoje hiše.

Vzporedno s povečevanjem ekonomskih možnosti pa ni mogoče ugotoviti, da bi se povečana sredstva vlagala v modernizacijo kmetijskega obrata, povečevanje zemljiške posesti in podobno. Ekonomski prosperitet se izraža predvsem v gradnji novih ter v notranjih ali zunanjih adaptacijah starih stanovanjskih hiš.

V zadnjih desetih letih je bilo zgrajeno ali adaptirano naslednje število hiš:

TABELA 21

Posest. skupina	Zgrajena nova hiša	Adaptacija stare hiše
I	10	6
II	2	2
III	2	1
IV	-	3
V	-	-
VI	1	-
VII	1	1
SK	16	13

Na drugi strani pa je možno ugotoviti, da so primeri vlaganja sredstev v kmetijstvo majhni, sodeč po graditvi novih ali adaptaciji starih gospodarskih poslopij. (V

zednjih nekaj letih je bilo pomembneje adaptirano le eno
gospodarsko poslopje, tri pa propadajo).

Zaključek

Predhodna navajanja so nam ilustrirala sedanjo stopnjo procesa deagrarnizacije predvsem kot posledico postopnega razraščanja gospodarskega vpliva mesta. Iz agrarnega naselja, katerega prebivalstvo je živelo pretežno od virov lastne kmetijske produkcije, se z naraščajočim mestnim vplivom vse bolj razvija naselje s prebivalci, katerih življenjski viri so odvisni deloma od mestnih funkcij, deloma pa še od lastne kmetijske produkcije.

Za opredelitev stopnje, ki jo je naselje v tem procesu doseglo, naj sumiramo naslednje demografske pokazatelje:

a) Delež kmečkega aktivnega prebivalstva znaša: 26,6%

b) Delež nekmečkega " " " 73,4%

Od teh je zaposlenih izven naselja: 75,3%

(V ožjem mestnem področju: 54,1%)

c) Delež aktivnega kmečkega in nekmečkega prebivalstva gospodinjev z zemljo nad 0,5 ha znaša: 68,7%

d) Delež aktivnih prebivalcev zaposlenih v neagrarnih dejavnostih, ki so člani gospodinjev z zemljo (nad 0,5 ha) znaša 48,6%

Delež aktivnega nekmečkega prebivalstva, ki hodi na delo izven naselja in še posebej v mesto, kaže, da leži naselje v obmestnici Ljubljane. Opredelitev stopnje mestnega vpliva s kriteriji, ki so bili postavljeni na osnovi rezultatov dobljenih pri raziskovanju drugih slovenskih področij, so za naš primer neustrezni.

Upoštevajoč te kriterije bi naselja glede na delež v mestu zaposlenih prebivalcev lahko uvrstili med urbanizirana naselja, glede na delež aktivnega kmečkega prebivalstva in

g o s t o t o n a s e l j e n o s t i pa niti med polurbanizirana t e m v e č m e d p o l r u r a l n a (12,13).

Vzrok neskladnosti z rezultati drugih področij, kjer je bila ta klasifikacija opravljena, leži v specifičnem procesu deagrarnizacije v teh naseljih. Naselji sta do povojnega časa ohranili precej močno agrarno funkcijo, z relativno majhnim deležem nekmečkih delavskih gospodinjestev, saj je bil do konca II.vojne vpliv mesta v tem področju še precej slab. Tudi v zadnjih letih v obeh naseljih ni prišlo do močnejšega nastajanja nekmečkih gospodinjestev, kot je značilno za precej drugih nekdanjih agrarnih naselij v obmestni coni Ljubljane in drugih slovenskih mest. K temu je verjetno najmočnejše pripomogel položaj obeh naselij v prometno zatišnem območju obmestja.

Zaradi sorazmerno kratkega obdobja spreminjanja agrarne strukture je ostal v naseljih še relativno visok delež kmečkih prebivalcev. Starejša kmečka generacija in gospodinje se sploh niso preusmerjali v negospodarske dejavnosti, medtem ko se je mlajša in srednja moška in mlajša ženska preusmerila skoraj v celoti.

Zato je za naselje trenutno značilna izrazito polproletarska struktura, ki se izraža v relativno močnem vsakodnev- nem odhajanju na delo v mesto in za obmestno cono relativno močnem (zlasti če upoštevamo tudi gospodinje) deležu kmečke delovne sile. To pa se izraža v še vedno intenzivni izrabi kmetijskih površin in v relativno majhnem deležu novih nekmečkih hiš.

Slične tendence kaže več naselij v obmestni coni Ljubljane, na teritoriju občine Bežigrad ob levem bregu Save.

Ta del je do II.vojne ostal v zatišju med dvema vplivnima področjema - Ljubljano in Kamniško-Domžalsko industrijsko cono. Zato je v vsem tem področju močnejši vpliv mestnih funkcij mlajši, manj intenziven pa je tudi proces formiranja nekmečkih gospodinjestev in z njim združeno nastajanje urbanskih hiš. Zato imamo trenutno na tem področju fiziognomsko še precej izrazita agrarna naselja s tipično polkmečko ali polproletarsko strukturo.

TRETJI DEL:

ZMANJŠEVANJE VPLIVA MESTA LJUBLJANE V POSAMEZNIH KRAJIH
SEVERNEGA DELA BEZIGRAJSKE OBČINE GLEDE NA NJIHOVO ODDALJE-
NOST OD MESTA

1. Gibanje prebivalstva.
2. Številčno gibanje hiš med leti 1953 in 1965 in posamezna razmerja med številom poseljenih hiš in gospodinjstev ter številom prebivalcev.
3. Rast prebivalstva, zaposlenega v kmetijstvu glede na čim večjo oddaljenostjo od Ljubljane.
4. Aktivno prebivalstvo po panogah gospodarske dejavnosti
5. Dnevna migracija industrijske delovne sile severnega dela bezigrajske občine
6. Spreminjanje usmerjenosti nakupa in drugih potreb glede na čim večjo oddaljenost od mesta
7. Zaključne misli in ugotovitve.

ZMANJŠEVANJE VPLIVA MESTA LJUBLJANE V POSAMEZNIH KRAJIH SEVERNEGA DELA BEZIGRAJSKE OBČINE GLEDE NA NJIHOVO ODDALJENOST OD MESTA

Že v uvodu smo spoznali, da obsega bežigrajska občina poleg "čistega" mestnega področja Ljubljane tudi del severnega obrobja. Temu delu občine smo posvetili tudi našo raziskavo. V naslednjem poglavju smo skušali razčleniti in analizirati nekatere značilne elemente obmestnega področja, obenem pa smo poizkusili prikazati upadanje vpliva Ljubljane na obravnavanem ozemlju.

Pri modernem planiranju razvoja mestne aglomeracije, kakor tudi pri moderni analizi mesta je treba računati tudi z istočasnim planiranjem in raziskovanjem obmestja. Minili so časi, ko so se meje mesta zaključile z zadnjo "mestno" hišo, ali pa so se končale z mestnim obzidjem. Toda že takrat se mestni vpliv ni končal ob mestnem obzidju, ampak se je seveda v mnogo manjši meri in nekoliko drugi obliki širil po bližnji in tudi deloma daljni okolici. Danes je vpliv mesta še mnogo večji. Nastanek in vpliv gravitacijskega območja katere koli večje mestne aglomeracije se ne konča ob administrativnih mejah mesta ali njegovih občin, ampak se razteza okoli mesta (prek administrativnih meja) v taki meri, kolikšna je pač moč določene mestne aglomeracije. Ta gravitacijska cona ali okolica pa ni neko stalno in jasno omejeno področje, ampak se njena velikost spreminja z gospodarskim in družbenim utripom mesta, okoli katerega se razteza. Problem obmestja se ne pojavlja samo pri načrtovanju, temveč tudi pri posameznih raziskavah mesta. Saj je v našem času skoraj nemogoče izdvojiti samo mestno aglomeracijo (mesto), ne da bi se vsaj v neki meri naslonili in seznanili z njegovim obrobjem in s procesi ter zakonitostmi, ki prevladujejo na tem širšem ali pa ožjem prostoru. Prav zaradi tega smo posvetili večino raziskav našega proučevanja delu faktorjev (ali pravilno le enemu izmed njih), ki se pojavljajo (se pojavlja) na obrobju mesta. Več pozornosti smo

in jih skušali preizkusiti na severnem delu bežigrajske občine ter jih vsaj v neki meri prilagoditi razmeram, ki vladajo na našem obravnavanem področju. Skušali smo jih okarakterizirati in ob koncu tudi kartografsko upodobiti. Teh pokazovalcev smo proučili sedem:

1. in 2. Kot prvega in drugega smo analizirali gibanje prebivalstva v severnem delu bežigrajske občine, in sicer v razdobju med leti 1940 in prej ter letom 1961. Tu smo poleg obravnave naravnega prirastka prebivalstva analizirali še posebej priselitve v obdobju pred letom 1940 in letom 1961.

3. Za tretji element pri določevanju mestnega vpliva smo vzeli v obravnavo številčno gibanje hiš med letoma 1953 in 1965. in število gospodinjstev na naseljeno hišo v istem razdobju. Poleg teh štirih pa smo izbrali še naslednje pokazovalce:

4. Rast prebivalstva zaposlenega v kmetijstvu glede na oddaljenost od Ljubljane.

5. Aktivno prebivalstvo po panogah gospodarske dejavnosti.

6. Dnevna migracija delovne sile zaposlene v industriji

7. Spreminjanje usmerjenosti nakupa in drugih potreb glede na oddaljenost od mesta.

Zavedamo se, daje to le del pokazovalcev, s katerimi lahko merimo ali določamo navezanost posameznega kraja ali področja na mesto, ali vpliv le-tega v posameznih krajih, ki leže v njegovi večji ali manjši bližini. So pa ti pokazovalci taki, da igrajo odločilno vlogo pri spreminjanju pokrajine in so obenem tudi dokaj jasno vidni v sami pokrajini ter seveda tudi do neke mere v severnem delu bežigrajske občine. Jasno je, da je severni del bežigrajske občine s svojimi trinajstimi naselji teritorialno premajhno področje, da bi se upadanje mestnega vpliva jasneje pokazalo glede na čim večjo oddaljenost posameznih naselij od mesta, posebno ne v našem primeru, ko je Ljubljana tako močan center, da je njen vpliv mnogo večji in obsežnejši, kakor pa je teritorij,

ki ga omejujejo upravne meje bežigrajske občine. Jasno pa je, da kakor koli že in naj je ta teritorij po svoji površini in oddaljenosti od Ljubljane še tako majhen, se pa vendarle pokažejo pri analizah določenih pokazovalcev težnje ali zakonitosti, ki kažejo, da vendarle slabi vpliv Ljubljane v posameznih naseljih glede na čim večjo oddaljenost letih od Ljubljane.

[Faint, mostly illegible text continues on the page, appearing to be a continuation of the analysis or a list of related data points.]

Gibanje prebivalstva

Ze v splošnem prikazu severnega dela bežigrajske občine smo podali nekatere značilnosti o gibanju, to je rasti in upadanju, števila prebivalstva po posameznih naseljih. V naslednjem poglavju bomo skušali osvetliti nekatere elemente rasti prebivalstva še z nekaterih drugih vidikov. Svojo raziskavo bomo osredotočili predvsem na spreminjanje jakosti gibanja prebivalstva glede na čim večjo oddaljenost posameznih naselij od Ljubljane.

V ta namen smo izbrali dva pokazovalca:

- a) analiza rasti ali zmanjšanja števila prebivalstva
- b) priselitveni in odselitveni saldo po posameznih naseljih.

A) Sprva bi analizirali rast in zmanjšanje števila prebivalstva po posameznih naseljih. Zbrane podatke smo prikazali v dveh tabelah. Iz prve je razviden razvoj prebivalstva od leta 1900 do leta 1961, druga pa kaže primerjavo samo za zadnje obdobje, to je med letom 1953 in letom 1961.

V razdobju med letoma 1900 in 1961 je naraslo prebivalstvo severnega dela bežigrajske občine od 2261 prebivalcev na 4647 ali za indeks 206. Glede na rast prebivalstva lahko razdelimo 13 naselij severnega dela bežigrajske občine v tri skupine. V prvo bi se uvrstila naselja Ježa in Črnuče, saj je tu indeks rasti prebivalstva izredno velik, v prvem 335, v drugem pa celo 438. V naslednjo, to je v drugo skupino bi se uvrstila večina naselij. Izmed njih zasledimo največjo rast v naselju Sv. Jakob (indeks 228), sledijo naselja Brinje (188), Videm (155), Podgorica (139), Nadgorica (134), Dol (127) in Beričevo (120). V tretjo skupino pa bi uvrstili 4 naselja, to je tista, ki v obravnavanem razdobju ne kažejo nikakršnega porasta, temveč obratno zasledimo pri njih občuten padec števila prebivalstva v primeri s stanjem v letu 1900. Ta naselja so Kleče (indeks 99), Zaboršt (81), Zajelše (93) in Podgora (80).

Podobno razdelitev dobimo, če primerjamo rast prebivalstva samo po zadnjih dveh popisih. V razdobju 8 let je naraslo število prebivalstva celotnega severnega dela bežigrajske občine, vzeto absolutno, za 947 prebivalcev (indeks 126). Tudi za to primerjalno obdobje lahko razdelimo naselja v tri skupine. V prvo, pri kateri je opazen največji porast prebivalstva, v drugo, kjer je še porast števila prebivalstva razmeroma velik, in v zadnjo, to je tretjo, kjer je porast števila prebivalstva v razdobju 8 let le minimalen, ali pa je opazno celo upadanje. Zaradi majhne časovne razlike med obema opazovalnima dobama je porast števila prebivalstva v primerjavi z razdobjem med letoma 1900 in 1961 skoraj v vseh naseljih občutno manjši. Ponekod pa je vendarle občuten, v nekaterih primerih celo večji. Spremenila se je tudi razvrstitev posameznih naselij, saj kažejo poleg Črnuč (indeks rasti 151) še tri naselja, Dol (129), Ježa (128) in Brinje (123), občutnejši porast števila prebivalstva. V drugo skupino lahko uvrstimo tudi tri naselja, od katerih ima največjo rast naselje Beričevo (115), sledijo pa mu naselji Sv. Jakob (114) in Nadgorica (113). V zadnjo, torej tretjo skupino smo uvrstili tista naselja, kjer je porast števila prebivalstva le minimalen ali pa je opazen v večini primerov celo padec. Takih naselij je v severnem delu bežigrajske občine 6, med njimi ima še največji porast števila prebivalstva naselje Podgora (indeks 105), sledijo mu naselja Kleče (103), Videm (102), Zaboršt (97), Podgorica (96) in Zajelše (89).

Če primerjamo obe razporeditvi naselij, ki smo ju dobili, ko smo upoštevali rast števila prebivalstva v razdobju med letoma 1900 in 1961, ter razporeditev, ki smo jo dobili, upoštevajoč razlike, ki so nastale med letoma 1953 in 1961, vidimo, da so se razmerja med naselji po posameznih skupinah spremenila. Če se nam v prvem primeru razporeditev naselij v tri glavne skupine vsaj v grobem ujema z oddaljenostjo posameznih krajev od Ljubljane (Črnuče in Ježa sta kraja, ki ležita najbliže Ljubljani, Kleče, Zaboršt, Zajelše in Podgora pa naselja, ki so najbolj

oddaljena od Ljubljane), se nam v drugi primerjavi ta poreditev v marsikaterem primeru spremeni. V glavnem se je prejšnja razporeditev sicer obdržala, saj kažeta naselji Črnuče in Ježa še zmeraj največji absoluten kakor tudi relativen porast prebivalstva in je na drugi strani pri najoddaljenejših naseljih, kot so Kleče, Zajelše, Zaboršt in Podgora še zmeraj opazen padec ali pa le skromen dvig števila prebivalstva. Toda prejšnja razmeroma velika homogenost rasti prebivalstva glede na čim večjo bližino Ljubljane je vendarle spremenjena. Po jakosti relativnega prirasta prebivalstva se je Črnučam in Ježi močno približalo naselje Dol, za katerim pa le malo zaostaja naselje Brinje. Zmanjšanje indeksa rasti števila prebivalstva je v tem razdobju opazno pri naseljih, ki so bliže Ljubljani, kakor naselji Dol in Brinje, saj se je število prebivalstva Nadgorice in Sv. Jakoba relativno precej manj zvečalo, pri Podgorici pa je opazen celo padec. Če si lahko pri Dolu razlagamo relativen, pa tudi absoluten porast števila prebivalstva s povečanjem neagrarne delovne sile, ki ji je vzrok razširitev kemične tovarne JUB, si težko razlagamo padec števila prebivalstva v naselju Podgorici, ki je doživela isti, če ne mnogo močnejši proces, kakor naselje Dol.

TABELA 22

Gibanje števila prebivalstva med leti

1900-1961 po posameznih naseljih

Naselje	1900	IN	1910	IN	1931	IN	1948	IN	1953	IN	1961	IN
Črnuče	501	100	488	97	815	163	1075	215	1452	290	2194	438
Ježa	82	100	79	96	145	177	175	213	215	262	275	335
Nadgorica	187	100	188	101	192	103	215	115	222	119	250	134
Sv. Jakob	114	100	121	106	114	100	160	140	229	201	260	228
Podgorica	325	100	325	100	372	114	436	134	471	145	452	139
Brinje	64	100	59	92	78	122	87	136	97	151	120	188
Beričevo	264	100	271	103	250	95	263	99	276	105	318	120
Videm	123	100	130	106	160	130	193	157	188	153	191	155
Dol	138	100	128	93	150	109	109	79	136	99	175	127
Kleče	158	100	151	96	138	87	132	83	153	97	157	99

Naselje	1900	IN	1910	IN	1931	IN	1948	IN	1953	IN	1961	IN
Zaboršt	112	100	106	95	101	90	88	79	94	84	91	81
Zajelše	73	100	61	84	60	82	70	96	76	104	68	93
Podgora	120	100	145	121	237	198	270	225	91	76	96	80
Skupaj	2261	100	2252	99	2812	124	3273	145	3700	164	4647	206

TABELA 23

Gibanje števila prebivalstva med leti
1953 - 1961 po posameznih naseljih

Naselje	1953	IN	1961	IN
Črnuče	1452	100	2194	151
Ježa	315	100	275	128
Nadgorica	222	100	250	113
Sv. Jakob	229	100	260	114
Podgorica	471	100	452	96
Brinje	97	100	120	123
Beričevo	276	100	318	115
Videm	188	100	191	102
Dol	136	100	175	129
Kleče	153	100	157	103
Zaboršt	94	100	91	97
Zajelše	76	100	68	89
Podgora	91	100	96	105
Skupaj:	3700	100	4647	126

B)

Priselitve v posamezna naselja med leti 1940 in prej ter letom 1961.

Na relativno in obenem tudi absolutno rast in upadaje števila prebivalstva vplivajo v veliki meri različne jakosti priselitev in odselitev v posamezno naselje. Tudi ti podatki nam lahko v neki meri služijo za ugotavljanje poje-manja mestnega vpliva. Seveda pa je ugotavljanje jakosti

mestne aglomeracije po teh vidikih dokaj negotovo, če ne že s samega čisto teoretičnega vidika, pa vsaj zaradi netočnosti podatkov, ki jih zbira statistična služba ali posamezne občine. Vendar menimo, da nam upoštevanje tega pokazovalca lahko vsaj v neki meri služi, če ne že drugače, pa vsaj kot prispevek k boljšemu razumevanju rasti in upadanja števila prebivalstva po posameznih naseljih.

Iz razpoložljivih statističnih podatkov o priselitvah prebivalstva v posamezna naselja severnega dela bežigradske občine smo izbrali predvsem tiste, ki nam lahko ob pravilni interpretaciji kolikor toliko jasno prikažejo razvojno pot in današnji trend priselitev prebivalstva v posamezna naselja. V ta namen smo izdelali štiri tabele, ki se med seboj vsebinsko dopolnjujejo.

- 1) V prvi je prikazan razvoj poselitve med obdobjem pred letom 1940 in letom 1961 z vmesnimi opazovalnimi leti 1953, 1957 in 1958.
- 2) V drugi tabeli je prikazana primerjava jakosti poselitve po posameznih naseljih v posameznih opazovalnih obdobjih.
- 3) V naslednji tabeli smo prikazali, odkod so se priselili prebivalci; podatki so zbrani po posameznih naseljih in prikazani absolutno in relativno po kraju doselitve glede na celotno število priseljencev v posamezen kraj (po kraju odselitve upoštevani: iz drugega kraja iste občine, iz druge občine, iz druge republike in iz inozemstva).
- 4) V zadnji, to je četrti tabeli pa so zbrani podatki tako, da so iz tabele razvidni posamezni deleži priseljencev v posamezna naselja glede na celotno število priseljencev iz posameznih štirih področij (področja odselitve so ista kakor pri tretji tabeli).

1.) Razvoj poselitve med letom 1940 in prej ter letom 1960. V celotni opazovalni dobi se je priselilo v severni del bežigradske občine 1717 ljudi. Trend priselitve je v zadnji opazovalni dobi, to je med letoma 1958 in 1961 največji, saj se je v tem času priselilo v severni del bežigradske občine 686 ali 39,9% ljudi, med letoma 1953 in 1958 se je priselilo 518 prebivalcev ali 30,2%, do leta 1953 pa 513 ali 29,9%.

Po posameznih naseljih se je trend priselitev, torej število nanovo priseljenega prebivalstva, gibal v posameznem opazovanem razdobju nekoliko drugače. Od 13 naselij je 6 takih, kjer je bilo tako relativno kakor tudi absolutno največ priselitev v prvem opazovalnem razdobju do 1940 in prej, dve naselji sta taki, kjer se je priselilo med leti 1953 in 1958 največ novih ljudi, a v ostalih petih naseljih je trend priselitev najmočnejši med letoma 1958 in 1961, torej je najmočnejši v zadnjem razdobju. Seveda je prva opazovalna doba daljša od ostalih dveh in je zato tudi dokaj nerealna primerjava med prvim obdobjem in ostalima dvema. Zanimivo pa je, da je trend priselitev v tistih naseljih ali vsaj v večini tistih naselij, ki so bliže mestu Ljubljani, v zadnji opazovalni dobi večji od tiste v letu 1940 in prej, obratno pa je ta trend večji v prvi kakor pa v zadnji opazovalni dobi pri naseljih Videm, Kleče, Zaboršt in Zajelše, torej naseljih, ki so najoddaljenejša. Če hočemo to trditev osvetliti še z druge strani, je potrebno, da se поблиže seznanimo s posameznimi deleži priseljencev po posameznih opazovalnih razdobjih.

TABELA 24

Priselitve v obdobju med leti 1940 in prej
ter 1961 po posameznih naseljih

Naselje	1940 in prej		1953-1957		1958-1961		Skupaj	
	AB	%	AB	%	AB	%	AB	%
Črnuče	236	-23,3	334	33,0	441	43,7	100	1011
Ježa	43	34,4	23	18,4	59	47,2	100	125
Nadgorica	29	+39,8	22	30,1	22	30,1	100	73
Sv. Jakob	30	-32,6	30	32,6	32	34,8	100	92
Podgorica	50	+44,6	27	24,1	35	31,3	100	112
Brinje	11	30,6	10	27,8	15	41,6	100	36
Beričevo	32	38,6	18	21,7	33	39,7	100	83
Videm	28	+60,9	8	17,4	10	21,7	100	46
Dol	17	-32,1	19	35,8	17	32,1	100	53
Kleče	13	+46,4	11	39,2	4	14,4	100	28
Zaboršt	7	+38,1	5	23,8	8	38,1	100	21
Zajelše	9	+69,2	1	7,7	3	23,1	100	13
Podgora	8	32,0	10	40,0	7	28,0	100	25
Skupaj	513	29,9	518	30,2	686	39,9	100	1717

2.) Jakost poselitve v posameznih naseljih po posameznih opazovalnih razdobjih.

V vseh razdobjih skupaj se je daleč največ priseljencev priselilo v Črnuče, saj doseže ta delaž 58,8% ali 1011 priseljencev. Število priseljencev v ostala naselja je veliko manjše, saj je naselje Ježa na drugem mestu s komaj 125 ljudmi, ali samo 7,2%. Število priseljencev v ostalih naseljih je še manjše in je najmanjše v naselju Zajelše, kjer je skupno število priseljencev le 13, in ti priseljenci ne predstavljajo niti enega procenta v primerjavi s celotnim številom prebivalstva, ki se je od leta 1940 in še prej priselilo v severni del bežigrajske občine. Po posameznih razdobjih so razlike posameznih deležev priseljencev v posamezna naselja le majhne

Prav v vseh opazovalnih obdobjih se je največ ljudi priselilo v Črnuče, le da je trend priselitve v zadnjih dveh opazovalnih obdobjih mnogo močnejši kot v prvem obdobju. V prvem obdobju se je od celotnega števila ljudi, ki so se priselili v severni del bežigrajske občine, priselilo v Črnuče 236 prebivalcev ali 45,9%, v drugem in tretjem pa 334 ali 64,5% in 441 ali 64,3%. Kakor je že razvidno iz posameznih deležev priseljencev v Črnuče, se je v ostala naselja priselilo absolutno kakor tudi relativno le malo prebivalstva. Nesmiselno se nam zdi, da bi naštevali še ostale posamezne deleže in absolutne številke prebivalstva, ki se je priselilo v posamezna naselja. Vendar je razvrstitev naselij po jakosti priselitve glede na oddaljenost posameznih naselij od Ljubljane dokaj različna. V ta namen smo izvedli enostavno gradacijo. Če razvrstimo naselja od prvega do trinajstega mesta, in to tako, da dobi naselje za prvo mesto (največji relativni delež priseljencev v posameznem obdobju) eno točko in naselje z najmanjšim deležem v posameznem opazovalnem obdobju (torej zadnje naselje) 13 točk, dobimo naslednjo razvrstitev: Črnuče, Podgorica, Ježa, Sv. Jakob, Beričevo, Nadgorica, Dol, Brinje, Videm, Kleče, Podgora, Zajelše in Zaboršt. Že ta pokazovalec nam je izločil 4 naselja, ki so se že pri prejšnji analizi pojavila na zadnjih mestih in so tudi dejansko najoddaljenej-

ša od mestnega središča Ljubljane.

Vsekakor je jakost priselitve v posamezne kraje eden izmed dokaj važnih faktorjev, vsaj v našem primeru, ki odloča o merjenju upadanja mestnega vpliva. Zakaj v našem primeru, tako menimo, kakor smo povedali že v uvodu v to poglavje, je kriterij jakosti poselitve pri merjenju upadanja mestnega vpliva v mnogočem problematičen, gledano predvsem s čisto tehnične strani (nepopolni podatki), obenem pa je tudi problematičen s čisto teoretičnega vidika. Vzemimo samo primer kateregakoli naselja, in takih je v Sloveniji dosti, še več pa jih je v celotni Jugoslaviji, ki je bilo do nedavnega še v čisto ruralni okolici, a je zaradi tega ali drugega vzroka dobilo v zadnjih letih večji industrijski obrat. Če predvidevamo, da je bilo v naselju ali njegovi neposredni bližini dovolj nekvalificirane delovne sile, ki je ostala v istem kraju in je spremenila le svoj poklic, je na drugi strani nujno, da se je morala priseliti višje in visoko kvalificirana delovna sila, ki si je praviloma poiskala svoja bivališča v neposredni bližini zaposlitve. V takem naselju lahko v kaj kratkem razdobju opazimo izredno veliko jakost priselitve, čeprav ni v njegovi bližnji ali daljni okolici nikakršne večje ali pa manjše mestne aglomeracije. Obratno pa bomo opazili okoli mesta, ki je v stagnaciji ali pa celo nazaduje in nima nikakršnih večjih gospodarskih funkcij, le majhno doseljevanje v samo mesto in prej odseljevanje kakor doseljevanje v njegovi najbližji okolici.

Severnega dela bežigrajske občine ne moremo uvrstiti niti v prvi niti v drugi primer. Sicer imata dve naselji svoj razvijajoči se industrijski obrat in je tudi deloma zato opazno v teh naseljih manjše odstopanje v prid jakosti priselitve prebivalstva, vendar leži naše področje ob tako velikem mestnem centru, da je doseljevanje na njegovo obrobje precej jasen dokaz rasti jakosti doseljevanja z bližino mesta na eni strani in upadanja z oddaljevanjem od mesta na drugi. Severni del bežigrajske občine je le razmeroma majhen del obrobja Ljubljane, kamor se v večini primerov naseljuje novo prihajajoče prebivalstvo. A tudi že na tem primeru se jasno kaže

TABELA 25

Priselitve med leti 1940 in prej ter 1961 po posameznih naseljih v primerjavi s celotnim številom

Obdobje	Črnuče	Ježa		Nadgorica	Sv. Jakob	Podgorica	Brinje	Beričevo
1840 in prej	236 45,9	43 8,4	29 5,6	30 5,8	50 9,7	11 2,1	32 6,2	
53-57	334 54,5	23 4,4	22 4,2	30 5,8	27 5,2	10 1,9	18 3,5	
58-61	441 64,3	59 8,6	22 3,2	32 4,7	35 5,1	15 2,2	33 4,8	
Skupaj	1011 58,8	125 7,2	73 4,2	92 5,4	112 6,5	36 2,1	83 4,8	

Obdobje	Videm	Dol		Kleče	Zaboršt	Zajelše	Podgora	Skupaj
1840 in prej	28 5,4	17 3,3	13 2,5	7 1,6	9 1,9	8 1,6	515	
53-57	8 1,5	19 3,7	11 2,1	5 0,9	1 0,2	10 1,9	518	
58-61	10 1,5	17 2,5	4 0,6	8 1,2	3 0,4	7 1,0	686	
Skupaj	46 2,7	53 3,1	28 1,6	21 1,2	13 0,8	25 1,6	1717	

trend priselitve in obenem težnja na novo prihajajočih ljudi po naselitvi v vse manjši oddaljenosti od svojega delovnega mesta. (Tabela 25)

Obenem z jakostjo priselitve je zanimiv še en pokazatelj, od kod se, oziroma so se, doseljevali ljudje v posamezna naselja.

3.) Priselitev prebivalstva v posamezne kraje po kraju odselitve

Največ prebivalstva se je priselilo iz krajev, ki ležijo v sosednjih občinah. Takih priseljencev je bilo do leta 1961 - 1274 ali 72,0%, tem sledijo priseljenci iz drugih krajev iste občine (317 ali 18,5%), razmeroma skromen delež prebivalstva pa se je priselil v severni del bežigradske občine iz drugih republik (le 144 ali 8,4%), iz inozemstva pa se je priselilo le 9 prebivalcev, kar ne predstavlja niti en procent od celotnega števila priseljencev. Seveda so razmerja priseljencev po kraju odselitve glede na posamezne kraje različna. Izmed 13 naselij severnega dela bežigradske občine so štiri naselja taka, kjer prevladuje delež priseljencev, ki so se priselili iz drugega kraja iste občine, v vseh ostalih devetih naseljih pa prevladujejo priseljenci iz drugih občin naše republike. Razen v dveh naseljih (Črnuče in Dol) je v vseh ostalih jakost priselitve iz drugih republik na tretjem mestu in razen v Beričevem je jakost priselitev iz inozemstva po posameznih krajih na zadnjem mestu. Ob nadaljnji analizi tabele bi se ustavili še pri enem pojavu, ki ga lahko opazujemo že do leta 1961, v zadnjih letih pa se je še stopnjeval. V mislih imamo priselitev ljudi iz drugih republik v naselje Dol.

V anketi, ki smo jo izvedli konec leta 1966, nas je poleg ostalega zanimalo tudi, odkod se priseljujejo ljudje. Pri anketiranju v ostalih naseljih smo dobili od anketirancev precej nejasne in več ali manj splošne odgovore. Odgovori so bili namreč takšni, da je bilo iz njih razvidno, da problem priselitve prebivalstva iz ostalih krajev LRS in iz drugih republik ni tako močan, da bi bil v veliki večini aktualen za prebivalce posameznega naselja. Pri naselju Videm in

Dol pa so bili odgovori na zastavljeno vprašanje v skoraj stoprocentnem številu takšni, da je bilo iz njih lahko razbrati, da je v teh naseljih delež priseljevanja nove delovne sile predvsem iz drugih republik dokaj pomemben. Zakaj? Kakor smo že večkrat omenili, je v naselju Dol večji industrijski obrat, na kratko kemična tovarna JUB, ki se ukvarja predvsem s proizvodnjo barv. Delo v tej tovarni je dokaj naporno in po mešljenju prebivalstva tudi zdravju škodljivo. Še do leta 1961 je bila zaposlena v tej tovarni pretežno delovna sila iz Dola ali pa iz bližnjih naselij. Razmerje med domačo in tujo delovno silo se je po letu 1961 spremenilo v prid delovne sile, ki je prišla iz drugih republik. Kakor vidimo iz priložene tabele, se je ta proces začel že sicer pred letom 1961, a se je po ugotovitvi ankete močno stopnjeval v zadnjem razdobju. Z razvojem industrijskih obratov v sami Ljubljani, si je prebivalstvo, ki je bilo zaposleno v tovarni JUB, sčasoma poiskalo lažje in zdravju manj škodljivo delovno mesto, neozirajoč se na oddaljenost. Dokler je bilo v samem naselju ali njegovi bližnji okolici še dovolj razpoložljive delovne sile, v mislih imamo tisto delovno silo, ki se je na vsak način hotela zaposliti v industriji, je ta domača, če jo lahko tako imenujemo, nadomestila tisto delovno silo, ki si je poiskala boljše pogoje za delo izven samega naselja. Podčrtati je treba še eno specifičnost tovarne JUB. Zaradi razmeroma težkega dela zaposluje ta industrijski obrat večinoma nekvalificirano, v pretežni meri moško delovno silo. Zato je pričela prav v zadnjih letih prihajati v tovarno izrecno moška delovna sila iz drugih republik. S pritekanjem te nove delovne sile, z njenim stapljanjem z domačim prebivalstvom, se vsekakor odpirajo novi problemi, ki pa presegajo okvir naše naloge. Menimo, da naselje Dol ni edini tak primer na ljubljanskem obrobju, preučitvi tega problema bi bilo potrebno posvetiti v prihodnje več pozornosti. (Tabela 26)

Število priseljencev po kraju priselitve in kraju
odselitve

Naselje	Iz iste ob- čine	%	Iz drugih občin	%	Iz drugih republik	%	Iz inozem- stva	%	Skupaj
Črnuče	101	9,9	800	79,0	107	11,1	3	0,1	1011
Ježa	60	48,0	59	47,2	5	4,0	1	0,8	125
Nadgorica	18	24,7	45	61,6	9	12,3	1	1,4	73
Sv. Jakob	24	26,1	67	72,8	1	1,1	-	-	92
Podgorica	19	17,0	89	79,5	4	3,5	-	-	112
Brinje	25	69,4	11	30,6	-	-	-	-	36
Beričevo	21	25,3	57	68,7	2	2,4	3	3,6	83
Videm	23	50,0	22	47,8	1	2,2	-	-	46
Dol	2	3,8	36	67,9	14	26,4	1	1,9	53
Kleče	2	7,1	26	92,9	-	-	-	-	28
Zaboršt	10	50,0	9	45,0	1	5,0	-	-	20
Zajelše	3	23,1	10	76,9	-	-	-	-	13
Podgora	9	36,0	16	64,0	-	-	-	-	25
Skupaj	317	18,5	1247	72,6	144	8,4	9	0,5	1717

4.) Število priseljencev po posameznih naseljih glede
na kraj odselitve

Če se povrnemo k osnovni temi naloge, to je k preučevanju upadanja mestnega vpliva glede na čim večjo oddaljenost posameznih krajev od mestnega središča, nam služijo za razjasnitev tega problema tudi posamezna razmerja med naselji po "poreklu" priseljencev. Zanima nas predvsem, kolikšen delež prebivalstva se je priselil v posamezna naselja glede na celotno število priseljencev. Večina, tako absolutna kakor tudi relativna, prebivalstva, ki se je priselilo do leta 1961 v severni del bežigradske občine, se je priselila v naselje Črnuče. Posebno velika sta deleža priseljencev iz drugih krajev - drugih občin in drugih republik. Skromno je število priseljencev iz krajev iste občine in priseljencev iz inozemstva. Poudariti je treba, da je absolutno število priseljencev med tema dvema področjima nemogoče primerjati, saj se je iz drugih naselij

Priselitev prebivalstva po kraju odselitve v posameznih naseljih glede na celotno število priselitev

Kraj priselitve	Črnuče	Ježa	Nadgorica	Sv. Jakob	Podgorica	Brinje	Beričevo	Videm
Iz iste občine	101 31,9	60 18,9	18 5,7	24 7,6	19 6,0	25 7,9	21 6,6	23 7,3
Iz druge občine	800 64,2	59 4,7	45 3,6	67 5,4	89 7,4	11 0,9	57 4,4	22 1,8
Iz druge repub.	107 74,3	5 3,5	9 6,3	1 0,7	4 2,8	- -	2 1,4	1 0,7
Iz inozemstva	3 33,3	1 11,1	1 11,1	- -	- -	- -	3 33,3	- -

Kraj priselitve	Dol	Kleče	Zaboršt	Zajelše	Podgora	Skupaj
Iz iste občine	2 0,6	2 0,6	10 3,2	3 0,9	19 2,8	317 100
Iz druge "	36 2,7	26 2,1	9 0,7	10 0,8	16 1,3	1247 100
Iz druge republ.	14 9,6	- -	1 0,7	- -	- -	144 100
Iz inozemstva	1 11,1	- -	- -	- -	- -	9 100

iste občine priselilo do leta 1961 101 ljudi, iz inozemstva pa le trije. Prav takšna so posamezna razmerja priseljencev teh dveh področij tudi pri ostalih naseljih, in ker je število priseljencev iz inozemstva izredno majhno (9 prebivalcev), torej dejansko nepomembno in mu v naši nadaljni analizi ne bomo posvečali večje pozornosti. (Tabela: 27)

Najoddaljenejša naselja, kot so Kleče, Zajelše, Zaboršt in Podgora, sicer ne zaostajajo v vseh primerih za naselji, ki so po svoji oddaljenosti bližje Ljubljani. Izredno majhno pa je v teh krajih število priseljencev iz drugih republik in iz inozemstva. Iz obeh področij se je do leta 1961 priselil le en človek, torej je ta številka tako majhna, da je dejansko brez vsakega pomena. Toda tudi v ostalih naseljih razen v Črnučah in Dolu ni ta procent prebivalstva velik, a je tako relativno kakor tudi absolutno le mnogo večji, celo večji v posameznih naseljih, kakor pa v vseh štirih najoddaljenejših naseljih skupaj. Tudi število ostalih priseljencev, torej tistih, ki so se priselili iz iste občine ali iz ostalih občin Slovenije, je majhno. Do leta 1961 se je priselilo v naselje Ježa, ki ima leta 1961 manj prebivalstva kakor Kleče, Zaboršt, Zajelše in Podgora, več priseljencev iz drugih krajev iste občine, kakor pa vsa ta štiri naselja skupaj. (Ježa je imela leta 1961 275 prebivalcev, do 1.1.1961 se je priselilo iz krajev iste občine 60 ljudi, naselja Kleče, Zaboršt, Zajelše in Podgora skupaj imajo v istem razdobju 430 prebivalcev, do leta 1961 pa se jih je priselilo 24).

Prav tako je majhno število priseljencev iz drugih krajev drugih občin Slovenije. (V naselje Ježa se je do leta 1961 priselilo iz drugih občin 59 prebivalcev, v vsa štiri naselja skupaj pa v istem razdobju le dva človeka več, torej 61 ljudi.)

Pri analizi teh podatkov izstopajo tista naselja, ki ležijo na skrajnem robu severnega dela bežigrajske občine in so s tem tudi najbolj oddaljena od samega mesta Ljubljane. Jasno je, da so ta naselja zaradi svoje enostranske funkcije (samo kmetijstvo) neinteresantna za priliv novih priseljencev,

zaradi oddaljenosti pa je ta enostranskost še poudarjena. Tudi naselje Ježa, Nadgorica in še vrsta drugih nima nikakršne druge gospodarske funkcije razen kmetijstva, ali pa so te funkcije tako zelo majhne, da ne igrajo vidne vloge, pa vendarle se priseljuje v ta naselja prebivalstvo v dokaj večjem številu. Težko bi našli vzroke za take razlike med posameznimi naselji kje drugje kakor v oddaljenosti posameznega kraja od zaposlitvenega središča, to je v našem primeru v oddaljenosti posameznega kraja od mesta Ljubljane.

Če ob koncu na kratko strnemo vse štiri analize priselitev v posamezne kraje severnega dela bežigradske občine, lahko ugotovimo, da se jakost priselitev v veliki meri ujema s čim večjo bližino posameznih naselij do Ljubljane, nadalje, da se v zadnjih letih te razlike med jakostjo priselitve v bližnja in bolj oddaljena naselja še povečujejo, in končno, da se obenem pojavlja nov element, to je povečanje priselitve prebivalstva iz drugih republik, jakost tega povečanja pa je le deloma odvisna od oddaljenosti od Ljubljane.

Števično gibanje hiš med leti 1953 in 1965 in posamezna razmerja med številom poseljenih hiš in gospodinjstev ter številom prebivalcev

Kot naslednji kriterij za določevanje mestnega vpliva smo izbrali številčno gibanje hiš po posameznih naseljih in nekatere primerjave med številom poseljenih hiš in gospodinjstev ter številom prebivalcev po posameznih naseljih. Oba kriterija se dopolnjujeta med seboj. Če nam prvi prikazuje intenzivnost gradenj po posameznih letih, lahko na podlagi drugega razberemo, kakšen tip hiše prevladuje v posameznem naselju, oziroma pravilneje, v koliki meri so hiše poseljene oziroma kakšen značaj imajo. Predvsem ali so to enostanovanjske ali večstanovanjske zgradbe. Znano je, da prevladuje v mestu gradnja večstanovanjskih zgradb (kot so bloki in podobno), da pa prevladuje na širšem obrobju mesta kakor tudi v ruralni

pokrajini gradnja enostanovanjskih ali kvečjemu dvostanovanjskih hiš. Sam trend zazidave področja pa nam ob pravilni razlagi lahko pokaže stopnjo življenjskega utripa posameznega naselja. Saj je gradnja novih hiš najbolj viden pokazovalec razvoja naselja. Krav v ta namen smo se odločili, da poleg že obravnavanih pokazovalcev dodamo še tega, pa čeprav moramo že na začetku omeniti nekatere njegove pomanjkljivosti.

Največja je vsekakor pravilno vodenje in zbiranje podatkov o gradnji ali dograditvi posameznih hiš v naseljih. Ker smo poleg zbranih podatkov, ki smo jih dobili na "statistiki", in tistih, ki smo jih dobili na komunalnem oddelku občine Bežigrad, opravili še raziskave na samem terenu, smo prišli do zaključka, da je treba razlago teh podatkov jemati z dokajšno rezervo. Za osvetlitev nekaj pokazovalcev za nove dograditve tako stanovanjskih kakor tudi ostalih stavb zbira podatke občina, ki jih potem daje v uporabo statistični službi. Ti podatki se zbirajo in obdelujejo za posamezna leta, v določenih razdobjih (1953. leta in 1961. leta) pa smo imeli posamezne popise, ki so vključevali tudi popis števila hiš po posameznih naseljih. Prav zbiranje letnih podatkov je dokaj problematično, saj je občina več ali manj odvisna od dobre volje graditelja, ki (vsaj taka je bila do sedaj praksa, čeprav zakoni o gradnjah novih stavb jasno določajo pogoje za graditev) ne prijavlja dovolj redno gradenj, in to celo na črjem obrobju mesta, kaj šele v večji oddaljenosti od mesta. Občinska služba je na primer zasledila v letu 1965 in 1966 kar pri 62 graditeljih, da so gradili brez gradbenege dovoljenja in so šele po preteku nekaj let prijavili novo gradnjo. Pri naših terenskih raziskavah pa smo odkrili, da je ta številka še premajhna, tako da lahko računamo, da je še okoli 14 takih stavb, ki še niso statistično vodene ali pri občini sami ali pri statistični službi. Iz tega lahko sklepamo, da je razlaga o številu novih gradenj dokaj problematična, saj je v naselju Črnuče, na katerega se nanašajo naši podatki, kar 76 stavb takih, ki niso vnešene v podatek ali pa so bila vnešena s precejšno zamudo. Tudi če upoštevamo dejstvo, da je naselje Črnuče zaradi svoje bližine in ugodne

prometne povezanosti najbolj pod udarom zazidave in je zato število neregistriranih gradenj tako veliko, je jasno, da gradijo tudi v ostalih naseljih hiše, ki se s precejšno zamudo prijavljajo na občino in jih z zamudo začenja voditi naša statistična služba. Po podatkih, ki jih ima naša statistična služba za naselje Videm, je bilo zgrajenih v samem naselju med letoma 1953 in 1965 le sedem novih hiš, na terenu pa smo ugotovili, da je na novo zgrajenih hiš neprimer- no več (16). Obenem naj omenimo še drug primer. V naseljih po Sloveniji in seveda tudi na našem področju se skoraj isto- časno s spremembami poklicne strukture po posameznih, do ne- davna bolj ali manj agrarnih naseljih, spreminja tudi videz kmečke hiše v njenem pravem pomenu. Na stavbah se izvršujejo razne spremembe ali adaptacije, ki so tudi viden pokazova- lec dogajanja v semem naselju ali njegovi neposredni okoli- ci. Registracije takih večjih ali manjših sprememb na po- sameznih stavbah v dosedanji praksi vodenja in registracije ali v občinah ali po statistični službi, razen v nekaterih primerih, sploh ni bilo. Pravilneje, bila je le v mestih, medtem ko je po ostalih naseljih več kot pomanjkljiva.

Kljub tem pomanjkljivostim, ki smo jih našteali, pa menimo, da nam bodo zbrani podatki, če jih vzamemo z dolo- čeno rezervo, le služili v toliko, da lahko v neki meri po- skusimo ugotoviti, kako se gijolje trend gradenj novih stano- vanjskih stavb po posameznih naseljih in kolikšna so posa- mezna razmerja med poseljenimi hišami in gospodinjstvi ter številom prebivalstva.

Leta 1953 je bilo v severnem delu bežigrajske občine 649 stanovanjskih stavb. V razdobju 12 let je bilo na tem področju zgrajenih 211 novih stanovanjskih hiš, tako da je bilo leta 1965 na celotnem teritoriju severnega dela beži- grajske občine 860 stanovanjskih zgradb. Dograditev 211 stano- vanjskih hiš v 12 letih, ali povprečno 17,5 stanovanjske zgradbe na leto, je dokaj skromna številka, posebno če vza- memo v obzir, da so te stavbe večinoma enodružinske ali pa kmečjemu dvodružinske stanovanjske hiše. Trend gradnje se spreminja od naselja do naselja. V Črnučah, ki so neposredno

povezane z Ljubljano, je bila graditev hiš v vseh opazovanih letih najmočnejša, posebno veliko stanovanjskih stavb pa se je zgradilo med letoma 1962 in 1965. Veliko v primeri z drugimi naselji, saj je gradnja v nekaterih naseljih med tema letoma nazadovala, kakor da bi se povečala v odnosu do prejšnjih let. Toda tudi tam, torej v tistih naseljih, kjer so se gradile nove stavbe, nam statistični podatki izkazujejo le minimalen porast števila hiš. V primerjavi z letom 1953 imajo, kakor smo že omenili, največji porast stavb naselje Črnuče, v drugo skupino bi lahko po indeksu rasti števila novih stanovanjskih hiš šteli naslednja naselja: Ježa, Nadgorica, Sv. Jakob in Podgorica, v naslednjo pa naselja: Brinje, Beričevo, Videm, Dol, Zaboršt, Kleče, Zajelše in Podgoro. Če si prikličemo v spomin oddaljenost posameznih krajev od Ljubljane, vidimo, da se jakost gradnje novih stanovanjskih zgradb v veliki meri ujema glede na oddaljenost od Ljubljane, ramreč, da se je do leta 1965 v tistih naseljih, ki so bliže Ljubljani, zgradilo več stanovanjskih zgradb kakor v bolj oddaljenih. Pogled na tabelo: spreminjanje števila stanovanjskih hiš po posameznih naseljih v letih 1953, 1961, 1962 in 1965 nam to trditev še potrjuje. Resda so absolutno razlike med posameznimi naselji minimalne, res pa tudi je, da zasledimo pri naseljih, ki so bliže Ljubljani, tudi absolutno večji porast števila hiš, medtem ko se v enem od najbolj oddaljenih naselij področja opazi celo zmanjšanje števila stanovanjskih zgradb. (Tabela 28)

Istočasno, ko smo spoznali jakost zazidave po posameznih naseljih, bi se ustavili še nekoliko pri posameznih razmerjih med številom poseljenih hiš in številom gospodinjstev ter številom prebivalstva po posameznih naseljih. V ta namen smo izdelali tabelo z dvema primerjavama^(a). V prvi koloni primerjamo število naseljenih hiš in število gospodinjstev v posameznem naselju^(b), v drugi koloni iste tabele število hiš in število prebivalcev.

Spreminjanje števila hiš v posameznih naseljih
v letih 1953-1961-1962-1965

Kraj/leto	1953	1961	1962 [*]		1965 [*]		
			indeks	indeks	indeks	indeks	
Črnuče	214	276	134	286	139	393	158
Ježa	42	47	112	52	124	56	133
Nadgorica	45	50	111	51	113	56	124
Sv. Jakob	40	46	115	48	120	51	128
Podgorica	75	94	125	99	132	108	144
Brinje	21	23	109	22	105	22	105
Beričevo	56	61	109	67	119	67	119
Videm	40	45	113	46	115	47	118
Dol	26	26	100	31	118	32	123
Kleče	35	35	100	35	100	34	97
Zaboršt	16	18	112	19	118	20	125
Zajelše	15	15	100	16	107	16	107
Podgora	24	25	109	25	104	25	104
SKUPAJ	649	774	119	797	123	860	132

* podatki po štetju registra

a) število naseljenih hiš in število gospodinjstev

Ob primerjavi teh dveh elementov po posameznih naseljih in oddaljenosti le-teh od Ljubljane je opazno dokajšne ujemanje upadanja števila gospodinjstev, ki prebiva v posamezni stanovanjski hiši, z oddaljenostjo od Ljubljane. V Črnučah, ki so najbliže Ljubljani, je v eni stanovanjski zgradbi povprečno gospodinjstev 2,6, medtem ko je v naseljih Zajelše in Podgora, torej naseljih, ki so najbolj oddaljena od Ljubljane, 1,0. To pomeni, da prebiva povprečno v Črnučah 2,6 gospodinjstev v eni stanovanjski hiši, da pa prebiva v Zajelšah in Podgori v eni hiši samo eno gospodinjstvo. Razlike med temi tremi naselji so torej občutne. Tudi

če primerjamo ta razmerja v ostalih naseljih, vidimo, da pojema število gospodinjstev, ki prebiva v eni hiši, z oddaljenostjo od Ljubljane. Izjema je le naselje Dol, kjer je to razmerje v primeri z drugimi naselji, ki so bližje Ljubljani, nekoliko večje. Spomniti se je treba, da smo pri naših prejšnjih analizah že omenjali naselje Dol, v katerega se zaradi zaposlitve v industrijskem obratu v tem kraju prav v zadnjem času doseljuje delovna sila iz drugih republik. Prav zato je tu stanovanjska gostota nekoliko večja, kakor bi pričakovali glede na oddaljenost tega naselja od Ljubljane. Na novo prihajajoča delovna sila si večinoma ne gradi svojih stanovanjskih zgradb, ampak si v veliki meri poišče stanovanje v samem naselju.

b) Število naseljenih hiš in število prebivalcev

Razmerje med tema dvema pokazovalcema lahko dopolnjuje do neke mere prejšnjo analizo. Tudi v tem primeru je opazen padec števila prebivalstva na naseljeno hišo s čim večjo oddaljenostjo od Ljubljane. Vendar so tu razlike med posameznimi naselji le manjše. Izjema so vsekakor Črnuče, medtem ko se število prebivalcev na eno stanovanjsko hišo pri ostalih naseljih giblje med 4,3 in 5,3. Manjše je le pri najoddaljenejših naseljih Zaborštu, Zajelšah in Podgori. (Karta: število prebivalcev in število gospodinjstev na naseljeno hišo v sev.delu Ljubljane - Bežigrad leta 1965, Tabela 29)

Tako število građenj kakor posamezne primerjave se vsaj v našem primeru ujemajo z oddaljenostjo posameznih naselij od mestnega središča. Z oddaljenostjo od mesta nazaduje tako število na novo zgrajenih hiš, ne oziraje se na dosedanjo velikost naselij, kakor nazaduje tudi število družin, ki prebivajo v posamezni stanovanjski zgradbi. Te pokazovalce bi gotovo morali pri preučevanju mestnega vpliva bolj upoštevati, kakor smo jih do sedaj. Pa ne samo to, treba jih je še dopolniti: na primer, kakšne so po izgledu na novo zgrajene stanovanjske hiše, kdo (poklic) jih je

TABELA 29

Razmerje med številom prebivalcev, številom gospodinjstev in številom naseljenih hiš v letu 1965 po posameznih naseljih

Naselje	I			II		
	nas.hiš.	Št.preb.	Indeks	Nal.hiš	Št.pre.	Indeks
Črnuče	339	871	2,6	339	2477	7,3
Ježa	56	88	1,6	56	278	5,0
Nadgorica	56	142	2,5	56	241	4,3
Sv.Jakob	51	82	1,6	51	268	5,3
Podgorica	108	134	1,2	108	495	4,6
Brinje	22	23	1,0	22	117	5,3
Beričevo	67	82	1,2	67	325	4,9
Videm	47	57	1,2	47	205	4,4
Dol	32	53	1,7	32	151	4,7
Kleče	34	37	1,1	34	157	4,6
Zaboršt	20	24	1,2	24	94	3,9
Zajelše	16	17	1,0	17	68	4,0
Podgora	25	26	1,0	25	93	3,7
Skupaj	837	1636	1,9	837	4969	5,9

zgradil in kdo (kakšne družine) prebiva sedaj v njih in podobno. Zavedamo se, da trend gradenj ni samo odvisen od bližine mesta, na njegovo jakost vplivajo tudi drugi faktorji, vendarle pa je mesto s svojimi gospodarskimi in negospodarskimi panogami z jakostjo le-teh gonilna sila, ki spodbuja, da se naseljuje prebivalstvo v samo mesto ali pa na njegovo obrobje, kar se vsaj pri nas še kaže v individualni gradnji. Kolikor večje je ali bo mesto, oziroma kolikor bolj je ali bo gospodarsko pomembno, kolikor bolj bo vsrkavalo novo delovno silo, toliko močnejše bo priseljevanje v samo mesto, pa tudi v njegovo ozjo in širšo okolico. Prav priseljevanje

ali pa tudi preseljevanje, pa mora nujno sprožiti graditev bivališč za novodošle prebivalce. Jasno je, da se jakost mesta odraža na vplivu na okolico, jasno je tudi, da se vpliv, pa naj bo še tako velik, izgublja z oddaljenostjo. Mesto s svojim življenjskim utripom spreminja istočasno svojo ožjo in širšo okolico; mesto, ki je v stalnem napredovanju, nujno razširja svoj vpliv, tudi gradnja novih stanovanjskih zgradb je eden izmed pokazovalcev njegove moči. Z gradnjo pa so povezana tudi razmerja med številom poseljenih hiš in številom gospodinjstev ter številom prebivalstva.

Rast prebivalstva, zaposlenega v kmetijstvu glede na oddaljenost od Ljubljane

Nedvomno je bil do nedavnega delež prebivalstva, zaposlenega v kmetijstvu v posameznih naseljih, eden izmed osnovnih in najčče citiranih pokazovalcev pri določevanju mestnega vpliva. Ta pokazovalec je pri podobnih študijah uporabljala cela vrsta predvsem tujih avtorjev, ki si je za določevanje jakosti mestnega vpliva na posamezna področja izbrala tako gradacijo, ki je po svoji sestavi odgovarjala tistemu področju, ki so ga ti avtorji obravnavali. Zato menimo, da bi bilo nesmiselno in tudi nepravilno posnemati pri raziskavi našega področja razne kriterije (tudi tiste, ki so jih uporabljali pri svojih študijah domači avtorji), saj je specifičnost naše dežele, predvsem pa specifičnost severnega dela bežigrajske občine takšna, da se nam zdi potrebno, da si iz razpoložljivih statističnih in drugih podatkov izberemo svoj kriterij, ki ga bomo skušali prilagoditi značilnostim našega področja. V ta namen se moramo v začetku nekoliko podrobneje seznaniti s posameznimi razmerji med številom prebivalstva posameznih naselij in številom prebivalstva, ki je odvisno od kmetijstva.

Tabela (30) "Razmerja med celotnim številom prebivalstva in kmečkim prebivalstvom v letu 1961 po posameznih naseljih" je sestavljena iz petih pokazovalcev. V prvi pri-

merjavi je obravnavano razmerje med številom prebivalstva in številom kmečkaga prebivalstva, v drugi je izvedena primerjava med številom aktivnega prebivalstva in številom kmečkaga prebivalstva, v naslednji koloni so prikazani posamezni deleži v primerjavah med vzdrževanim prebivalstvom in vzdrževanim prebivalstvom v kmetijstvu, v naslednjih dveh pa smo izvedli posamezne primerjave med številom prebivalstva in aktivnim kmečkim prebivalstvom in primerjave med številom prebivalstva in vzdrževanim kmečkim prebivalstvom.

Toliko sicer med seboj dokaj podobnih pokazovalcev smo vzeli zato, ker se nam zdi, da bi bil samo en ali morda dva pokazatelja le premalo, če hočemo vsaj kolikor toliko prikazati dejanske razlike med posameznimi naselji in jih ob koncu (mišljeni so razni pokazovalci) vsaj deloma zadovoljivo opredeliti in vskladiti, da bi nam njihova raba lahko služila pri preučevanju upadanja mestnega vpliva.

Leta 1961 je živel na teritoriju severnega dela bežigrajske občine 4647 ljudi, od tega je bilo od kmetijstva odvisnih 562 ali 12,1%. Če vzamemo ta dva podatka kot osnova, posebej če vzamemo kot osnoven pokazovalec relativni delež v kmetijstvu zaposlenega in od kmetijstva odvisnega, prebivalstva, to je 12,1%, kot naše prvo izhodišče, so posamezna razmerja naslednja: razmerje med celokupnim številom aktivnega prebivalstva in aktivnega kmečkaga prebivalstva je 11,3%, razmerje med celotnim številom vzdrževanega prebivalstva in vzdrževanega prebivalstva v kmetijstvu pa 14,7%. Razmerje med vsem prebivalstvom tako aktivnim in vzdrževanim ter samo aktivnim prebivalstvom, zaposlenim v kmetijstvu, je 5,8%, medtem ko je razmerje med celotnim številom prebivalstva in samo vzdrževanim prebivalstvom v kmetijstvu 4,9%. Ta posamezna razmerja, ki nam predstavljajo razmere v celotnem delu bežigrajske občine, se spreminjajo od naselja do naselja. Za večino naselij je karakteristično to, da je procent posameznih deležev večji, kakor pa ga izkazujejo posamezni deleži za celotno področje, da pa je v naselju Črnuče prav v vseh primerih manjše in to prav pretirano manjše.

Nesmiselno bi bilo naštevati posamezne deleže po vseh naštetih kriterijih v vseh trinajstih naseljih, kolikor jih obsega severni del bežigrajske občine, zato smo za prve tri pokazovalce (delež kmečkega prebivalstva, delež aktivnega kmečkega prebivalstva in delež vzdrževanega kmečkega prebivalstva v odnosu do enakih skupin ostalega prebivalstva, zivečega po posameznih naseljih) izvedli enotno gradacijo. Naselja smo razdelili na tista, kjer je delež kmečkega ali pa delež aktivnega kmečkega in delež vzdrževanega kmečkega prebivalstva manjši od 10%, in tista, kjer se že omenjeni deleži posameznih skupin kmečkega prebivalstva gibljejo med 10 in 20%, dalje v naselja, katerih deleži so večji od 20 in manjši od 30%, in nazadnje na tista, kjer posamezni deleži presegajo 30%.

Upoštevajoč prvo primerjavo (razmerje med aktivnim in vzdrževanim prebivalstvom in aktivnim in vzdrževanim kmečkim prebivalstvom), dobimo naslednjo razporeditev: pod 10% naselje Črnuče, med 10 in 20% naselja Ježa, Nadgorica, Sv. Jakob, Podgorica, Videm, Dol in Kleče, med 20 in 30% Brinje, Zaboršt, Zajelše in Podgora, nad 30% naselje Beričevo. Pri drugem pokazovalcu (razmerje med aktivnim in aktivnim kmečkim prebivalstvom) lahko po velikosti posameznih deležev razporedimo naselja po naslednjem vrstnem redu: do 10% imata Črnuče in Ježa, med 10 in 20% naselja Nadgorica, Sv. Jakob, Podgorica, Brinje, Videm, Dol in Kleče, med 20 in 30% naselja Zaboršt, Zajelše in Podgora in v skupino nad 30% naselje Beričevo. Upoštevajoč tretji pokazovalec (razmerje med vzdrževanim in vzdrževanim prebivalstvom v kmetijstvu), pa dobimo naslednjo razporeditev: do 10% Črnuče, Videm, med 10 in 20% naselja Ježa, Sv. Jakob, Podgorica, Dol in Kleče, med 20 in 30% naselja Brinje, Zaboršt in Podgora, nad 30% vzdrževanega kmečkega prebivalstva pa imajo naselja Nadgorica, Beričevo in Zajelše.

Upoštevajoč vse tri razporeditve naselij, vidimo, da se posamezne razporeditve naselij ujemajo v osmih izmed trinajstih naselij. Torej je posamezni pokazovalec v osmih

primerih postavil določeno naselje na isto mesto kakor ostala dva. Razlike med prvima dvema pokazovalcema pa so še manjše, saj je edino naselje Brinje, kjer se med seboj ne ujemata oba pokazovalca. Večje razlike pa nastopajo, če primerjamo prvi in tretji pokazovalec, to je primerjavi med vzdrževanim in vzdrževanim kmečkim prebivalstvom na eni strani in celotnim prebivalstvom posameznega naselja in celotnim prebivalstvom od kmetijstva odvisnega prebivalstva na drugi.

K razporeditvi naselij po teh treh pokazovalcih dodajmo razporeditev naselij še po zadnjih dveh. To je po posameznih razmerjih med celotnim (aktivnim in vzdrževanim) prebivalstvom in med aktivnim kmečkim in vzdrževanim kmečkim prebivalstvom. Zaradi različne velikosti posameznih razmerij je seveda nujno, da spremenimo posamezne kriterije, po katerih bomo uvrščali naselja v posamezne skupine. Tako smo v tem primeru izvedli naslednjo gradacijo: v prvo skupino smo uvrstili naselja, ki imajo manj kot 5% aktivnega ali pa vzdrževanega kmečkega prebivalstva v primerjavi s celotnim številom prebivalstva v posameznem naselju, v drugi kjer se isto razmerje giblje med 5 in 10%, v tretjo med 10 in 15% in v zadnjo smo uvrstili tista naselja, kjer je delež posamezne skupine kmečkega prebivalstva večji od 15%. Upoštevajoč torej to razdelitev, lahko razporedimo v prvem primeru (razmerje med aktivnim in vzdrževanim prebivalstvom posameznega naselja in aktivnim kmečkim prebivalstvom) vseh trinajst naselij severnega dela bežigrajske občine po naslednjem vrstnem redu: pod 5% naselje Črnuče, med 5 in 10% naselja Ježa, Podgorica, Brinje, Sv. Jakob, Videm in Dol, med 10 in 15% naselja Kleče, Zaboršt, Zajelše in Podgora in v skupino nad 15% naselji Nadgorica in Beričevo. V drugem primeru (primerjava med celotnim številom prebivalstva za posamezno naselje in med vzdrževanim kmečkim prebivalstvom) pa dobimo naslednjo razdelitev naselij: pod 5% naselja Črnuče, Videm in Dol, med 5 in 10% naselja Ježa, Sv. Jakob, Podgorica in Kleče, med 10 in 15% naselja Nadgorica, Zaboršt in Podgora, nad 15% pa naselja Brinje, Beričevo in Zajelše.

Če upoštevamo oba zgornja kriterija, vidimo, da se ujemata v sedmih naseljih severnega dela bežigrajske občine, medtem ko se razhajata v šestih. Če primerjamo sedaj rezultate prvih treh gradacij in zadnjih dveh, opazimo, da so prvi trije kriteriji med seboj dokaj laže primerljivi kakor zadnja dva, saj je primerjanje in uvrščanje posameznih naselij pokazalo v prvih treh, posebej pa še v prvih dveh, dokaj manjša odstopanja kakor v četrtem in petem. (Karta: Razmerje med kmečkim in nekmečkim prebivalstvom po posameznih naseljih v sev.delu občine Ljubljana-Bežigrad v letu 1961). (Tabela 30)

Posamezni kriterij je dal torej nekoliko drugačno razvrstitev naselij, kakor na primer drugi kriterij in ta zopet drugačno razvrstitev kakor tretji in tako dalje. Le deloma bomo lahko odgovorili, kateri kriterij izmed petih, ki smo jih obravnavali, je najboljši, oziroma prikaže stanje v posameznem naselju najtočneje (mišljeno glede na upadanje mestnega vpliva glede na čim večjo oddaljenost posameznega naselja od mestnega središča).

Ob dejanski oddaljenosti posameznih naselij od mesta Ljubljane in ob istočasni primerjavi posameznih deležev kmečkega prebivalstva, ki živi v posameznem naselju, opazimo, da se oddaljenost in velikost posameznega deleža kmečkega prebivalstva le poredko ujema, da pa je ujemanje, gledano z nekoliko bolj grobega aspekta, sprejemljivo. Pri vseh naših petih analizah posameznih razmerij med kmečkim in nekmečkim prebivalstvom lahko jasneje izdvojimo le tale naselja: Črnuče in Ježo, ki imata povsod najmanjše deleže kmečkega prebivalstva in se majhen delež prebivalstva ujema tudi z bližino mesta, ter naselja Zajelše, Zaboršt in Podgora, ki imajo pri vseh kriterijih skoraj največje deleže kmečkega prebivalstva in so obenem tudi najbolj oddaljena od Ljubljane. Pri ostalih naseljih se posamezni deleži kmečkega prebivalstva le slabo skladajo z oddaljenostjo od mesta, izrazit tak primer je naselje Beričevo, kjer je število kmečkega prebivalstva po štirih pokazovalcih največje, čeprav leži naselje nekje v

Razmerje med celotnim številom prebivalstva in kmečkim prebivalstvom v letu

1961 po posameznih naseljih

Naselje	Štev. Prev.	Štev. kmeč. preb.	%	Štev. akt. preb.	Štev. akt. k. preb.	%	Štev. vzdrž. preb.	Štev. kmeč. p.	%	Štev. preb.	Štev. akt. pr.	%	Štev. preb.	Štev. vzdrž. kmeč. p.	%
Črnuče	2192	72	3,3	1306	26	2,0	886	46	5,2	2192	26	1,2	2192	46	2,1
Ježa	275	35	12,7	156	14	9,0	119	21	17,6	275	14	5,1	275	21	7,6
Nadgorica	250	46	18,4	152	26	17,1	98	20	49,0	150	26	17,3	150	20	13,3
Sv. Jakob	260	47	18,1	143	25	17,5	117	22	18,8	260	25	9,6	260	22	8,5
Podgorica	452	68	15,0	256	30	11,7	196	38	19,4	452	30	6,6	452	38	8,4
Brinje	120	27	22,5	49	8	16,3	71	19	26,8	120	8	6,7	120	19	15,8
Beričevo	318	115	36,2	166	55	33,1	152	60	39,5	318	55	17,9	318	60	18,9
Videm	191	26	13,6	115	19	16,5	76	7	9,2	191	19	9,9	191	7	3,7
Dol	175	25	14,3	101	17	16,8	74	8	10,1	175	17	9,7	175	8	4,6
Kleče	159	27	17,0	87	17	19,5	72	10	13,9	159	17	10,7	159	10	6,3
Zaboršt	91	23	25,3	54	12	22,2	37	11	29,7	91	12	13,2	91	11	12,1
Zajelše	68	24	28,3	31	8	25,8	37	16	43,2	68	8	11,8	68	16	23,5
Podgora	96	27	28,1	51	14	27,4	45	13	28,9	96	14	14,4	96	13	13,5
Skupaj	4647	562	12,1	2397	271	11,3	1980	291	14,7	4647	291	5,8	4647	229	4,9

sredi severnega dela bežigradske občine. Če bi torej pri ričevem upoštevali katerikoli izmed do sedaj upoštevanih pokazovalcev, bi lahko glede na število kmečkega prebivalstva v tem naselju zaključili, da je mestni vpliv tu izredno šibak, da je celo mnogo manjši kakor v oddaljenejših, slabše prometno povezanih in mnogo manjših naseljih. Dejansko pa ni tako. Raziskave na terenu in druge analize so pokazale, da je vpliv mesta v tem naselju mnogo večji kakor lahko sklepamo po primerjavi posameznih deležev kmečkega prebivalstva. Pa ne samo naselje Beričevo, tudi tista naselja, kjer je delež kmečkega prebivalstva še razmeroma visok, a ležijo bliže mesta kot nekatera oddaljenejša naselja, se po preučitvi drugih pokazovalcev pokaže večja navezanost na mesto, kakor pa bi lahko to sklepali samo iz analize oziroma primerjav podatkov o številu kmečkega prebivalstva v posameznem naselju.

Z gotovostjo lahko trdimo, da je pokazovalec "delež kmečkega prebivalstva v posameznem naselju", pa naj bo to kateri koli izmed tistih, ki smo jih obravnavali do sedaj, nezadosten, v veliki meri celo nesprejemljiv pri določevanju upadanja ali rasti mestnega vpliva. Pripomniti je treba, da tukaj ne ugotavljamo stopnje urbanizacije, ki je sicer jasen dokaz mestnega vpliva, ampak skušamo na našem primeru le ugotoviti vrednost posameznih pokazovalcev. Izmed petih primerjav, ki smo jih izvedli, se je pokazalo, da sta prvi dve (primerjava med celotnim prebivalstvom in celotnim kmečkim prebivalstvom ter primerjava med celotnim aktivnim in aktivnim kmečkim prebivalstvom) še najboljše. Saj so pri teh dveh pokazovalcih odstopanja najmanjša. Ostale tri pa so manj primerne. Razvidno je torej, da je samo delež kmečkega prebivalstva v posameznem naselju nezadosten faktor za določevanje mestnega vpliva. Saj se vpliv mesta kaže v različnih smereh in je zato njegovo določevanje vsaj v našem primeru mnogo bolj zapleteno. Pri njegovi določitvi je treba upoštevati več pokazovalcev, da lahko kolikor toliko določimo vpliv mesta v posameznem naselju, ali da lahko določimo stopnjo navezanosti posameznega naselja ali pa večjega teritorija na mesto. Zato smo vključili v našo raziskavo še en podatek.

Za naselja severnega dela bežigrajske občine smo izvedli primerjavo rasti prebivalstva med leti 1961 in letom 1965 in primerjavo rasti kmečkega prebivalstva v istem razdobju. (Tabela: Gibanje prebivalstva med leti 1961 in 1965 v primerjavi z gibanjem kmečkega prebivalstva po posameznih naseljih).

Če si nekoliko podrobneje pogledamo ti dve primerjavi, vidimo, da je le v štirih naseljih rast kmečkega prebivalstva večja od rasti celotnega prebivalstva. V vseh ostalih naseljih pa je kljub rasti celotnega števila prebivalstva opazen padeč kmečkega prebivalstva. Vendar je tudi pri tistih štirih naseljih (Podgorica, Videm, Dol in Podgora), kjer je opazna večja rast kmečkega prebivalstva v primerjavi s celotno rastjo prebivalstva, rast aktivnega kmečkega prebivalstva opazna le pri enem naselju. Torej je pri ostalih treh naseljih, ki izkazujejo rast kmečkega prebivalstva, to rast pripisati predvsem rasti v kmetijstvu vzdrževanega prebivalstva.

Pri opazovanju rasti ali upadanja kmečkega prebivalstva po posameznih naseljih glede na njihovo oddaljenost od mesta ne moremo govoriti o kakršnem koli pravilu. V našem primeru vsaj ne moremo govoriti o kakršnem koli pravilnem upadanju kmečkega prebivalstva glede na čim večjo bližino mesta. Resda je zmanjševanje kmečkega prebivalstva v oddaljenejših krajih severnega dela bežigrajske občine nekoliko manjše, da je zmanjševanje aktivnega prebivalstva v teh naseljih še manjše kakor v tistih, ki so bliže mestu, vendar kake zakonitosti med oddaljenostjo in velikostjo ter številom kmečkega prebivalstva ni. Je še ena pomanjkljivost, ki pa izhaja iz nezadostnih statističnih podatkov. Če govorimo o kmečkem prebivalstvu, imamo pred očmi človeka ali pa skupino ljudi, ki obdeluje zemljo in je odvisna od pridelka in njegove prodaje, torej imamo pred očmi kmeta v klasičnem smislu. Pod oznako "kmečko prebivalstvo" pa vključuje naša statistična služba tudi tisto prebivalstvo, ki je sicer odvisno od kmetijstva (ing. agronomije, kmečki delavci na državnih posestvih, itd.) obenem pa ne vključuje tistega dela prebivalstva, ki je sicer zaposlen v drugih gospodarskih panogah, a še poseduje zemljo

in če j. že samo ne obdeluje, jo obdeluje vsaj del članov družine (predvsem gospodinje).

Prav zaradi tega je iskanje povezanosti vpliva mesta in upadanja kmečkega prebivalstva z njegovo bližino še posebej netočno in dejansko nespremenljivo; lahko nam služi le kot dodaten pokazovalec, ki pa ga moramo v vsakem primeru jemati z rezervo in s precejšnjo mero kritičnosti. Če bi se ob koncu skušali opredeliti za eno izmed šestih primerjav, ki smo jo podrobneje razčlenili, se nam zdi še najprimernejša primerjava med številom aktivnega prebivalstva nekega naselja in številom aktivnega kmečkega prebivalstva istega naselja, ali pa daljše opazovanje rasti ali upadanja števila aktivnega kmečkega prebivalstva. Za ta dva pokazovalca smo se odločili predvsem zato, ker se rezultati posameznih analiz, ki smo jih dobili z obdelavo raznih statističnih podatkov še najbolj ujemajo z dejanskim stanjem, ki smo ga ugotovili na terenu. Še enkrat poudarjamo, da sta tudi ta dva kriterija izredno pomanjkljiva in uporabna le tedaj, če poleg njih upoštevamo in analiziramo še druge. (Tabela 31)

Gibanje prebivalstva med leti 1961 in 1965 v primerjavi z gibanjem kmečkega
prebivalstva po posameznih naseljih

Naselja	Št.pr.	Št.pr.	Ind.	Št.km.	Št.km.	Ind. I	II	Razl.	Št.ak.	Št.ak.	Ind.	Št.vz.	Št.vz.	Ind.	
	1961	1965		pr.61	pr.65				km.61	km.65		km.61	km.65		
Črnuče	2192	2477	113	72	63	87	113	87	26	26	24	92	46	41	89
Ježa	275	278	101	35	28	80	101	80	21	14	12	85	21	16	76
Nadgorica	250	241	96	46	42	91	96	91	5	26	23	88	20	19	95
Sv. Jakob	260	268	103	47	45	95	103	95	8	25	21	84	22	24	109
Podgorica	452	495	109	68	75	110	109	110	+1	30	32	106	38	43	113
Brinje	120	117	97	27	20	74	97	74	23	8	6	75	19	14	73
Beričevo	318	325	102	115	101	87	102	87	15	55	42	76	60	59	98
Videm	191	205	107	26	36	138	107	138	+31	19	18	94	7	18	257
Dol	175	151	88	25	23	92	88	92	+4	17	14	82	8	9	112
Kleče	159	157	98	27	26	96	98	96	2	17	11	64	10	15	150
Zaboršt	91	94	103	23	20	86	103	86	17	12	10	83	11	10	90
Zajelše	68	68	100	24	18	75	100	75	25	8	6	75	16	12	75
Podgora	96	93	96	27	33	122	96	122	+26	14	14	100	13	19	146
Skupaj	4647	4969	106	562	530	94	106	94	12	271	233	85	291	299	102

Aktivno prebivalstvo po panogah gospodarske dejavnosti

Žal razpolagamo le s skupnimi statističnimi podatki, saj so nam dostopni podatki le iz popisov prebivalstva za leto 1953 in leto 1961. Iz teh podatkov smo sestavili tri tabele. V prvi prikazujemo strukturo zaposlenosti prebivalstva v letu 1961 (skupno število aktivnega in vzdrževanega prebivalstva v posamezni gospodarski panogi), v ostalih dveh tabelah pa smo analizirali stanje aktivnega prebivalstva v letih 1953 in 1961.

V letu 1961 je bilo zaposlenih in vzdrževanih v 13 naseljih severnega dela občine 3698 prebivalcev. Od tega jih je več kot 50% dobivalo svoje dohodke od industrije, 15,2% ali 562 prebivalcev od kmetijstva in 10,8% ali 398 prebivalcev od obrti. Ostale gospodarske in negospodarske panoge so le skromno zastopane. Saj je v gozdarstvu, gradbeništvu, rudarstvu, prometu, trgovini in gostinstvu zaposlenih le 757 prebivalcev ali komaj 20,5%. Upoštevati je treba, da v tabeli niso zajete nekatere dejavnosti, kot uprava, šolstvo, kultura, itd. Toda tudi če bi upoštevali te (manjkajoče) podatke, se število aktivnih in vzdrževanih prebivalcev ne bi bistveno spremenilo.

Ob nekoliko podrobnejši analizi posameznih razmerij in absolutnega stanja po naseljih se od ostalih naselij severnega dela bežigrajske občine vidno ločijo Črnuče. V Črnučah je kar 61,3% prebivalstva zaposlenega ali pa dobiva svoje dohodke v industriji, večji relativni delež je le še v Dolu 62,7%, a vzeto absolutno je to število skoraj neprimerljivo, saj je v Dolu le 79 prebivalcev odvisnih od industrije, medtem ko jih je v Črnučah kar 1058. Še v nečem odstopajo Črnuče od ostalih naselij v bežigrajski občini. V tem naselju je opazen izredno majhen delež prebivalstva odvisnega od kmetijstva, saj je delež 4,2% in prav tako absolutno število 72 izredno majhno, posebno v primerjavi s celotnim številom aktivnega prebivalstva Črnuč in nekaterih drugih naselij. Vidnejšo vlogo igra ta v Črnučah še obrt in gradbeništvo. Od obrti živi v Črnučah 10,3% ali 178 prebivalcev, od gradbeništva pa 8,5% ali 146 prebivalcev.

Ostalih 12 naselij lahko razdelimo v tri skupine, v tista, kjer je delež prebivalstva, odvisnega od industrije, večji od 50%, v naselja, kjer je ta delež med 50% in 40%, in tista, kjer industrija ne igra tako velike vloge in delež prebivalstva, odvisnega od industrije, ne doseže 40%. Če vzamemo to razvrstitev kot en kriterij in pokazovalec, bi zaradi boljše primerjave prikazali še velikost deležev prebivalstva, ki je odvisno od kmetijstva. Tudi tukaj lahko razdelimo naselja v tri skupine: v tista, kjer je delež prebivalstva, ki je odvisno od kmetijstva, večji od 30%, v tista, kjer se ta delež giblje med 20 in 30%, in v tista, kjer delež prebivalstva, odvisnega v kmetijstvu, ne doseže 20%.

Po prvem pokazovalcu bi v skupino nad 50% spadala sledeča naselja: Podgorica, Videm in Dol, v drugo (med 40 in 50%) Ježa, Nadgorica, Kleče, Zaboršt, Podgora, in v tretjo (pod 40%) Sv. Jakob, Brinje, Beričevo in Zajelše.

Upoštevajoč drug kriterij pa dobimo naslednjo razdelitev: V prvo skupino lahko uvrstimo naselja Beričevo, Zajelše in Podgoro, v drugo Nadgorico, Sv. Jakob, Brinje, Kleče in Zaboršt, a v tretjo skupino lahko uvrstimo naselja Ježo, Podgorico, Videm in Dol. Če poskusimo poiskati identičnost med obema vrstama razporeditve tako, da skušamo enakovrediti oba kriterija v enem, torej da je prvi v prvi razporeditvi enakovreden zadnjemu v drugi, se nam obe razporeditvi ujemata v naslednjih naseljih: Podgorici, Beričevem, Vidmu, Dolu in Zajelšah. V teh naseljih je ali delež od industrije odvisnega prebivalstva največji in delež od kmetijstva najmanjši ali pa obratno. Oba kriterija se ujemata še v naseljih Nadgorica, Kleče in Zaboršt, saj smo ta naselja razporedili po obeh kriterijih v drugo skupino. Naši razvrstitvi pa se ne ujemata v treh naseljih, in sicer v Ježi, Sv. Jakobu in Brinju.

Ostale gospodarske panoge so v teh posebej obravnavanih 12 naseljih le skromno zastopane. Nekoliko več prebivalstva je zaposlenega še v obrti, katere delež v marsikaterem naselju preseže 10%, največji pa je v Brinju, 29,5%.

(Tabela 32)

TABELA 32

Struktura zaposlenosti prebivalstva po posameznih naseljih
v letu 1961

Naselje:	Rudar.	Industrija	Kmetijstvo	Gozdarstvo	Gradbeništvo
Črnuče	3 0,1	1058 61,3	72 4,2	3 0,1	146 8,5
Ježa	- -	95 43,6	35 16,1	- -	17 7,8
Nadgorica	- -	96 48,5	46 23,2	- -	16 8,1
Sv. Jakob	- -	72 39,3	47 25,7	- -	14 7,7
Podgorica	- -	223 57,6	68 17,6	- -	29 7,5
Brinje	- -	27 27,6	27 27,6	- -	11 11,2
Beričevo	- -	99 35,2	115 40,9	1 0,4	11 3,9
Videm	- -	89 56,3	26 16,5	- -	16 9,5
Dol	- -	79 62,7	25 19,8	- -	- -
Kleče	- -	49 41,5	27 22,9	- -	10 8,5
Zaboršt	- -	36 46,2	23 29,5	- -	3 3,8
Zajelše	- -	22 39,3	24 42,9	- -	4 7,1
Podgora	- -	34 47,9	27 38,0	- -	1 1,4
Skupaj	3 0,08	1979 53,5	562 15,2	4 0,1	277 7,5

TABELA 32/a

Naselje	Promet		Trgovina		Gostin.		Obrt		Skupaj
Črnuče	121	7,0	109	6,3	36	2,2	178	10,3	1726
Ježa	37	17,0	5	2,3	1	0,5	28	12,7	218
Nadgorica	14	7,1	9	4,5	-	-	17	8,6	198
Sv. Jakob	4	2,2	17	9,3	3	1,6	26	14,2	183
Podgorica	10	2,6	17	4,4	5	1,3	35	9,0	387
Brinje	4	4,1	-	-	-	-	29	29,5	98
Beričevo	13	4,6	8	2,8	2	0,7	32	11,5	281
Videm	7	4,4	15	9,5	3	1,9	3	1,9	158
Dol	5	4,0	6	4,8	-	-	11	8,7	126
Kleče	9	7,6	1	0,8	1	0,8	21	17,9	118
Zaboršt	1	1,3	2	2,6	3	3,8	10	12,8	78
Zajelše	-	-	-	-	-	-	6	10,7	56
Podgora	-	-	7	9,9	-	-	2	2,8	71
Skupaj	225	6,0	196	5,3	54	1,5	398	10,8	3698

Da bi dobili vsaj površen vpogled, kako je prišlo do take strukture zaposlenosti prebivalstva v letu 1961, smo naredili še tabelo o strukturi zaposlenega prebivalstva v letu 1953. Ker so ti podatki zbrani le za aktivno prebivalstvo, smo kot primerjavo izdelali še tabelo o strukturi aktivnega prebivalstva v letu 1961. Opozoriti pa moramo, da je statistična služba imela pri svojih popisih iz leta 1953 in 1961 različne kriterije pri uvrščanju v posamezne panoge gospodarstva, zato smo bili prisiljeni upoštevati le najvažnejše panoge gospodarskih in negospodarskih dejavnosti, ostale panoge pa smo za vsa naselja zajeli pod skupino "ostalo".

- Že površen pogled na obe tabeli nam pokaže dokajšne spremembe v strukturi zaposlenosti prebivalstva, živečega v severnem delu bežigrajske občine.

Močno opazen je predvsem porast prebivalstva zaposlenega v industriji in obenem padec prebivalstva zaposlenega v kmetijstvu. Podatki nam kažejo, da je bilo leta 1953 zaposlenih v industriji 609 ali 31,0% prebivalstva, leta 1961 pa že 45,1% ali 1222 prebivalcev. Obenem pa se je v teh osmih letih skrčilo število v kmetijstvu zaposlenih prebivalcev za 133 ljudi ali relativno od 20,7% na 10,1%. Spreminjali pa so se tudi posamezni deleži ostalih gospodarskih in negospodarskih panog. Procentualen porast opazimo v gozdarstvu, gradbeništvu, prometu, obrti in v denarno-blagovnem prometu, v skupini "ostalo" pa je porast še večji. Ob primerjavi absolutnega števila zaposlenega prebivalstva po posameznih gospodarskih panogah v obeh obdobjih vidimo, da razen kmetijstva ne nazaduje nobena panoga, saj je le v dveh opazna stagnacija.

Odveč bi bilo opisovati posamezna razmerja med posameznimi deleži prebivalstva zaposlenega v tej ali oni gospodarski panogi v vseh naseljih po obeh obdobjih, zato bomo razdelili naselja po posameznih deležih prebivalstva zaposlenega v industriji in kmetijstvu na podoben način, kakor smo jih prikazali za leto 1961, kjer smo zajeli poleg aktivnega še vzdrževano prebivalstvo. Še prej pa je potrebno posebej obdelati razvoj in strukturo prebivalstva Čenuč v primeri z ostalimi 12 naselji severnega dela bežigrajske občine.

V letu 1953 je bilo v Črnučah zaposlenih v industriji 353 prebivalcev ali 42,9% od celotnega števila zaposlenega prebivalcev ali 42,9% od celotnega števila zaposlenega prebivalstva, v kmetijstvu pa 64 ali 7,8%. Relativno je število prebivalstva, zaposlenega v industriji, do 1961 leta le malo naraslo (8%), saj so se močno okrepile ostale gospodarske in negospodarske panoge. Toda absoluten porast je le občuten, saj se je v razdobju osmih let prebivalstvo, zaposleno v industriji, skoraj podvojilo. Obenem z občutnim porastom prav vseh gospodarskih panog pa je močno nazadovalo število zaposlenega prebivalstva v kmetijstvu. Ze tako majhen delež 7,8% v letu 1953 se je do leta 1961 zmanjšal na 2,1%. Sorazmerno se je seveda tudi zmanjšalo absolutno število od 64 prebivalcev na 29. Torej se je število prebivalstva, zaposlenega v kmetijstvu, v razdobju 8 let zmanjšalo skoraj za trikrat, medtem ko se je število prebivalstva, zaposlenega v industriji, podvojilo.

Podobno stanje, vendar ne tako očitno, opazimo tudi v ostalih naseljih. Relativno povečanje števila prebivalstva, zaposlenega v industriji, je v posameznih naseljih še občutnejše kakor v Črnučah, a dvig absolutnega števila prebivalstva, zaposlenega v industriji, je manjši. Če se povrnemo sedaj k našim trem prejšnjim razdelitvam naselij po velikosti posameznih deležev zaposlenega prebivalstva v industriji in kmetijstvu, dobimo v letu 1953 naslednjo razporeditev (ker upoštevamo samo aktivno prebivalstvo, so skupine naslednje: 1. nad 30%, 2. med 20 in 30% in 3. pod 20%): v prvi je le eno naselje - Zaboršt, v drugi so naselja: Ježa, Nadgorica, Podgorica, Beričevo, Videm, Dol, Kleče, Zajelše in Podgora, v tretji pa naselji Sv. Jakob in Brinje. Če sedaj razporedimo naselja z drugega vidika, to je po deležu zaposlenosti prebivalstva v kmetijstvu, in to zopet v tri skupine (v prvo tista naselja, kjer je delež zaposlenega prebivalstva v kmetijstvu večji od 30%, v drugo med 20% in 30% in v tretjo pod 20%), je razporeditev naselij sledeča: v prvi skupini so naselja Nadgorica, Beričevo, Videm, Zaboršt, Zajelše in Podgora, v drugi Ježa, Sv. Jakob, Brinje, Dol in Kleče, v tretji skupini pa je le naselje Podgorica. Če primerjamo razporeditev naselij

po obeh kriterijih, opazimo, da so deleži zaposlenega prebivalstva v industriji in kmetijstvu le v Ježi, Dolu in Klečah vsaj približno enaki. Upoštevajoč v letu 1961 isti kriterij kot v letu 1953, opazimo, da je porast števila zaposlenega prebivalstva v industriji tako zelo velik, da dobimo v prvi skupini (nad 30% zaposlenih v industriji) vsa naselja razen naselja Brinje, pa tudi v tem naselju je delež zaposlenega prebivalstva tako zelo porasel, da ga uvrstimo v drugo skupino. Na drugi strani pa je padec zaposlenosti kmečkega prebivalstva izredno močan, vendar le ne tako izrazit, kakor porast zaposlenosti v industriji. Nad 30% prebivalstva zaposlenega v kmetijstvu ima le naselje Beričevo, v skupino med 20% in 30% spadajo naselja Zaboršt, Zajelše in Podgora, pod 20% zaposlenega prebivalstva v kmetijstvu pa imajo naselja Ježa, Nadgorica, Sv. Jakob, Podgorica, Brinje, Videm, Dol in Kleče.

Vzporedno z napredovanjem, tako relativnim kakor absolutnim, števila zaposlenih v industriji in obenem z nazadovanjem zaposlenih v kmetijstvu je napredovalo tudi število zaposlenih v drugih gospodarskih in negospodarskih panogah. To napredovanje pa kljub nekaterim izjemam ni veliko. Že leta 1953 ne pomenijo ostale panoge veliko. To število se je v osemletnem razdobju sicer nekoliko spremenilo, vendar tudi leta 1961 ne igrajo ostale gospodarske panoge nobene vidnejše vloge. Nekoliko mečnejše je zastopana le obrt, pa še ta le v nekaterih naseljih. Največ prebivalstva, zaposlenega v obrti, imajo naselja Sv. Jakob, Brinje in Kleče. Če pa primerjamo obe obdobji, opazimo, da so tako posamezni deleži kakor absolutno število zaposlenih v obrti v večini primerov prej nazadovali kot napredovali. Vsekakor je tako stanje zaposlenosti v ostalih gospodarskih panogah odraz pretežne zaposlenosti v industriji. Saj je iz podatkov jasno razviden razvoj poklicne strukture prebivalstva v prid industrijskim panogam.

Opozoriti pa moramo še na naslednje. Večina prebivalstva, zaposlenega v industriji, nima svojega delovnega mesta v istem naselju, ampak dnevno gravitira v samo Ljubljano, Črnuče, Domžale in še nekatere večje industrijske centre. Izmed 12 omenjenih naselij imata svojo industrijo leta 1961 le

Podgorica (tovarna Belinka) in Dol (tovarna JUB). S tabele je jasno razvidno, kakšno veliko moč ima lokalna industrija. V Podgorici (tovarna Belinka je bila **tedaj** šele v izgradnji) je bilo zaposlenih v industriji leta 1953 le 23,6% prebivalstva, leta 1961, ko je tovarna že v obratu, pa je zaposlenih v industriji v istem naselju kar 48,4% prebivalstva, torej je relativen delež narastel v osmih letih za več kot še enkrat toliko. Če bi primerjali absolutna števila zaposlenega prebivalstva, bi dobili podobno sliko. Ali drugi primer. V naselju Dol je leta 1953 že obstojala tovarna JUB, od tod tudi razmeroma visok delež zaposlenega prebivalstva v samem Dolu, predvsem pa v bližnjem naselju Zaboršt. Po modernizaciji, predvsem pa po razširitvi tovarniških kapacitet se je tudi tukaj kakor v Podgorici ta delež podvojil. Jasno je, da se je razvoj te lokalne industrije odražal tudi v bližnjih naseljih, vendar je v samem naselju najočitnejši. (Tabela 33 in 34)

Zal nimamo podatkov za najnovejše obdobje, ko je ta proces prehajanja ali bolje rečeno stopnjevanja v industriji zaposlenega prebivalstva še močnejši. Ob analizi ankete, ki smo jo izvedli med našimi terenskimi raziskavami, je ta proces jasno razviden. V samem naselju Dol in z njim se stikajočim naseljem Videm je procent zaposlenih v industriji presegel 60%, torej je v 5 letih narastel prav toliko kakor prej v 8 letih. Ta procent pa se je povečal predvsem na račun razvoja in razširitve samega industrijskega obrata. Podobno ali skoraj enako sliko najdemo v Podgorici. Isti proces zasledimo v zadnjem času tudi v Ježi. Po zgraditvi asfaltne baze v neposredni bližini samega naselja se je tudi tukaj število zaposlenega prebivalstva v zadnjih dveh letih pospešeno dvignilo v prid industrijskim panogam. Jasno je, da igra veliko vlogo predvsem razvoj industrije v sami Ljubljani in Črnučah ter še v nekaterih ostalih centrih, vendar, kakor vidimo, igrajo tudi lokalni faktorji dokaj važno vlogo. Zal nam statistični podatki ne omogočajo spremljanja tega razvoja po posameznih letih, saj opazimo prav v zadnjem času nov impulz, ki ga

Aktivno prebivalstvo po panogah gospodarskih dejavnosti za leto 1953 v posameznih naseljih

Naselje	Industrija		Kmetij.		Gozdarst.		Gradbeništ.		Promet	
Črnuče	353	42,9	64	7,8	1	0,1	40	4,9	58	7,1
Ježa	26	25,2	27	26,2	-	-	6	5,8	11	10,7
Nadgorica	27	23,7	39	34,2	-	-	3	2,6	12	10,5
Sv. Jakob	18	13,3	31	23,0	-	-	38	28,1	-	-
Podgorica	60	24,6	48	19,7	1	0,4	21	4,0	8	3,3
Brinje	4	10,5	10	26,3	-	-	-	-	2	5,3
Beričevo	25	20,5	47	38,5	-	-	6	4,9	6	4,9
Videm	26	24,1	44	40,7	-	-	6	5,6	-	-
Dol	17	23,9	21	29,6	-	-	-	-	2	2,8
Kleče	15	20,3	20	27,0	-	-	4	5,4	3	4,1
Zaboršt	18	37,5	19	39,6	-	-	-	-	-	-
Zajelše	8	22,2	16	44,4	-	-	-	-	1	2,8
Podgora	12	25,5	21	44,7	-	-	1	2,1	-	-
Skupaj	609	31,0	407	20,7	2	0,1	125	6,4	103	5,2

Naselje	Denar.blag. Obrt		Ostalo		Skupaj			
Črnuče	26	3,2	74	9,0	206	25,0	822	100%
Ježa	3	2,9	7	6,9	23	22,3	103	100%
Nadgorica	2	1,8	10	8,8	21	18,4	114	100%
Sv.Jakob	4	3,0	11	8,1	33	24,5	135	100%
Podgorica	8	3,3	37	15,2	61	25,0	244	100%
Brinje	-	-	-	-	22	57,9	38	100%
Beričevo	5	4,2	12	9,8	21	17,2	122	100%
Videm	4	3,7	11	10,2	17	15,7	108	100%
Dol	3	4,2	4	5,6	24	33,9	71	100%
Kleče	1	1,4	8	10,8	23	31,0	74	100%
Zaboršt	1	2,1	2	4,2	8	16,6	48	100%
Zajelše	-	-	1	2,8	10	27,8	36	100%
Podgora	1	2,1	1	2,1	11	23,4	47	100%
Skupaj	58		178	9,1	480	24,5	1962	100%

Aktivno prebivalstvo po panogah gospodarskih dejavnosti za leto 1961 po posameznih naseljih

Naselje	Industrija		Kmetij.		Gozdar.		Gradbeniš.		Promet	
Črnuče	686	50,9	29	2,1	1	0,67	90	6,7	51	3,8
Ježa	64	41,0	14	9,0	-	-	6	3,8	16	10,3
Nadgorica	63	41,4	26	17,1	-	-	8	5,3	6	3,9
Sv. Jakob	42	29,4	25	17,5	-	-	6	4,2	4	2,8
Podgorica	124	48,4	30	11,7	-	-	13	5,1	8	3,1
Brinje	13	26,5	8	16,3	-	-	6	12,2	1	2,1
Beričevo	59	35,5	55	33,1	1	0,6	6	3,6	6	3,6
Videm	50	43,5	19	16,5	-	-	8	6,9	4	3,5
Dol	47	46,5	17	16,8	-	-	-	-	3	3,0
Kleče	25	28,7	17	19,5	-	-	4	4,6	3	3,4
Zaboršt	22	40,7	12	22,2	-	-	3	5,6	1	1,9
Zajelše	11	35,5	8	25,8	-	-	1	3,2	-	-
Podgora	16	31,4	14	27,5	-	-	1	2,0	-	-
Skupaj	1222	45,1	274	10,1	2	0,07	152	5,6	103	3,8

Naselje	Denar. in blagov. pr.		Obrt		Ostalo		Skupaj	
Črnuče	58	6,3	94	7,0	313	23,2	1349	100%
Ježa	7	4,5	14	9,0	35	22,4	156	100%
Nadgorica	4	2,6	12	7,9	33	21,8	152	100%
Sv. Jakob	12	8,4	15	10,5	39	27,2	143	100%
Podgorica	13	5,1	25	9,8	43	16,8	256	100%
Brinje	-	-	11	22,4	10	20,5	49	100%
Beričevo	6	3,6	13	7,8	20	12,2	166	100%
Videm	10	8,7	3	2,6	21	18,3	115	100%
Dol	3	3,0	5	5,0	26	25,7	101	100%
Kleče	2	2,3	7	8,0	29	33,3	87	100%
Zaboršt	2	3,7	6	11,1	8	14,8	54	100%
Zajelše	-	-	2	6,5	9	29,0	31	100%
Podgora	2	4,0	2	4,0	16	31,4	51	100%
Skupaj	146	5,4	209	7,7	602	22,3	2710	100%

doživlja prav najmočnejše naselje Dol. Zaradi težkega in v veliki meri zdravju škodljivega dela v tovarni lakov in barv JUB se v Dol priseljuje veliko delovne sile iz drugih republik, saj se domače prebivalstvo raje zaposluje na lažjih in zdravju manj škodljivih delovnih mestih.

Različna struktura zaposlenosti prebivalstva v severnem delu bežigrajske občine, posebej pa različna struktura zaposlenosti prebivalstva po posameznih naseljih je le v neki meri povezana z oddaljenostjo od mesta. V naseljih, ki so bliže mestu, je zaposlitev prebivalstva manj enostranska kakor v tistih, ki so oddaljenejša. V bližnjih naseljih je več prebivalstva zaposlenega tudi v drugih gospodarskih in negospodarskih panogah, medtem ko je v naseljih, ki so bolj oddaljena od mesta, ta struktura bolj enostranska. Tu je večina prebivalstva zaposlenega v kmetijstvu ali v industriji, medtem ko je zaposlitev prebivalstva v ostalih gospodarskih in negospodarskih panogah skromnejša. Vsekakor pa so posamezna razmerja med zaposlenostjo prebivalstva v različnih gospodarskih panogah dober pokazovalec mestnega vpliva. Saj nam, čeprav le delno, enostranska zaposlitev prebivalstva posameznega naselja pokaže določeno stopnjo navezanosti naselja na mesto in obenem pokaže vpliv le-tega v naselju samem. (Karta: Struktura aktivnega prebivalstva v sev. delu občine Ljubljana-Bežigrad po gospodarskih dejavnostih za leti 1953-1961)

Dnevna migracija delovne sile severnega dela bežigrajske občine

Ob proučitvi strukture zaposlenosti prebivalstva je nujno, da se поблиže seznanimo, kje je to prebivalstvo zaposleno. Razen v Črnučah, kjer je več večjih industrijskih obratov, imata še industrijo naselji Podgorica (tovarna Belinka) in Dol (JUB). Ti dve tovarni zaposlujeta le skromen delež tamkajšnega prebivalstva, večina odhaja dnevno na delo v bližnja industrijska središča. Kakor je narekoval povojni razvoj industrije spremembo zaposlitvene strukture tamkaj

živečega prebivalstva, tako je obenem tudi sprožil dnevno potovanje do zaposlitvenega centra. Težko je trditi, da je šlo dnevno potovanje delovne sile v korak z razvojem industrije v okolici obravnavanega področja. Saj je znano, da novo nastala industrija v večini primerov črpa najprej delovno silo iz svoje najbližje okolice in da je potrebno nekaj časa, da se vpliv posameznega industrijskega obrata razširi preko njegove najožje okolice. Seveda je naraščanje vpliva industrijskega obrata v veliki meri odvisno od njegove velikosti in vrste dejavnosti. Jakost dnevne migracije delovne sile je pa odvisna v mnogočem tudi od samega področja, ki ga je zajela dnevna migracija, in sicer v tem smislu, ali je to področje dobro prometno povezano z novo nastajajočimi ali pa naglo se razvijajočimi središči in ali dopušča njegova oddaljenost, struktura in razvitost tamkajšnjega prebivalstva vključitev v nov način življenja. Za področje, ki ga raziskujemo, lahko z gotovostjo trdimo, da so bili in so še pogoji za razvoj dnevne migracije dokaj ugodni. Oddaljenost od najrazličnejših zaposlitvenih središč ne predstavlja velike ovire, tudi struktura prebivalstva je bila že v preteklosti takšna, da je bilo potrebno le malo časa, da je prebivalstvo sprejelo nov način življenja; nastanek in razvoj novih zaposlitvenih središč je bil tako nagel in tako velik, da je z lahkoto sprejemal vso novo delovno silo. Prav po drugi vojni smo priče naglemu razvoju dnevnega potovanja delovne sile, saj je bil do nedavnega in je v neki meri še danes v severnem delu bežigrajske občine, v tako imenovanem agrarnem zaledju Ljubljane, kjer pa posestna struktura ni bila takšna, da bi preprečevala ali pa zavirala spremembo zaposlitvene strukture prebivalstva, razvoj industrije, a tudi ostalih panog izredno močan.

Da bi podkrepili naše trditve, smo izdelali za leti 1953 in 1961 tabeli, ki nam številčno prikazujeta dokaj nagel in močan razvoj dnevnega potovanja prebivalstva severnega dela bežigrajske občine. Ob teh podatkih pa je treba nujno povedati naslednje: Če primerjamo posamezne absolutne številke aktivnega prebivalstva, zaposlenega v industriji,

in število dnevnih migrantov za isto obdobje iz naselja, v katerem ni industrijskega obrata, opazimo manjša odstopanja. Do teh odstopanj je prišlo zaradi nekaterih manjših napak v samem popisu, predvsem pa zato, ker je statistična služba zajela samo proizvodno industrijo, medtem ko so v tabelah o strukturi prebivalstva pod skupino "industrija" zajete še nekatere ostale panoge. Te razlike pa niso tako velike, da bi nas ovirale pri kolikor toliko točnem prikazu razvoja in stanja dnevne migracije delovne sile v trinajstih naseljih severnega dela bežigrajske občine.

Leta 1951 je dnevno potovalo na delo iz obravnavanega področja 341 prebivalcev v naslednje kraje: Ljubljana-mesto 188 ali 55,8%, Črnuče 23 ali 6,7%, Domžale 54 ali 15,8%, Savlje 9 ali 2,6%, Polje 2 ali 0,6%, Šetvid 4 ali 1,2%, Kamnik 2 ali 1,2%, Dol 56 ali 16,5% in Duplico 1 ali 0,3%. Kakor vidimo, je daleč pred vsemi Ljubljana, na drugem in tretjem mestu sta Dol in Domžale, medtem ko so ostali zaposlitveni centri slabše zastopani. Če hočemo na kratko okarakterizirati stopnjo in smeri dnevnega potovanja delovne sile, moramo v prvi vrsti poudariti, da je migracija le šibko razvita in dokaj enostranska. Saj potuje od 1222 zaposlenih v industriji, kakor nam izkazuje statistika za leto 1951, le 341 prebivalcev in le-ti so skoraj izključno vezani na tri središča, izmed katerih je Ljubljana daleč v ospredju. Ta enostranost gre tako daleč, da igra majhen industrijski obrat v Dolu odločujočo vlogo, da pritegne kar 100% prebivalstva v Dolu, v sosednjih naseljih Podgori in Zajelšah, a tudi v nekoliko bolj oddaljenih krajih, pa je vezano na ta obrat večkrat 75% v industriji zaposlenega prebivalstva. Nekoliko večji delež migrantov navezujejo izmed ostalih središč še Domžale; naselje Podgorica, iz katerega odhaja dnevno na delo v Domžale kar 43,8% prebivalstva, je dejanski izjema. Zanimiv in presenetljiv je izredno majhen vpliv Črnuč. Dejansko so bile Črnuče še leta 1951 slabo industrijsko razvite in so se le malo razlikovale od ostalih naselij severnega dela bežigrajske občine. Njihov vpliv se neha takoj za prvimi naselji z Ježo (s 50,0%)

in Nadgorico (z 48,8%). Ti deleži obeh naselij so sicer veliki, a je absolutno število migrantov kaj skromno, saj hodijo dnevno na delo iz Ježe le trije prebivalci, iz Nadgorice jih hodi pa 20. Iz teh števil je razviden majhen vpliv črnuških industrijskih obratov na bližnjo okolico, pa čeprav je bilo že leta 1951 zaposlenih v črnuški industriji več kot 300 ljudi.

Leta 1961 odhaja dnevno na delo v druga naselja iz severnega dela bežigradske občine 632 prebivalcev, od tega jih hodi v Ljubljano 290 ali 45,9%, v Črnuče 110 ali 17,4%, v Domžale 65 ali 10,3%, Savlje 41 ali 6,5%, Polje 2 ali 0,3%, Šentvid 10 ali 1,6%, Dol 25 ali 4,0% in v druge kraje 89 ali 14%. Med najmočnejšimi središči, ki pritegujejo delovno silo, so Ljubljana, Črnuče in Domžale, medtem ko je dnevna migracija v ostale kraje manjša. Največ migrantov odhaja v Ljubljano iz najbližjih Črnuč, sledijo jim naselja Podgorica, Kleče, Podgora, Videm, Dol in Sv. Jakob. V vseh teh naseljih odhaja več kot 30% delovne sile, ki se dnevno vozi na delo v Ljubljano. Zanimivo je, da po statističnih podatkih iz leta 1961 ni hodil iz naselja Brinje prav nobeden na delo v Ljubljano. To si pač ne moremo razlagati drugače, kakor da se je pri popisu naredila napaka, saj bi bilo skoraj nemogoče, da bi iz vseh okoliških naselij odhajalo prebivalstvo v razmeroma velikem številu na delo v Ljubljano, a da bi bil prav v Brinju, ki leži med Podgorico, ki daje 56,3% migrantov v Ljubljano, in Beričevim z 23,7% prebivalstva, ki odhaja na delo v Ljubljano, tak mrtev kot, iz katerega bi odhajali na delo le štirje prebivalci in sicer v naselje Črnuče. Te domneve nam je še bolj potrdila anketa, ki smo jo izvedli v letu 1966, katere rezultati so pokazali, da je Brinje prav močno navezano na Ljubljano.

Dnevno odhaja na delo v Črnuče največ prebivalstva iz bližnjega naselja Ježa; sledijo Nadgorica, Videm in Beričevo, medtem ko so podatki za naselje Brinje gotovo napačni. Postopnemu upadanju dnevnih migrantov z oddaljenostjo letih od kraja zaposlitve lahko zasledujemo na primeru upadanja vpliva domžalskih industrijskih obratov. Še vedno daje največ

dnevnih migrantov naselje Podgorica (28,7%), medtem ko so deleži v ostalih naseljih dokaj majhni, a v najoddaljenejših naseljih jih skoraj ni. Strnjeno zaledje ima naselje Dol, tja odhaja največ prebivalstva na delo iz bližnjih naselij Zaboršta, Zajelš in Kleč. V skupino "drugje" so zajeti nekateri manjši industrijski kraji, ki posamič ne pritegujejo dovolj delovne sile iz obravnavanega področja, da bi jih bilo potrebno posebej opredeliti.

Če primerjamo tabeli za leti 1953 in 1961, vidimo, da se je razvoj dnevne migracije v severnem delu bežigrajske občine razvijal dokaj enostransko. Kljub temu, da se je število migrantov v desetih letih skoraj podvojilo, pa porast le-teh ni tako velik, kakor bi pričakovali v taki neposredni bližini številnih središč. Obenem z dokaj šibkim povečanjem števila migrantov pa je še bolj opazna enostranskost samega razvoja. Relativno, predvsem pa absolutno so najbolj razširile svoje vplivno območje Črnuče. Če si pokličemo v spomin stanje iz leta 1951, ko je hodilo dnevno na delo v Črnuče prebivalstvo le iz dveh najbližjih naselij, nam stanje leta 1961 pokaže popolnoma drugačno sliko. Leta 1961 oddaja dnevno svojo delovno silo v Črnuče 11 naselij severnega dela bežigrajske občine, torej se je število migrantov skoraj potrojilo. Takemu naglemu in močnemu razvoju (mišljen je razvoj dnevne migracije v samo naselje Črnuče) je gotovo posledica povečanja starih in nastanek nekaterih novih industrijskih obratov. Primer razvoja industrije Črnuč in s tem razvoja dnevne migracije je jasen dokaz, kako pritegne v začetku na novo nastala industrija delovno silo iz svoje bližnje okolice.

Število migrantov v Ljubljano kaže skoraj povsod absoluten porast, vendar je ta porast v posameznih naseljih dokaj manjši od tistega v Črnuče. V nekaterih naseljih zasledimo celo padec relativnega deleža prebivalstva, ki dnevno potuje na delo v Ljubljano. Seveda je naraslo tudi skupno število migrantov iz celotnega severnega dela občine, ki odhaja na delo v Ljubljano, relativno pa se je zmanjšalo za 9,2%. Sicer kažejo vsa naselja, ki oddajajo svojo delovno

silo dnevno v Ljubljano, absoluten porast števila migrantov a relativen delež se je v razdobju 10 let marsikje občutno zmanjšal. Tako občutno zmanjšanje opazimo v Črnučah (za 25, Sv. Jakobu (52,5%), Nadgorici in Ježi. Pri opazovanju dnevnih migracije prebivalstva severnega dela občine v Ljubljano je poleg absolutnega povečanja in ponekod relativnega upadanja števila migrantov iz posameznih naselij zanimiva še razširitev njenega migracijskega območja. Naselji Zajelše in Podgora še nista dajali Ljubljani leta 1951 niti enega migranta, v letu 1961 pa že hodi na delo v industrijske obrate 7 prebivalcev, kar je celo 42,9% vseh migrantov v naselju Podgori.

Pri nekoliko podrobnejši analizi razvoja migracije med leti 1951 in 1961 je še zanimiv razvoj njene jakosti območja Domžal in Dola. Jakost migracije se je v desetih letih zmanjšala v Domžalah (mišljene so Domžale kot center, ki sprejema delovno silo iz ostalih naselij severnega dela občine) za 5,5%, medtem ko je absolutno naraslo število migrantov za komaj 11 prebivalcev. Kljub temu se je razširilo migracijsko zaledje Domžal, saj prihaja leta 1961 dnevno delovna sila iz 9 naselij v Domžale. Največji relativni padec prebivalstva, ki odhaja na delo v Domžale, je opazen v Podgorici, kjer se je v 10 letih leta zmanjšal za 25,1%; podobno zmanjšanje zasledimo tudi v naselju Beričevo.

Edino naselje Dol, kot manjši industrijski center, kaže v razdobju 10 let poleg relativnega padca števila migrantov, ^{tudi} absolutnega. Od leta 1951 do leta 1961 se je tu zmanjšalo število delovne sile, ki prihaja dnevno na delo v Dol, za 31 ljudi ali za 12,5%. Prav tako se je zmanjšalo tudi njegovo migracijsko zaledje, saj sta prenehali dajati delovno silo Dolu dve naselji. Zanimivo je, da je leta 1951 zaposlovala tovarna JUB v Dolu stoprocentno industrijsko delovno silo iz naselja Podgore, da pa leta 1961 ne prihaja v Dol iz tega naselja niti en delavec. Tudi relativni in absoluten delež ostalih naselij, ki še vedno dajejo svojo delovno silo v tovarno JUB v Dolu, se je v razdobju 10 let občutno zmanjšal.

Če bi primerjali po posameznih naseljih absolutno rast dnevnih migrantov, nam največjo rast v 10 letih izkazuje naselje Ježa z indeksom 1083, sledijo ji naselja Sv. Jakob in Zaboršt z indeksom nad 500, dalje vrsta naselij, kjer presega indeks porasta 150 (Črnuče, Beričevo in Videm). V vseh ostalih naseljih razen Kleč (100), Dola (66) in Brinja (33) pa je porast števila migrantov nad 100 (indeks).

Zal imamo za dnevno migracijo delovne sile podatke le za tisti del zaposlenih prebivalcev, ki so zaposleni v industriji. Jasno je, da bi se ob upoštevanju dnevnega potovanja tudi tiste delovne sile, ki je zaposlena v drugih gospodarskih in negospodarskih panogah, posamezna razmerja med kraji nekoliko spremenila, spremenila v toliko, da bi se marsikje povečalo število dnevno odhajajočih in vračajočih se prebivalcev posameznih naselij. Z gotovostjo pa lahko trdimo, da se ne bi spremenila navezanost posameznih krajev na samo Ljubljano in še na nekatera naselja, temveč bi se ta pojav ali stanje še okrepilo.

Morda je iz priloženih podatkov marsikje komaj razviden vpliv nekaterih centrov na posamezna naselja, ali bolje rečeno, zabrisan je proces upadanja posameznih vplivnih območij z oddaljenostjo posameznega naselja od zaposlitvenega središča. Pri sami raziskavi z našo anketo, ki smo jo izvedli ob koncu leta 1961, skušali ugotoviti to upadanje in sicer ne samo na področju dnevne migracije, ampak smo ta pojav skušali osvetliti tudi z drugih strani in s pomočjo nekaterih drugih pokazovalcev.

Jakost vpliva Ljubljane in ostalih večjih centrov, ki ležijo na obrobju našega področja, smo že osvetlili s prejšnjim prikazovanjem razvoja in sedanjega stanja severnega dela bežigrajske občine. Ob analizi dnevne migracije nam povemo le toliko, da je z oddaljenostjo od naselij opazen tudi manjši migracijski saldo (predvsem v absolutnem številu). Saj oddajajo naselja Kleče, Zajelše, Zaboršt in Podgora komaj 24 prebivalcev dnevno v industrijska podjetja.

torej niti pol toliko kakor naselja Podgorica ali pa naselji Ježa in Nadgorica skupaj. Ne glede na velikost števila prebivalstva, ki je večje v vseh štirih naštetih naseljih kakor pa v Podgorici, igra oddaljenost kljub dobrim prometnim zvezam še važno vlogo. (Tabela 35 in 36)

Te trditve bi podkrepili še z enim primerom. Skušali smo ugotoviti, kje je zaposleno aktivno prebivalstvo posameznih naselij. Zato smo izdelali tabelo aktivnega prebivalstva po kraju zaposlitve, na njej je zajeto (z razliko od tabel dnevne migracije) prav vse prebivalstvo, ki je zaposleno v raznih gospodarskih in negospodarskih panogah. Tabela smo razdelili po treh pokazovalcih, in sicer: 1. prebivalstvo, ki je zaposleno v istem kraju iste, to je bežigrajske občine, 2. prebivalstvo, ki je zaposleno v drugem kraju iste občine in 3. prebivalstvo, ki je zaposleno v drugi občini.

Leta 1961 je bilo od 2362 aktivnih prebivalcev celotnega severnega dela bežigrajske občine zaposleno v istem kraju, kjer stanuje, 1149 prebivalcev, v drugem kraju iste občine 485 aktivnih ljudi in v drugem kraju druge občine 728 prebivalcev. Vsekakor je presenetljivo visok delež aktivnega prebivalstva, zaposlenega v istem kraju, saj doseže skoraj 50% vsega aktivnega prebivalstva; presenetljiv je ta delež posebno zato, ker nimajo, razen Črnuč, Podgorice in Dola, nobena druga naselja nikakršnih, niti najmanjših obratov sekundarne dejavnosti, a tudi terciarne dejavnosti so le slabo razvite. Razumljivo je, da beležimo največji delež zaposlenega aktivnega prebivalstva v Črnučah in da neposredno za Črnučami naselje Dol. Presenetljiv pa je razmeroma majhen delež aktivnega prebivalstva, zaposlenega v naselju Podgorica. Domnevamo, da je statistična služba smatrala, da se tovarna Belinka nahaja v naselju Sv. Jakob odtod tudi tako velik (50,4%) delež zaposlenega prebivalstva v Sv. Jakobu, ki sicer nima nikakršnih bistvenejših zaposlitvenih možnosti. V tabeli so, kakor smo že omenili, upoštevani prav vsi aktivni prebivalci, s tem seveda tudi

Dnevna migracija industrijske delovne sile leta
1953 po posameznih naseljih

TABELA 35

Naselja	Lj.mesto		Črnuče		Domžale		Savljje		Polje		
		%		%		%		%		%	
Črnuče	95	85,6	-	-	9	8,1	3	2,7	-	-	
Ježa	2	33,3	3	50,0	1	16,7	-	-	-	-	
Nadgorica	13	31,7	20	48,8	8	19,5	-	-	-	-	
Sv.Jakob	7	87,5	-	-	-	-	-	-	-	-	
Podgorica	39	53,4	-	-	32	43,8	-	-	2	2,8	
Brinje	11	91,7	-	-	-	-	-	-	-	-	
Beričevo	3	37,5	-	-	3	37,5	-	-	-	-	
Videm	1	6,3	-	-	1	6,3	-	-	-	-	
Dol	7		-	-	-	-	-	-	-	-	
Kleče	3		-	-	-	-	-	-	-	-	
Zaboršt	1	25,0	-	-	-	-	-	-	-	-	
Zajelše	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Podgora	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Skupaj:	182	55,1	23	6,7	54	15,8	3	2,6	2	0,6	
	Šentvid		Kamnik		Dol		Duplica		Drugje		Skupaj
Črnuče	2	1,8	1	0,9	-	-	1	0,9	-	-	111
Ježa	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6
Nadgorica	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	41
Sv.Jakob	1	12,5	-	-	-	-	-	-	-	-	8
Podgorica	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	73
Brinje	-	-	1	8,3	-	-	-	-	-	-	12
Beričevo	-	-	-	-	2	25,0	-	-	-	-	8
Videm	-	-	-	-	14	87,4	-	-	-	-	16
Dol	1		2								10
Kleče	-	-	-	-	7		-	-	-	-	1,2
Zaboršt	-	-	-	-	3	75,0	-	-	-	-	4
Zajelše	-	-	-	-	6	100%	-	-	-	-	6
Podgora	-	-	-	-	13	100%	-	-	-	-	13
Skupaj	4	1,2	4	1,2	45	16,5	1	0,3	-	-	319

Dnevna migracija industrijske delovne sile leta 1961
po posameznih naseljih

Naselje	Lj. Mesto %	Črnuče %	Domžale %	Savljje %	Polje %	Šentvid %
Črnuče	134 62,6	- -	21 9,8	26 12,1	- -	6 2,8
Ježa	21 32,3	28 43,1	- -	7 10,8	- -	1 1,5
Nadgorica	17 28,8	23 39,0	3 5,1	8 13,6	- -	1 1,7
Sv. Jakob	14 35,0	5 12,5	4 10,0	- -	2 5	- -
Podgorica	49 56,3	10 11,5	25 28,7	- -	- -	1 1,2
Brinje	- -	4 100%	- -	- -	- -	- -
Beričevo	9 23,7	11 29,0	5 13,2	- -	- -	- -
Videm	17 37,8	14 31,1	4 8,9	- -	- -	- -
Dol	5 35,7	3 21,4	1 7,2	- -	- -	- -
Kleče	11 50,0	3 13,6	- -	- -	- -	1 4,5
Zaboršt	6 26,1	5 21,7	1 4,3	- -	- -	- -
Zajelše	1 14,3	- -	- -	- -	- -	- -
Podgora	6 42,9	4 28,6	1 7,1	- -	- -	- -
Skupaj	290 45,9	110 17,4	65 10,3	41 6,5	20 3	10 1,6

	Kamnik	Dol	Duplica	Drugje	Skupaj
Črnuče	- -	- -	- -	27 12,7	214
Ježa	- -	- -	- -	8 12,3	65
Nadgorica	- -	- -	- -	7 11,8	59
Sv. Jakob	- -	- -	- -	15 37,5	40
Podgorica	- -	- -	- -	2 2,3	87
Brinje	- -	- -	- -	- -	4
Beričevo	- -	1 2,6	- -	12 31,5	38
Videm	- -	7 15,6	- -	3 6,6	45
Dol	- -	- -	- -	5 35,7	14
Kleče	- -	6 27,4	- -	1 4,5	22
Zaboršt	- -	7 30,4	- -	4 17,5	23
Zajelše	- -	4 57,1	- -	2 28,6	7
Podgora	- -	- -	- -	3 21,4	14
Skupaj:	- -	25 4,0	- -	89 14,0	632

tisti, katerim je osnovna dejavnost kmetijstvo. Ker je velika večina tega prebivalstva, zaposlenega v tistem kraju, kjer živi, je potrebno, če hočemo dobiti pravilnejšo sliko o zaposlenosti neagrarnega prebivalstva v samem kraju, kjer to prebivalstvo živi, nujno izločiti tisti del prebivalstva, ki se ukvarja izključno s kmetijstvom. Če naredimo to, se nam slika o zaposlenosti aktivnega prebivalstva v kraju bivanja v mnogočem spremeni. Najbolj viden je zaostanek najoddaljenejših naselij severnega dela bežigrajske občine, saj je potem v Klečah zaposlenih samo 10 ljudi, v Zaborštu 8, v Zajelšah 3 in v Podgori samo 1 aktivni prebivalec. Seveda se občutno zmanjša število aktivnega prebivalstva, zaposlenega v istem kraju, tudi po ostalih naseljih (razen Črnuč), tako imamo zaposlenih v Ježi le 9 aktivnih prebivalcev, v Nadgorici 22, Sv. Jakobu 48, Podgorici 28, Brinju celo samo 3, Beričevem 15, Vidmu 10 in Dolu 35.

Zaposlenost v drugem kraju iste občine je dokaj šibka. Največji delež te vrste zaposlencev je v Ježi (55,4%), nekoliko večji pa še v naseljih Nadgorica, Videm in Zaboršt. Večja tako procentualno kakor tudi absolutno je zaposlitev aktivnega prebivalstva v drugem kraju druge občine. Največje deleže opazimo v naseljih Podgorica (Domžale), Brinje in Videm. Razen Domžal igrajo predvsem največjo vlogo občine mesta Ljubljane. (Tabela 37)

Naše analize so pokazale, da je dnevna migracija delovne sile eden izmed tistih pokazovalcev, na katerega se lahko v veliki meri naslonimo pri raziskavah mestnega vpliva. Znano je, da je jakost dnevne migracije sicer v veliki meri odvisna od ugodne prometne povezanosti posameznega naselja in seveda od strukture prebivalstva v področju, ki ga je zajela migracija, ter ne nazadnje od potrebe vrste delovne sile, ki jo potrebujejo industrijski ali ostali obrati v mestu. V zadnjem času pa je njena jakost v veliki meri odvisna tudi od oddaljenosti posameznih krajev od zaposlitvenega središča ali posameznega obrata. Kljub porastu prometnih sredstev in izboljšavi prometnih poti ter skrajšanju časa, ki ga rabijo dnevni migranti na poti od doma do

TABELA 37

Aktivno prebivalstvo po kraju zaposlitve v letu 1961 po posameznih naseljih

Naselje	V istem kraju	%	Drugi kraj iste občine	%	Druga občina	%	Skupaj
Črnuče	722	62,1	155	13,3	286	24,6	1163
Ježa	23	17,7	72	55,4	35	26,9	130
Nadgorica	48	35,8	52	38,8	34	25,4	134
Sv. Jakob	63	50,4	13	10,4	49	39,2	125
Podgorica	58	25,3	63	27,5	108	47,2	229
Brinje	11	25,0	9	20,5	24	54,5	44
Beričevo	70	44,0	28	17,6	61	38,4	159
Videm	29	28,4	31	30,4	42	41,2	102
Dol	54	61,3	13	14,8	21	23,9	88
Kleče	27	38,6	19	27,1	24	34,3	70
Zaboršt	18	36,0	16	32,0	16	32,0	50
Zajelše	11	44,0	5	20,0	9	36,0	25
Podgora	15	34,9	9	20,9	19	44,2	43
Skupaj	1149	48,6	485	20,5	728	30,9	2362

zaposlitve in obratno, je oddaljenost le močan faktor, ki v veliki meri odloča o zaposlevanju prebivalstva izven kraja bivanja. Saj pomeni v zadnjem času tudi pri nas čas vse važnejšo komponento in si veliko prebivalstva skuša poiskati zaposlitev v samem naselju ali v njegovi neposredni bližini ali pa se skuša priseliti bliže svojega delovnega mesta. Kljub temu pa je dnevna migracija eden tistih pokazovalcev, katere analiza nam v veliki meri prikaže navezanost posameznih krajev na mesto ali pa na naselje, ki ima industrijski obrat ali ki opravlja kake druge tako gospodarske kakor tudi negospodarske funkcije. Pomanjkljivost našega prikazovanja je le ta, da smo zajeli samo tisto delovno silo, ki je zaposlena v industriji, zato so seveda posamezna razmerja manjša, kakor bi bila, če bi zajeli prav vse migrante iz posameznih naselij. (Karta: Dnevna migracija industrijske delovne sile v severnem delu občine Ljubljana-Bežigrad za leti 1951-1961)

Spreminjanje usmerjenosti nakupa in drugih potreb z oddaljenostjo od mesta

V tem poglavju se bomo naslonili le na naše terenske raziskave, točneje: naslonili se bomo na rezultate ankete, ki smo jo izvedli konec leta 1966. Zaradi pomanjkanja finančnih sredstev, oziroma zaradi njihove omejenosti, nismo anketirali vseh prebivalcev posameznega naselja, ampak le tako število, ki nam v posameznem naselju vsaj deloma razkrije usmerjenost naselja. V prvi vrsti nas je zanimalo, kje kupujejo prebivalci posameznega naselja razno prehrambeno blago (označeno kot blago kratkoročne nabave), potem blago, ki se kupuje vsaj vsako leto enkrat (označeno kot blago srednjeročne nabave) in blago, ki se kupuje za več let skupaj (označeno kot blago dolgoročne nabave). Poleg tega smo skušali ugotoviti še razmejitev drugih potreb prebivalstva, kot so: kam hodijo v kino in k frizerju (večkratne mesečne potrebe) in kam hodijo k zdravniku, v lekarno, v banko

(označeno kot: večkratne letne potrebe). Seveda pa anketa ni zajemala samo to vrsto vprašanj, saj je bil njen namen, da nam odkrije in predvsem dopolni naše poznavanje področja, ki ga raziskujemo, nam omogoči pravilno interpretacijo nekaterih statističnih podatkov, ki bi bili ob nepoznavanju terena težko razumljivi. S sestavo posameznih vprašanj in analizo dobljenih odgovorov pa smo tudi skušali dobiti odgovor na osnovno smer naše raziskave, namreč raziskave upadanja mestnega vpliva s čim večjo oddaljenostjo posameznega naselja od mesta. Nepotrebno bi bilo podrobno analizirati posamezne odgovore anketirancev, saj smo jih s pridom uporabili pri analizi posameznih pokazovalcev, čeprav jih nismo posebej navajali. Zato bi se v tem poglavju opredelili le na tista vprašanja in odgovore, ki nam kažejo, kje kupujejo in kam hodijo po svojih vsakdanjih, mesečnih ali pa letnih potrebah prebivalci posameznega kraja.

Severni del bežigrajske občine leži med Ljubljano in Domžalami, lega posameznih naselij je taka, da je oddaljenost posameznih naselij od obeh krajev približno enaka. Ni pa enaka prometna povezanost, saj je leta mnogo boljša z Ljubljano kakor pa z Domžalami. Poleg tega pa sta vpliva Ljubljane in Domžal težko primerljiva, saj je Ljubljana neprimerno večja, kot so Domžale, in je ljubljanski asortiman posameznih vrst blaga neprimerno večji in boljši. Toda ne samo Ljubljana in Domžale, pri anketiranju so nas zanimali tudi vplivi drugih naselij, ki imajo kakršno koli funkcijo.

Za določitev, kje kupujejo prebivalci posameznega naselja predmete s kratkoročnim pomenom (prehrambeno blago, meso, vino, južno sadje, tobak itd.), so predvsem pomembni tisti kraji, v katerih je lociran trgovski obrat, za ostali dve vrsti nakupa pa je potrebna večja trgovska mreža z različnimi specializiranimi trgovinami.

Ustavimo se najprej pri analizi kratkoročnega nakupa v posameznih krajih. Iz tabele Analiza kratkoročnega, srednjeročnega in dolgoročnega nakupa po posameznih naseljih je razvidno, da je ta vrsta nakupa vezana na najbližjo okolico. V tistih naseljih, kjer je trgovski obrat, ki zadovoljuje te vsakdanje potrebe, je večina anketirancev odgovorila, da

kupuje te vrste blago v samem naselju. V ostalih naseljih pa se nakup veže na najbližje naselje, ki ima tak trgovski obrat. Le majhno je število tistih ljudi, ki kupujejo prehrabeno blago v Ljubljani ali Domžalah, še manjše pa število tistih, ki bi te vsakdanje potrebščine kupovali v naseljih izven bežigradske občine.

Kratkoročni nakupi ostanejo v samem kraju ali pa se vežejo le na najbližjo okolico. Zato bi bilo po tej poti iskati navezanost posameznih naselij na Ljubljano ali druge večje centre nesmiselno. Značaj teh nakupov je namreč takšen, da je pred izbiro ali kvaliteto odločujoča bližina trgovskega obrata. Obenem pa je seveda važno tudi dejstvo, da je tovrstnih trgovskih obratov neprimerno več, kakor pa tistih s srednjeročnim in dolgoročnim blagom. Če se večina prebivalstva navezuje pri kratkoročnem nakupu na isto ali na najbližje naselje, se pa del prebivalstva le veže tudi pri teh nakupih na Ljubljano in le v manjši meri na Domžale. Neko-liko bolj je na Domžale navezano edinole naselje Sv. Jakob, saj kupuje tam več kakor 25% anketirancev. Večina prebivalcev iz tega naselja kupuje sicer v sosednji Podgorici, a je delež tistih, ki kupujejo v Domžalah, le tolikšen, da daleč presega število prebivalstva drugih naselij, ki kupuje v Domžalah.

Pod srednjeročne nakupe smo šteli nakup tiste vrste blaga, ki ga človek ne potrebuje, oziroma ne kupuje dnevno ali tedensko, ampak mu nakup v večini primerov zadostuje za daljše obdobje (obleka, čevlji, šminka, itd.). Razhajanje smeri in kraja nakupov te vrste s tistimi za vsakdanjo potrebo je očitno. Če večina prebivalstva nakupuje blago dnevne porabe v samem naselju ali pa v njegovi neposredni bližini, se nakup predmetov za srednjeročno porabo veže predvsem na Ljubljano. Tudi pri nakupu tega blaga igrajo Domžale kaj majhno vlogo. Poleg Ljubljane pa se pojavijo tudi drugi kraji, kamor hodi nakupovat prebivalstvo, pojavi se celo Trst. Vidimo torej, da je preučitev srednjeročnih nakupov že boljše vodilo k raziskavi in opredelitvi mestnega vpliva. Jasno je, da je naše področje v večini primerov navezano na

Ljubljano, saj je Ljubljana tako močan center, da zadovoljuje ne samo svojo širšo okolico, ampak priteguje s tovrstnimi nakupi tudi prebivalstvo, ki je mnogo bolj oddaljeno od Ljubljane. Nekoliko spremenjena slika bi se vse kakor pokazala, če bi prav takšne raziskave opravili na področju med Kranjem in Ljubljano ali pa morda med Postojno in Ljubljano. V našem primeru pa ne moremo govoriti, da bi se z oddaljenostjo krajev severnega dela bežigrajske občine od mesta Ljubljane tudi spreminjala smer ali kraj srednjeročnih nakupov. Morda obratno, prej lahko govorimo, da se veže prebivalstvo bolj oddaljenih krajev s tovrstnimi nakupi močneje na Ljubljano, kakor pa prebivalstvo iz bližnjih naselij.

Pri dolgoročnih nakupih (pohištvo, gospodinjski stroji, itd.) se navezanost posameznih krajev na Ljubljano še ojača. To je popolnoma razumljivo, in sicer prav iz istih razlogov, ki smo jih že omenili pri srednjeročnih nakupih (pomanjkanje trgovin s tovrstnim blagom, večja izbira, boljša kvaliteta). Tudi tukaj igrajo majhno vlogo Domžale, medtem ko drugi kraji skoraj niso omejeni; nekoliko več, če se lahko tako izrazimo, ima Trst, kamor že hodi določen procent prebivalstva nakupovat (predvsem gospodinjske stroje, zavese in podobno). Kakor vidimo, igra pri tovrstnih nakupih že odločujočo vlogo izbira in pa kvaliteta, na pomembnosti pa zgublja oddaljenost.

Kljub majhnemu številu prebivalcev (327), ki smo jih anketirali v celotnem severnem delu bežigrajske občine, lahko zaključimo, da je preučevanje upadanja mestnega vpliva po teh pokazovalcih dokaj problematično, problematično vsaj v našem primeru. Kakor smo že videli, igrajo pri kratkoročnih nakupih predvsem važno vlogo lokalni faktorji, ki nimajo nikakršne povezave z oddaljenostjo posameznih naselij od mesta, pri ostalih dveh pokazovalcih pa je ne oziraje se na oddaljenost kraja od mesta, v našem primeru Ljubljane, vpliv le-tega tako močan, da izgubi oddaljenost skoraj vsak pomen. Iz tega je razumljivo, da ti pokazovalci boljše služijo pri določevanju posameznih mej med vplivom enega ali

drugega mestnega središča. To je v našem primeru razvidno, saj je nadvlada Ljubljane premočna. Lno pa nam obravnava tega problema vsekakor jasno pokaže. Navezanost vsaj po teh vidikih na Ljubljano je izrazita, in to tako zelo izrazita, da je vpliv ostalih krajev (Domžale) komaj omembe vreden. Na podoben primer bi naleteli tudi ob preučevanju drugih obrobni delov mesta Ljubljane, pa ne samo na primerih Ljubljane, tudi drugih večjih središč v Sloveniji, kot so Maribor, Celje, Novo mesto, itd., le morda s to razliko, da bi se v nekaterih primerih pri dolgoročnih nakupih pojavila kot nakupovalno središče Ljubljana, v naših južnih obrobni pokrajinah pa Trst. (Tabela 38)

Večmesečne in večletne potrebe po kraju njih zadovoljitve

Navezanost posameznih krajev na Ljubljano ali Domžale in morda še na katera naselja smo skušali ugotoviti še s pokazovalcem, kje in kam hodijo prebivalci posameznih naselij, da zadovolje svoje mesečne ali letne potrebe.

Kot mesečne potrebe smo označili predvsem tiste, ki jih mora ali pa želi opravljati človek večkrat mesečno ali pa vsaj enkrat mesečno (frizer, kino, itd). Torej je všteto poleg nujnih, za življenje potrebnih stvari tudi razvedrilo. V oznako "večkratne" ali pa "enkratne letne" potrebe pa smo uvrstili predvsem tisto, kar človek potrebuje bolj poredko, morda niti enkrat letno ne, na drugi strani pa lahko tudi večkrat mesečno (zdravnik, nakup zdravil, banka, itd.).

Pri razporeditvi prvih se je v omiljeni podobi pokazala ista razporeditev kakor pri analizi kratkoročnih nakupov. Tudi tukaj zadovoljuje prebivalstvo tovrstne potrebe večinoma v samem naselju ali pa v najbližjem, kjer je objektivna možnost za zadovoljitev, torej ali naselje ima kinodvorano (z rednim ali občasnim programom) ali frizersko delavnico, itd. Vendar pa je vpliv oziroma tendenca po

Analiza vrst nakupa in zadovoljitve nekaterih potreb prebivalstva po posameznih naseljih
v letu 1966

Naselje	Način nakupa	Isto Sosed. Domž. Ljublj. Drugje					Vrsta potreb	Isto Sosed. Domž. Ljublj. Drugje				
		naselje						naselje				
		%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	
Črnuče	kratkoročne	84,2	-	-	15,8	-	mesečno	85,0	-	-	15,0	-
	srednje ročne	8,6	-	-	91,4	-	večkrat					
	dolgoročne	1,7	-	-	98,3	-	letno	25,3	-	-	74,5	-
Ježa	kratkoročne	-	100	-	-	-	mesečno	-	100	-	-	-
	srednjeročne	-	-	-	100	-	večkrat					
	dolgoročne	-	-	-	100	-	letno	-	-	-	100	-
Nadgorica	kratko "	-	94,8	-	5,2	-	večkrat mes.	-	4,8	-	95,2	-
	srednje "	-	1,8	-	98,2	-						
	dolgo "	-	-	-	100	-	večkrat let.	-	-	-	100	-
Sv. Jakob	kratko "	-	57,9	28,6	13,5	-	večkrat mes.	4,0	26,0	7,0	-	-
	srednje	-	-	14,6	85,4	-						
	dolgo "	-	-	5,6	94,4	-	večkrat let.	-	-	14,3	95,7	-
Podgorica	kratko "	85,7	-	0,7	13,6	-	večkrat	Črnuče				
	srednje "	-	-	1,2	98,8	-	mesečno	-	60,0	14,5	12,7	12,7
	dolgo "	-	-	-	100	-	večkrat let.	-	14,9	14,9	70,2	-
Brinje	kratko "	-	25,5	-	58,2	16,3	večkrat mes.	-	-	-	27,3	72,7
	srednje "	-	-	-	100	-						
	dolgo "	-	-	-	100	-	večkrat let.	-	-	-	78,8	21,2
Beričevo	kratko "	71,3	13,7	-	15,0	-	večkrat mes.	Dol				
	srednje "	-	1,0	1,0	97,0	1,0		9,4	37,5	3,1	12,5	37,5
	dolgo "	-	-	-	100	-	večkrat let.	-	12,9	-	85,5	1,6

Tabela 38

Naselje	Način nakupa	Isto Sosed. Domž. Ljublj. Drugje naselje				Vrsta potreb	Isto Sosed. Domž. Ljublj. Drugje naselje					
		%	%	%	%		%	%	%	%	%	
Videm	kratkoročne	9,8	77,5	-	12,7	- večkrat mes.	-	Dol				
	srednje "	-	-	10,5	89,5	-		86,2	3,5	10,3	-	
	dolgo "	-	1,7	1,7	91,6	5,0 večkrat let.	-	3,8	5,8	73,2	19,2	
Dol	kratkoročne	82,8	8,0	-	9,2	- večkrat mes.	75,8	-	-	24,2	-	
	srednje "	2,3	-	-	95,4	2,3						
	dolgo "	5,1	Dol	1,3	91,0	2,6 večkrat let.	8,6	-	3,5	58,6	29,3	Črnuče
Kleče	kratko "	-	74,2	-	15,5	10,3 večkrat mes.	-	76,2	-	19,0	4,8	
	srednje "	-	-	-	100	-						Dolsko
	dolgo "	-	Dol	-	98,2	- večkrat let.	-	7,0	2,3	55,8	34,9	
Zaboršt	kratkoročne	-	78,9	1,8	12,3	7,0 večkrat mes.	-	82,8	3,4	10,4	3,4	
	srednje "	-	-	8,0	92,0	-	-					Črnuče
	dolgo "	-	Dol	1,7	96,6	1,7 večkrat let.	-	4,8	9,5	59,5	26,2	
Zajelše	kratkoročne	-	87,7	-	8,2	4,1 večkrat mes.	-	81,2	-	18,8		Črnuče
	srednje "	-	6,9	-	93,1	-						
	dolgoročne	-	Dol	-	100	- večkrat let.	-	2,8	11,1	55,5	30,6	
Podgora	kratkoročne	-	78,8	-	21,2	- večkrat mes.	-	69,2	7,7	15,4	7,7	
	srednje "	-	5,3	-	94,7	-						
	dolgoročne	-	8,6	-	88,6	2,8 večkrat let.	-	7,1	-	60,7	32,2	

zadovoljitvi teh potreb v mestu Ljubljani, pa deloma tudi v Domžalah mnogo večja kakor pa pri kratkoročnih nakupih. Težko bi govorili o kakem spreminjanju tendenc po zadovoljitvi teh potreb z oddaljenostjo posameznih krajev od Ljubljane, so pa vendarle manjše spremembe v krajih, ki so bolj oddaljena od Ljubljane in kjer se prebivalstvo v manjši meri navezuje na Ljubljano, saj si praviloma poišče za zadovoljitev tovrstnih potreb v bližnjem naselju. Tako opazimo, da nadomesti v marsikateri uslugi Ljubljano v naseljih Videm, Kleče, Zaboršt, Zajelše in Podgora naselje Dol; seveda v tisti, za katero je v samem naselju možnost zadovoljitve. Za tiste potrebe, za katere pa ni možnosti zadovoljitve, je prebivalstvo teh naselij še vedno navezano na Ljubljano.

Tudi pri analizi zadovoljitve potreb, ki so potrebne večkrat ali pa le enkrat letno, se nam pokaže enaka tendenca usmeritve kot pri analizi srednjeročnih in dolgoročnih nakupov. Tudi tukaj igra vodilno vlogo Ljubljana. Večja ali manjša odstopanja so se in se še pojavijo le zaradi nekaterih predpisov, ki so ali pa še veljajo (na primer določevanje zdravstvenega okoliša in podobno).

Toda mesto Ljubljana je tako močen center, da bi bilo težko govoriti o kakšnem mešanju vplivnega območja Domžal ali kakšnega drugega kraja, obenem sta ta dva pokazovalca (zadovoljitev mesečnih in letnih potreb) nezadostna, da bi na osnovi njunih analiz lahko merili upadanje mestnega vpliva z oddaljenostjo posameznega naselja. Sta pa na drugi strani vsekakor prispevek k boljšemu razumevanju navezanosti severnega dela bežigrajske občine na samo Ljubljano.

Kakor vidimo, so tako pokazovalci, kot so: srednje-, kratko- in dolgoročni nakupi, in kot sta: zadovoljevanje mesečnih in letnih potreb prebivalstva, v glavnem nesprejemljivi za določevanje upadanja ali pa rasti mestnega vpliva v posameznem naselju glede na njegovo oddaljenost od mesta. Nesprejemljivi so se pokazali vsaj v našem primeru. Morda bi bili rezultati teh analiz drugačni, če bi v naši obravnavi zajeli širše področje, in morda bi bili tudi drugačni,

če bi preučevali kako drugo področje Slovenije, to je takšno, kjer en center ne prevladuje tako izrazito. Vendar ne moremo mimo dejstva, da lahko upoštevanje teh kriterijev služi le kot pomožen faktor, nikakor pa ne odločujoč, saj vpliva na razporeditev in smer nakupov in zadovoljitev življenjskih potreb prebivalstva katerega koli kraja v Sloveniji in seveda tudi krajev v severnem delu bežigradske občine nebroj faktorjev, ki imajo kaj malo zveze z oddaljenostjo posameznega naselja od mesta. Jasno je, da igra faktor časa v zadnem času tudi pri nas vedno večjo vlogo, da je želja po večji izbiri in boljši kvaliteti tudi pri nas vedno bolj v ospredju. Jasno pa je tudi, da se veže prebivalstvo pri večini svojih nakupov tja, kjer je najlažja in najverjetnejša možnost, da bo dobilo zaželeno blago ali pa zadovoljilo svoje potrebe. Če torej ne more zadovoljiti svojih potreb in želja v samem naselju, si bo poiskalo možnosti zadovoljitve v bližnjem kraju, kjer to lahko stori, ali pa v takem kraju, kjer lahko to bolje stori. Zato bi bilo nesmiselno iskati povezave, vsaj v našem primeru, med spreminjanjem posameznih vrst nakupov ali pa zadovoljitvijo potreb z oddaljenostjo naselij od Ljubljane. Lahko pa nam ti pokazovalci, kakor smo že omenili, s pridom služijo kot smernice navezanosti posameznega kraja ali pa večjega področja na bližnjo mestno aglomeracijo. V nekaterih primerih pa lahko služijo pri določevanju vpliva enega ali nehanju drugega mesta. Za določevanje tega pa je potrebno vsekakor zajeti dosti širše področje, kakor pa je teritorij severnega dela bežigradske občine.

(Diagram: Vrsta nakupa in njegova usmeritev v naseljih severnega dela občine Ljubljana-Bežigrad.)

Zaključne misli in ugotovitve

Obmestje je samosvoj element, ki je opazen v pokrajini. Njegovo proučevanje je tesno povezano s samim mestom in obenem s proučevanjem ruralne pokrajine. V obmestju se bolj kot kjerkoli prepletajo mestni vplivi z vplivi, ki so značilni za nemestno, torej več ali manj agrarno pokrajino. Prepletanje le-teh daje obmestni pokrajini samosvoj značaj, ki se ne odraža samo na spremembah in načinu življenja tamkaj živečega prebivalstva, ampak tudi na spremembah in samem videzu pokrajine. V raziskavi nas ni zanimala omejitev obmestja in do kam se le-to razteza, nas je zanimal le eden izmed mnogih elementov, ki so značilni za obmestje. To je vpliv mesta samega, in to ne samo vpliv na ožje ali širše obmestje, ampak na celotno pokrajino. Zanimal nas je vpliv mesta glede na njegovo jakost in njegovo zmanjševanje v posameznih naseljih, gledano z vidika oddaljenosti le-teh od mestne aglomeracije.

Kakor smo že uvodoma poudarili, je naša raziskava ali pa so naše raziskave omejene na teritorialno razmeroma majhno ozemlje, ki ga omejujejo upravne meje bežigrajske občine. To ozemlje je vsekakor premajhno in število naselij, ki leži na njem preskromno, da bi se upadanje mestnega vpliva z oddaljevanjem od mesta jasno in točno pokazalo. Posebno še zato, ker je Ljubljana naše največje slovensko središče, katerega vpliv je mnogo močnejši od drugih mestnih aglomeracij Slovenije. Eno pa drži, da kakor koli je to področje majhno, lahko ob budnem spremljanju nekaterih procesov v sami pokrajini (v našem primeru na delu severnega obrobja Ljubljane), vendarle zasledimo določene tendence, ki odkrivajo slabitev ali zmanjševanje mestnega vpliva v krajih, ki leže bolj daleč od mesta. Pri tem pa ne smemo pozabiti, da je ta vpliv vezan tudi na ostale faktorje (promet relief itd.), ki tudi odločajo o njegovi jakosti oziroma zmanjševanju le-te. Torej je oddaljenost dokaj relativen pojem. Saj na primer lahko leži neko naselje ali zaselek teritorialno mnogo dlje od njemu podrobnega naselja, a je prometno ugodneje povezan z mestom in zato porabi pre-

bivalstvo, živeče v takem kraju, manj časa za pot do mesta, torej je dejansko bliže mestu. Še in še bi lahko naštevali take in podobne značilnosti in odstopanja v mestni oddaljenosti, oziroma v načinu ali vrsti oddaljenosti posameznih krajev od mesta. V našem primeru pa so tako prometna povezanost, kakor relief in še nekateri ostali faktorji vsaj približno enaki ali pa so si vsaj močno podobni. Zato predstavlja "termin oddaljenost" dokaj enotno predstavo. Če se povrnemo k problemu obmestja in načinu ali boljše pristopu k raziskavi takega ozemlja, si moramo najprej predstaviti kriterije, s katerimi oziroma preko katerih smo proučevali obmestje in povezano s tem vpliv mesta. Pri naši raziskavi dela severnega obrobja Ljubljane smo poiskali tiste kriterije, za katere menimo, da so vsaj v neki meri najbolj jasni in točni pokazovalci razvoja in dejanskega stanja v neki pokrajini ali naselju in so obenem taki, da jih lahko s pridom uporabimo za določevanje mestnega vpliva. Poznavanje le-teh je eno izmed vodil, ki nam lahko pokaže jakost mestnega vpliva v posameznem naselju, ki leži v večji ali manjši oddaljenosti od mesta. Analiza izbranih pokazovalcev je pokazala, da so nekateri izmed njih tudi dokaj neuporabni pri tovrstnih raziskavah, ali pa so taki, da je njihovo upoštevanje močno problematično. Pri vseh pa se je pokazalo, da bi določevanje mestnega vpliva boljše prikazali, oziroma bi pridobili posamezni pokazovalci na svoji vrednosti, če bi pri svojih raziskavah zajeli širše področje.

Če se nekoliko ustavimo pri podrobnejši kritični analizi vseh teh pokazovalcev, ki smo jih uporabili, se moramo poprej še enkrat seznaniti s položajem naselij, ki ležijo v severnem delu bežigrajske občine. Morda se je med celotno analizo upadanja mestnega vpliva Ljubljane v posameznih naseljih z njihovo oddaljenostjo vrivalo vprašanje, zakaj obravnavamo naselje Črnuče v isti vrsti z ostalimi naselji. K takem načinu obravnave sta nas vodila predvsem dva vidika: prvič ležijo Črnuče severno od Save in je torej njihova lega podobna legi ostalih naselij, drugič pa so bile Črnuče še do pred nekaj leti tudi po ostalih funkcijah zelo podobne ostalim naseljem severnega dela bežigrajske občine.

Pa še nekaj, na primeru Črnuč lahko spoznamo, kako nagel je razvoj nekega kraja, ki leži na najožji priferiji mesta, in kako preko njega počasi narašča vpliv mesta, kar se kaže na spreminjanju samega naselja in njegove okolice (Ježa). Zato in še iz nekaterih drugih manj pomembnih razlogov smo vključili tudi naselje Črnuče v našo raziskavo, pa čeprav se zavedamo, da je razlika med njimi in ostalimi naselji velika. Oddaljenost ostalih naselij in njihova prometna ter geografska lega je taka, da ne predstavlja tamkaj živečemu prebivalstvu večje ovire ali bistvene izgube časa. Skoraj vsa naselja ležijo ob dobri prometni cesti, (le naselja Zajelše, Zaboršt in Podgora so nekoliko bolj oddaljena), ki predstavlja najkrajšo in najlažjo povezavo z Ljubljano. Tudi njihova geografska lega je taka, da ne predstavlja nikakršne ovire, saj leži večina naselij na nasuti ravnini Save in Kamniške Bistrice ali pa na njunih obrobjih. Zaradi tega, vrednosti posameznega kriterija, ki smo si ga izbrali v naši raziskavi, ne modificirajo različni elementi, ki prevladujejo v pokrajini in ki niso v tesni povezavi z posameznimi izbranimi pokazovalci.

Kot prvi kriterij smo podrobneje analizirali gibanje prebivalstva v posameznih naseljih, in sicer tako naravno večanje ali upadanje števila prebivalstva, kakor tudi priselitve prebivalstva v posamezne kraje severnega dela bežigrajske občine. Gibanje prebivalstva, predvsem naravno spreminjanje števila prebivalstva, nam tudi v primeru opazovanja daljšega razdobja, kaj malo pokaže jakost mestnega vpliva, kaj šele, da bi nam pokazalo njegovo upadanje z oddaljevanjem od mesta. Ta element v naši raziskavi lahko služi le kot dopolnilo ali boljše rečeno, kot nekaka uvodna raziskava k ostalim analizam o gibanju prebivalstva. Analiza posameznih priselitev prebivalstva v naselja severnega dela bežigrajske občine, pa nam ob poznavanju naravnega gibanja prebivalstva in ob poznavanju rasti ali upadanju celotnega števila prebivalstva mnogo boljše odkriva pomen oddaljenosti takega kraja od mesta. Žal nismo mogli zbrati in analizirati tudi podatke o številu prebivalstva, ki se odseljuje iz posameznih naselij bežigrajske občine, saj bi nam potem posa-

mezne analize o priselitvah v posamezne kraje pomenile mnogo več, oziroma bi problem obmestja in s tem povezano problem mestnega vpliva in njegove jakosti boljše zaživel pred nami. Vendar bi bilo zbiranje teh podatkov preveč zamudno in kar je glavno, zahtevalo bi preveliko vlaganje denarnih sredstev, obenem pa bi obstojala bojazen, da bi tako, več ali manj amatersko zbiranje podatkov, ne dalo vsaj kolikor toliko točnih števil. Toda, tudi sami podatki o doseljevanju v posamezne kraje bežigradske občine nam jasno pokažejo, da je tovrstna analiza, eden izmed odločujočih faktorjev pri raziskavah obmestij ali pri raziskavah mestnega vpliva posamezne mestne aglomeracije. Saj odkriva spremljanje trenda priselitev v posamezna naselja, oziroma spremljanje njegove jakosti, hote ali nehote poleg dejanske moči mesta tudi velikost področja, do katerega je še opazen njegov vpliv. Kakor smo prikazali že v sami analizi tega elementa, teži prebivalstvo v našem področju, pa tudi v celi Sloveniji, k priselitvi oziroma bivanju v taki oddaljenosti od svojega delovnega mesta, katere vsakodnevno premagovanje ne bi zahtevalo prevelike časovne zamude. Jasno je potem, da se naseljuje prebivalstvo v tista naselja, ki so bližje mesta ali delovnega mesta. V našem primeru imata le dve naselji industrijski obrat in je zato še najverjetneje, da je pri jakosti trenda priselitev odločujoča bližina Ljubljane. Jasno je, da na število priselitev v posamezen kraj ali na posamezno področje ne vpliva samo bližina delovnega mesta, ampak vplivajo šte ostali elementi, kot je možnost naselitve ali možnost individualne gradnje, v tem primeru tudi možnost pridobitve zemljišča, njegova cena, in tako dalje. Prav ti zadnji elementi igrajo na širšem obmestju katerega koli mesta v Sloveniji še važno vlogo. Saj večina doseljenega prebivalstva gradi na tem področju svoje individualne zgradbe. Pa ne samo prebivalstvo, ki se priseljuje iz drugih pokrajin, republik ali področij, tudi precejšnje število "mestnega" prebivalstva, ki biva v slabih ali slabših pogojih v samem mestu, si skuša rešiti svoj stanovanjski problem z individualno gradnjo. Ker je pridobitev gradbenega zemljišča v pravem mestnem področju razmeroma težka, si ga velika večina pač poišče na ožjem ali

širšem obrobju mesta. Analiza jakosti priselitev, je torej razmeroma dober pokazatelj mestnega vpliva, prav to je tudi pokazalo pri naši raziskavi.

Kot naslednji element naše raziskave smo skušali razjasniti trend gradnje novih stanovanjskih hiš v severnem delu bežigrajske občine. Poleg tega pa smo napravili tudi nekatere primerjave med številom prebivalstva, številom gospodinjestev in številom naseljenih hiš posameznega naselja. Analiza števila prebivalstva na posamezno naseljeno hišo ali analiza števila gospodinjestev na posamezno hišo nam odkriva vsaj posredno vpliv mesta v posameznih nemestnih naseljih. Kakor je znano, prevladuje v mestu gradnja večstanovanjskih stavb in je gradnja enodružinskih hiš le sekundarna. Na širšem obrobju mesta, pa prevladujejo individualne gradnje, vsaj v našem primeru in praviloma tudi v vsej Sloveniji, nad gradnjo večstanovanjskih zgradb. Obrobje mesta se loči od mesta tudi po drugačnem tipu pokrajine, tu je prevladovala in še prevladuje kmečka hiša, ki je bila in je še zgrajena za eno ali kvečemu dve družini. Torej je lahko število družin na naseljeno hišo eden izmed pokazateljev mestnega načina življenja in s tem v zvezi tudi mestnega vpliva. Pri raziskavah na našem področju se je to tudi dejansko pokazalo, saj prevladuje v naseljih, ki so najbolj oddaljena od Ljubljane, razmerje ena, kar pomeni, da živi v eni stanovanjski hiši tudi eno gospodinjstvo. V krajih, ki so bližje Ljubljani, je razmerje mnogo večje (v Črnučah 2,6, v "mestnem" delu bežigrajske občine 4,5).

Naslednji element, kateremu smo posvetili del svojih raziskav, je naraščanje prebivalstva zaposlenega v kmetijstvu glede na oddaljenost od Ljubljane. Ta kriterij, ki je bil že velikokrat uporabljen pri različnih raziskavah, se je v našem primeru pokazal kot nezadosten ali vsaj težko sprejemljiv. Prav zato smo ga skušali osvetliti z več vidikov in prikazati posamezna razmerja med kmečkim in nekmečkim prebivalstvom v različnih primerjavah, da bi vsaj deloma odkrili zakonitosti v večanju kmečkega prebivalstva kakega kraja z njegovo čim večjo oddaljenostjo od mesta. Kakor pa je razvidno iz same raziskave, je upoštevanje katerega koli izmed izbranih pokazovalcev vsaj v našem primeru težko sprejemljivo. Res pa tudi je, da je področje severnega dela

bežigrajske občine premajhno, da bi se pokazala prava vrednost upoštevanih pokazovalcev. Saj je možno, da bi se delež kmečkega prebivalstva pokazal kot bolj sprejemljiv, če bi zajeli v naši raziskavi širše in morda tudi drugo področje. Tako pa nam lahko v našem primeru služi le kot eden izmed pomožnih usmerjevalcev k boljšemu poznavanju stanja in procesov, ki se odvijajo v severnem delu bežigrajske občine.

V nadaljnji raziskavi vpliva Ljubljane in njenega upadanja v posameznih naseljih z njihovo oddaljenostjo od nje, smo se naslonili še na dva pokazovalca, in sicer na strukturo prebivalstva po panogah gospodarske dejavnosti in na dnevno migracijo industrijske delovne sile. Različna struktura prebivalstva posameznih naselij je le v neki meri povezana z oddaljenostjo posameznih krajev od Ljubljane. Razlike, ki nastajajo med tistimi naselji, ki so bližje mestu, in tistimi, katerih oddaljenost je večja, se kažejo predvsem v raznolikosti gospodarske strukture prebivalstva. Kakor smo že ugotovili, je v naseljih, ki so bližje Ljubljani, struktura zaposlenega prebivalstva bolj pestra, torej je prebivalstvo zaposleno v različnih tako gospodarskih kakor tudi negospodarskih panogah, medtem ko je (vsaj v našem primeru) struktura zaposlenosti prebivalstva v krajih, ki so bolj oddaljena od Ljubljane, dokaj enostranska. Take razlike med zaposlenostjo tega ali onega kraja so popolnoma razumljive. V krajih, ki so bližje mestu, ima prebivalstvo večjo izbiro poklicev in obenem tudi večjo možnost menjave poklicev. Medtem pa je v krajih, ki so bolj oddaljena od mesta, ta možnost mnogo manjša, obenem pa ima tudi večina tega prebivalstva še v posesti kos zemlje, ki jo obdeluje in ki mu prinaša glavni ali pa nadomestni zaslužek. Obenem pa se priseljuje na obrobje mesta tudi tisto "mestno" prebivalstvo, ki ni moglo dobiti primerne stanovanjske v samem mestu. Tudi to prebivalstvo, ki si bo praviloma poiskalo svoje bivališče ali pa si ga bo skušalo poiskati v najbližji okolici mesta, je eden izmed elementov, ki tudi spreminjajo enostranost gospodarske strukture prebivalstva. Vsekakor pa je pokazovalec strukture prebivalstva po panogah gospodarske

dejavnosti eden izmed tistih, ki bi mu morali pri nadaljnjih raziskavah obmestja posvetiti vso pozornost.

K proučevanju gospodarske strukture prebivalstva spada tudi analiza dnevne migracije delovne sile. Že pri analizi dnevne migracije delovne sile obeh obdobjih smo spoznali, da je analiza delovne sile eden izmed tistih pokazovalcev, ki nam ob pravilni interpretaciji in upoštevanju nekaterih značilnosti in posebnosti posameznega področja, lahko dokaj nazorno prikaže upadanje mestnega vpliva v posameznih naseljih z njihovo oddaljenostjo od mesta. Je pa pri obravnavi dnevne migracije delovne sile treba poznati vse ostale pokazovalce, ki se kažejo na določenem področju, saj bo le tedaj razlaga dnevne migracije pomenila in dala tisto, kar lahko nudi taka analiza. Žal smo pri naši raziskavi zajeli le tisto delovno silo, ki je zaposlena v proizvodni industriji. Zajetje celotne delovne sile, ki dnevno odhaja na delo in nazaj, bi naše posamezne trditve še potrdilo. Ponekod bi se spremenila številčna razmerja, a z gotovostjo lahko trdimo, da se ne bi spremenila v toliki meri, da bi vplivala na celoten rezultat raziskave. Kakor se je pokazalo na našem primeru, je proučevanje mestnega vpliva z analizo dnevne migracije možno, vendar le v povezavi s proučevanjem tudi drugih pokazovalcev in obenem s proučevanjem celotne delovne sile, ki dnevno odhaja na delo.

Zadnji element, ki smo ga podrobneje obdelali v naši raziskavi, je spreminjanje usmerjenosti nakupa in drugih potreb z oddaljenostjo od mesta. Ta pokazovalec mestnega vpliva bi bilo potrebno raziskati še z nekaterih drugih vidikov. Žal pa nam finančna sredstva niso dopuščala njegove podrobne raziskave. Pokazalo pa se je, da je spreminjanje vrst nakupa in zadovoljevanje nekaterih za življenje nujnih potreb v mnogočem odvisno bolj od lokalnih faktorjev in da je tu vpliv mesta le sekundaren. Obenem pa je v našem primeru Ljubljana tako močen center in je teritorij, ki smo ga raziskali premajhen, da bi lahko z gotovostjo govorili o kakem bistvenem spreminjanju zadovoljevanja vsakodnevnih ali pa letnih potreb prebivalstva z njihovo oddaljenostjo

od Ljubljane. Lahko pa nam poznavanje tega elementa s pridom služi pri splošnem poznavanju določenega področja, predvsem pri spoznavanju načina in moči utripa življenja naselja, ki ga raziskujemo.

Upamo, da so nalize vseh naštetih pokazateljev vsaj v neki meri prikazale razvojno pot in odkrile nekatere zakonitosti, ki se odvijajo na severnem delu obrobja Ljubljane. Zavedamo se, da bi bilo potrebno vključiti še nekatere druge pokazovalce (stanovanjska gostota, navezanost na trg, vrednost zemljišča itd.), ki bi v mnogočem potrdili ali pa tudi ovrgli dosedanje trditve. Je pa analiza teh pokazovalcev in še drugih v bodoče vsekakor potrebna, če bomo pri našem nadaljnjem načrtovanju mesta hoteli dobiti pravilno sliko mesta in življenja okoli njega. Saj je - kakor vidimo - trditev, da se širi okoli mesta agrarna pokrajina, včasih dokaj problematična, pa čeprav ta pokrajina ali obmestje tudi na prvi pogled izgleda kot agrarna pokrajina. Podrobnejše analize nekaterih elementov pa lahko kaj kmalu odkrijejo, da nimamo več opravka, s pravo agrarno pokrajino, ali pa, da je ta pokrajina praktično že del mesta samega, čeprav v njej še nazunaj ni viden mestni element. Obmestje kot tako je dejansko samo svoj tip pokrajine in ljudje, ki prebivajo v njem, živijo nekoliko drugačen način življenja kakor tisti v mestu ali njegovi najožji okolici, ali pa tisti, ki prebivajo še v popolnoma ruralni okolici. Problem obmestja nikakor ni nov v svetu in tudi pri nas ne, postaja pa v zadnjem času, ko doživlja Jugoslavija in z njo Slovenija tako nagel razvoj vse bolj aktualen, saj se zmeraj bolj pojavlja vprašanje, kako gospodariti s tem prostorom, kam ga prištevati in vključevati. Zato bi bilo prav, da bi tudi pri nas posvetili obmestju in življenju v njem več pozornosti, saj je končno tudi obmestje del našega prostora, s katerim moramo prav v Sloveniji smotrno gospodariti.

SEZNAM KART IN TABEL

KARTE

- ✓ 1. Izraba tal agrarnega dela bežigrajske občine leta 1963
- ✓ 2. Izraba tal v k.o. Beričevo po zemljiških kategorijah leta 1962
- ✓ 3. Socialno posestne razmere v k.o. Beričevo leta 1962-63
- ✓ 4. Parcele agrarnega zemljišča k.o. Beričevo kategorizirane po gospodarski dejavnosti lastnikov leta 1962-63
- ✓ 5. Izraba tal po kulturah v k.o. Beričevo leta 1963
6. Izraba njivskih površin k.o. Beričevo 1963
7. Izraba njivskih površin k.o. Beričevo leta 1965
- ✓ 8. Friselitve v posamezna naselja severnega dela bežigrajske občine po kraju odselitve in času doselitve leta 1965
- ✓ 9. Število prebivalcev in število gospodinjstev na naseljeno hišo v severnem delu občine Ljubljana Bežigrad leta 1965
10. Rast števila hiš med letom 1953 in 1965 ter razmerje med naseljenimi hišami in številom gospodinjstev v letu 1965
- ✓ 11. Razmerje med kmečkim in nekmečkim prebivalstvom po posameznih naseljih v severnem delu občine Ljubljana Bežigrad v letu 1961
- ✓ 12. Struktura aktivnega prebivalstva v severnem delu občine Ljubljana Bežigrad po gospodarskih dejavnostih za leto 1953-1961
- ✓ 13. Dnevna migracija industrijske delovne sile v severnem delu občine Ljubljana Bežigrad za leti 1953-1961.
- ✓ 14. Diagram - Vrsta nakupa in njegova usmeritev v naseljih severnega dela občine Ljubljana Bežigrad v letu 1966

TABELE

1. Gibanje števila prebivalstva v Črnučah med leti 1953 in 1962
2. Koeficient prirasta števila prebivalcev za povprečno leto
3. Razvoj prebivalstva v severnem delu bežigrajske občine (po naseljih)
4. Podatki prebivalstva severnega dela bežigrajske občine po poklicu za leto 1961

5. Prebivalstvo severnega dela bežigrajske občine leta 1961
6. Obseg zemljišč kmečkih gospodarstev leta 1961
7. Popis kmečkih gospodarstev v ha leta 1961
8. Tovorni promet po posameznih postajah v tonah leta 1963
9. Socialno - posestne razmere leta 1880, 1960 in 1965
10. Zaposlenost dnevnih migrantov naselja Brinje in Beričevo
. po podjetju zaposlitve
11. Število kmečkih, polkmečkih in nekmečkih gospodinjstev posameznih socialno-posestnih skupin leta 1960 in 1965
12. Zemljiške površine kmečkih, polkmečkih in nekmečkih gospodinjstev socialno posestnih skupin leta 1960 in 1965
13. Razmerje med aktivnimi prebivalci gospodinjstev z zemljo zaposlenimi v kmetijstvu in izven kmetijstva (leta 1965)
14. Razmerje med aktivnimi prebivalci gospodinjstev z zemljo zaposlenimi v kmetijstvu in izven kmetijstva (leta 1960)
15. Razmerje med moško in žensko delovno silo gospodinjstev z zemljo leta 1965
- 15a. Zaposlenost oseb ženskega spola gospodinjstev z zemljo leta 1965
16. Starostna struktura kmečkih prebivalcev in gospodinj, ki opravljajo pretežno kmečka dela leta 1965
17. Število gospodinjstev posameznih socialno posestnih skupin glede na število živine, ki jo posedujejo leta 1965
18. Število gospodinjstev z živino
19. Raznovrstnost kulturnih rastlin na posameznih parcelah leta 1965.
20. Število gospodinjstev z in brez posejanih žitaric leta 1960
- 20.a. Leta 1965 je vozilo svoje tržne viške na Ljubljanski trg naslednje število gospodinjstev
21. V zadnjih desetih letih adaptirane ali na novo zgrajene hiše glede na posestno skupino postavljalca
22. Gibanje števila prebivalstva med leti 1900-1961, po posameznih naseljih
23. Gibanje števila prebivalstva med leti 1953-1961 po posameznih naseljih
24. Priselitve v obdobju med leti 1940 in prej ter 1961 po posameznih naseljih

25. Priselitve med leti 1940 in prej ter 1961 po posameznih naseljih v primerjavi s celotnim številom priselitev
26. Število priseljencev po kraju priselitve in kraju odselitve
27. Priselitev prebivalstva po kraju odselitve v posameznih naseljih glede na celotno število priselitev
28. Spreminjanje števila hiš v posameznih naseljih v letih 1953 - 1961 - 1962 - 1965
29. Razmerje med številom prebivalcev, številom gospodinjstev in številom naseljenih hiš v letu 1965 po posameznih naseljih
30. Razmerje med celotnim številom prebivalstva in kmečkim prebivalstvom v letu 1961 po posameznih naseljih
31. Gibanje prebivalstva med leti 1961 in 1965 v primerjavi z gibanjem kmečkega prebivalstva po posameznih naseljih
32. Struktura zaposlenosti prebivalstva po posameznih naseljih v letu 1961
33. Aktivno prebivalstvo po panogah gospodarskih dejavnosti za leto 1953 v posameznih naseljih
34. Aktivno prebivalstvo po panogah gospodarskih dejavnosti za leto 1961 po posameznih naseljih
35. Dnevna migracija industrijske delovne sile leta 1953 po posameznih naseljih
36. Dnevna migracija industrijske delovne sile leta 1961 po posameznih naseljih
37. Aktivno prebivalstvo po kraju zaposlitve v letu 1961 po posameznih naseljih
38. Analiza vrst nakupa in zadovoljitve nekaterih potreb prebivalstva po posameznih krajih v letu 1966

LITERATURA IN VIRI

1. Krajevni leksikon Dravske banovine. Ljubljana 1937
Izdala zveza za tujski promet za Slovenijo.
2. Ilešič Svetozar: Vasi na Ljubljanskem polju in njegovem obrobju. Geografski Vestnik X., 1934. Ljubljana 1934
3. Ingolič Borut: Ekonomsko geografski pregled agrarnega dela bežigrajske občine. Diplomsko delo. (Tipkopis 1964). Knjižnica Oddelka za geografijo Filozofske fakultete v Ljubljani.
4. Posestni listi za stanje leta 1880. Osrednji Državni Arhiv Slovenije
5. Statistični popis kmetijskih gospodarstev leta 1960. Prvi rezultati PP - 4 - 1. Zavod za statistiko SR Slovenije
6. Rezultati ankete, ki jo je izvedel Mlinar Branko leta 1965 v naseljih Brinje in Beričevo
7. Rast prebivalstva v naseljih Beričevo in Brinje. Arhiv Inštituta za geografijo univerze v Ljubljani.
8. Prebivalstvo po panogah gospodarske dejavnosti leta 1961 in 1953. Podatki Zavoda za statistiko SR Slovenije
9. Kartiranje zemljišč katastrske občine Beričevo v letu 1960 (Kartiral Borut Ingolič)
10. Kartiranje zemljišč katastrske občine Beričevo v letu 1965 (Kartiral Mlinar Branko)
11. Posestni listi za stanje 1963. Katastrski urad v Ljubljani
12. Igor Vrišer: Geografsko izhodišče pri omejevanju mest in njihovih vplivnih področij. Geografski Vestnik XXXVII-1965 Ljubljana 1965
13. Klemenčič Vl.: Poskus gospodarsko geografske klasifikacije slovenskih naselij. Geografski vestnik 1960. Ljubljana 1960.
14. Svetozar Ilešič: Prvotna kmetijska naselja v območju velike Ljubljane (GV.V.1929/30)
15. Anton Melik: Posavska Slovenija II/3, Ljubljana 1959
16. Danilo Furlan: Klimatska razmejitev Slovenije (GV.23, Ljubljana 1960)
17. Erich Dittrich: Das Stadt-Umland-Verhältnis in seiner planerischen Problematik (Raumforschung und Raumordnung (Köln-Berlin 1956 14/2 in 3)

- 18.dr.Freiherr: Agrarstrukturelle Rahmenplanung, Landwirtschaftlichen Verlag, Berlin 1963
- 19.Vergleichende - City - Studie - Institut für angewandete Socialwissenschaft, Bad Godesberg 1965
- 20.Georg Müller: Stadt - Umland - Fragen in Praxis und Forschung, Bad Godesberg
- 21.Stadt - Umland, Eine Aufgabe der Raumpolitik. In Vorträge des Instituts für Raumforschung, Bonn 1954
- 22.Karl Humbner: Methoden zur Raumgliederung insbesondere in Bereich von Stadt und Umland
- 23.Peter Schöler: Stadtgeographische Probleme des Gebieten Berlin Erdkunde 1953
- 24.Rene König: Das Interview - Praktische Sozialforschung - Politik und Wirtschaft, Köln
25. Rene Köni: Das interview Formen, Praktische Sozialforschung I Köln 1957
26. Popis prebivalstva 31.3.1961-Zavod za statistiko SRS v Ljubljani
- 27.Osnovni podaci o stanovništvu, Popis leta 1953, Beograd 1958
- 28.Ocena prebivalstva in hiš za leto 1965, Zavod za statistiko SRS
- 29.Popis kulturnih rastlin leta 1957, OBLO Ljubljana
30. Število hiš po popisih leta 1948 in leta 1953 . Zavod za statistiko SRS Ljubljana
- 31.Tabele o dnevni migraciji industrijske delovne sile za 1951, 1961.Arhiv Inštituta za geografijo Univerze v Ljubljani-Tema: Dnevna migracija delovne sile v Sloveniji, vodja Vladimir Klemenčič
32. Rezultati ankete izvedene leta 1966, študentje Filozofske fakultete in uslužbenci inštituta.